

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Právnická fakulta

Marek DAVID

**MOŽNOSTI VOLBY PRŮBĚHU ROZHODČÍHO ŘÍZENÍ A DŮVODY PRO ZRUŠENÍ
ROZHODČÍHO NÁLEZU V OBČANSKÉM SOUDNÍM ŘÍZENÍ**

Diplomová práce

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma **Možnosti volby průběhu rozhodčího řízení a důvody pro zrušení rozhodčího nálezů v občanském soudním řízení** vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

Děkuji tímto Mgr. Ingrid Kovářové Kochové za její vedení při vypracovávání této diplomové práce, zejména za její odborné rady, připomínky, podnětné nápady a konzultace poskytnuté k této práci.

V Olomouci dne 22. 3. 2010

.....

Marek DAVID

Obsah

Úvod.....	5
1. Obecná charakteristika rozhodčího řízení.....	8
1.1. Stručný historický vývoj rozhodčího řízení jako možnosti řešení sporů.....	8
1.2. Výhody a nevýhody rozhodčího řízení.....	10
1.3. Rozhodčí řízení jako varianta stojící mezi soudním řízením a alternativními způsoby řešení sporů.....	17
1.3.1. Jiné způsoby řešení sporů v českém právním řádu.....	19
1.4. Druhy rozhodčího řízení.....	22
1.4.1. Institucionální a ad hoc rozhodčí řízení.....	22
1.4.2. Mezinárodní a vnitrostátní rozhodčí řízení.....	25
1.4.3. Dobrovolné a povinné rozhodčí řízení.....	27
1.4.4. Online rozhodčí řízení.....	27
1.5. Výchozí teoretické koncepce.....	28
1.5.1. Jurisdikční doktrína.....	29
1.5.2. Smluvní doktrína.....	30
1.5.3. Smíšená teorie.....	32
1.5.4. Autonomní teorie.....	32
1.6. Právní povaha rozhodčího řízení s ohledem na judikaturu.....	33
2. Průběh rozhodčího řízení a možnosti volby jeho průběhu.....	40
2.1. Úvod do problematiky.....	40
2.2. Zahájení rozhodčího řízení.....	42
2.3. Účinky zahájení řízení.....	46
2.4. Průběh rozhodčího řízení a jeho problematické aspekty.....	48
2.4.1. Doručování.....	49
2.4.2. Dokazování.....	51
2.4.3. Poučovací povinnost.....	54

2.4.4.	Koncentrace řízení	56
2.4.5.	Ukončení rozhodčího řízení.....	57
3.	Zrušení rozhodčího nálezu	60
3.1.	Obecně ke vztahu soudů obecných a rozhodčích	60
3.2.	Řízení o zrušení rozhodčího nálezu	61
3.2.1.	Rozhodčí nálezy, proti kterým je možno podat návrh na jejich zrušení.....	62
3.2.2.	Aktivní a pasivní věcná legitimace.....	64
3.2.3.	Věcná a místní příslušnost soudů	65
3.2.4.	Náležitosti návrhu na zrušení rozhodčího nálezu	65
3.2.5.	Lhůta k podání návrhu na zrušení rozhodčího nálezu	68
3.3.	Důvody zrušení rozhodčího nálezu – obecná charakteristika.....	69
3.4.	Jednotlivé důvody pro zrušení rozhodčího nálezu.....	73
3.4.1.	Rozhodčí nálezy vydaný ve věci, o níž nelze uzavřít platnou rozhodčí smlouvu	73
3.4.2.	Rozhodčí smlouva je z jiných důvodů neplatná, nebo byla zrušena, anebo se na dohodnutou věc nevztahuje.....	77
3.4.3.	Ve věci se zúčastnil rozhodce, který nebyl ani podle rozhodčí smlouvy, ani jinak povolán k rozhodování, nebo neměl způsobilost být rozhodcem	81
3.4.4.	Rozhodčí nálezy nebyl usnesen většinou rozhodců	83
3.4.5.	Straně nebyla poskytnuta možnost věc před rozhodci projednat	83
3.4.6.	Rozhodčí nálezy odsuzuje stranu k plnění, které nebylo oprávněným žádáno, nebo k plnění podle tuzemského práva nemožnému či nedovolenému	87
3.4.7.	Jsou dány důvody, pro které lze v občanském soudním řízení žádat o obnovu řízení	89
Závěr	92
Použitá literatura	95
Příloha č. 1	101
Příloha č. 2	102

Úvod

Na úvod práce bych nejprve vymezil důvody a podněty, jež mě vedly ke zpracování dané problematiky. Rozhodčí řízení je v současné době stále více využívaným institutem. To znamená, že stále více subjektů využívá této možnosti jako prostředku k řešení sporů. Hlavní motivací k použití rozhodčího řízení bývá zejména naděje velmi rychlého a účinného vyřešení rozepří. Pak ovšem vyvstává otázka, zda ona rychlost není na úkor kvality.¹ Zastávám však názor, že pokud se někdo dokáže orientovat v této oblasti procesního práva a umí rozhodčí řízení „použít“, může to být výhodný a rychlý prostředek k řešení sporů. Ostatně nejspíše proto je rozhodčí řízení rok od roku používanější.² Hlavním důvodem výběru tématu této práce je aktuální frekventovanost a zájem o rozhodčí řízení. Rozhodčí řízení je totiž alternativou civilního soudního řízení, která umožňuje řešit majetkové spory. Vidina získání pravomocného a vykonatelného rozhodnutí mnohem rychleji než u soudu v situaci, kdy osoba nutně potřebuje vyřešit spor, je dostatečnou motivací pro volbu rozhodčího řízení, i když ne vždy je v současné době arbitráž rychlejší [zvláště pak po nedávné novelizaci občanského soudního řádu (dále jen OSŘ), která zavedla přísnější koncentraci řízení]. Nález vydaný v rozhodčím řízení však lze zrušit, pokud rozhodčí řízení neproběhlo v souladu se zákonem. Možnosti zrušení rozhodčího nálezu jsou jedním z ústředních témat, kterými se budu v práci zabývat.

Rozhodčí řízení je v současné době ve světle našeho právního řádu upraveno zákonem³ a je jedinou skutečnou alternativou k civilnímu řízení soudnímu, pokud jde o soukromoprávní majetkové spory. Samozřejmě existují i další možnosti, jak urovnávat spory, jako např. mediace, conciliace, district review board. Tyto způsoby ovšem nedisponují možností vydat pravomocné a vykonatelné rozhodnutí, což je podstatný rozdíl. Aktuální právní úprava je výrazně inspirována zahraničními vlivy, zejména vzorovým zákonem komise UNCITRAL pro mezinárodní obchodní arbitráž.⁴ Rozhodčí řízení je právní oblastí, jež je dostatečně harmonizována se zahraničními právními řády a také zmíněným vzorovým zákonem. Nepochybně najdeme v různých zemích různé způsoby řešení ohledně některých otázek arbitráže, ale dle mého názoru lze konstatovat, že základní kostra a pilíře rozhodčího řízení jsou v celosvětovém měřítku shodné. Proto také můžeme hodně informací a poznatků

¹ K tomuto blíže kapitola 1.2. pojednávající o výhodách a nevýhodách rozhodčího řízení.

² Viz příloha č. 1.

³ Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů

⁴ UNCITRAL Model law on International commercial arbitration (1985)

čerpat ze zahraniční literatury. Ovšem česká literatura je v tomto ohledu také velmi plodná a užitečná a existuje dostatek autorů, kteří se rozhodčím řízením podrobně zabývají.⁵

Práce je psána z pohledu procesněprávní vnitrostátní právní úpravy, ovšem mezinárodní význam rozhodčího řízení je určitě zmiňován a nelze jej opomíjet. Práci lze rozdělit do tří částí. V první části je obsažena charakteristika rozhodčího řízení jako možnosti řešení sporů. Zabývám se výhodami, ale také nevýhodami rozhodčího řízení, dále právní povahou rozhodčího řízení ve smyslu jeho zařazení do systému práva, teoretickými koncepcemi, na základě nichž je rozhodčí řízení chápáno různým způsobem. První část si klade za cíl představit rozhodčí řízení a jeho základní rysy a objasnit jeho povahu, neboť právě z těchto otázek vychází odpovědi na mnohé praktické otázky, jež jsou řešeny ve druhé a třetí části práce, přičemž v ostatním, co se týče rozhodčího řízení všeobecně jako institutu, odkazují na relevantní literaturu.⁶

V druhé části práce se zabývám otázkami průběhu rozhodčího řízení a možnostmi volby jeho průběhu. Právě průběh arbitráže je jednou ze základních odlišností od řízení soudního a je na stranách sporu, aby určily, jak rozhodčí řízení bude probíhat, samozřejmě v určitých zákonem stanovených limitech. Těmito limity se budu blíže zabývat s cílem odkrýt a najít odpovědi na problematické otázky průběhu rozhodčího řízení, jako jsou např. možnosti koncentrace a dokazování v rozhodčím řízení.

Třetí část obsahuje rozbor otázek týkajících se přezkumu rozhodčích nálezů obecnými soudy v řízení o návrhu na zrušení rozhodčího nálezu. Zde popisují charakter takového soudního řízení a rozebírám zejména důvody, které umožňují zrušit rozhodčí nález, dále následky zrušení a zároveň se snažím vyjádřit postoj *de lege ferenda* ke koncepci úpravy této oblasti. Celkově se tedy dá říci, že cílem práce je podrobněji seznámit čtenáře s možnostmi průběhu rozhodčího řízení a možnostmi přezkumu rozhodčích nálezů soudem, přičemž první část práce je nutným podkladem pro vyřešení této problematiky.

V práci užívám analytickou, syntetickou a komparativní vědeckou metodu, přičemž v úvodu provádím taktéž historický výklad k dané problematice. Je používána analýza postojů odborníků zejména z českého právního prostředí ve zkoumané oblasti a následně zaujímám své vlastní názory na danou problematiku. Dále pracuji s judikaturou, a to zejména v otázkách právní povahy rozhodčího řízení a jednotlivých důvodů pro zrušení rozhodčích nálezů. Co se

⁵ Např. ROZEHNALOVÁ, Naděžda, RABAN, Přemysl, BĚLOHLÁVEK, Alexander, KLEIN, Bohuslav a další.

⁶ Srovnej např. ROZEHNALOVÁ, N. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 2. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, 388 s., nebo LEW, D. M. Julian, MISTELIS, A. Loukas, KRÖLL, Stefan. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International 2003. 953 s. ISBN 90-411-15684

týče právních norem použitých při práci, je užito jazykové, teleologické, systematické a také logické interpretace práva.

1. Obecná charakteristika rozhodčího řízení

1.1. Stručný historický vývoj rozhodčího řízení jako možnosti řešení sporů

Tato kapitola stručně popisuje historický vývoj rozhodčího řízení, a to tak, že nejdříve bude pojednáno o celosvětovém vývoji a následně nastíním český vývoj této právní oblasti.

Ačkoliv by se mohlo zdát, že rozhodčí řízení je institutem relativně novým a moderním a že dnešní jeho podoba je výsledkem procesů, jež nesahají příliš hluboko do historie, opak je pravdou. Úplné počátky rozhodcovské činnosti bychom mohli najít již v zákoně dvanácti desek⁷, kde byla zakotvena možnost ustanovení rozhodců pro vyřešení některých majetkových sporů, a římské impérium následně rozhodčí řízení hojně využívalo. Samozřejmě se tehdy ještě nejednalo o rozhodčí řízení tak, jak jej známe dnes, zejména tedy neexistovala možnost exekuce rozhodčích výroků⁸, ale rozhodčí řízení bylo jakýmsi nalézáním kompromisu, a pokud bychom použili dnešní terminologii, jednoznačně se přibližovalo smluvní teorii⁹ rozhodčího řízení.¹⁰ Možnost exekuce rozhodčích výroků poprvé zavedl až císař Justinián, jakožto historicky proslulý státník, který se výrazným způsobem zasloužil o rozkvet římskoprávního myšlení v období raného středověku v období první poloviny 6. stol. n. l.¹¹

„Ve středověku soudnictví mělo zpočátku spíše charakter arbitrážní. To znamená, že spíše než obecné soudnictví existovali rozhodci ad hoc. S upevněním královské moci se arbitráž¹² soustřeďuje přímo u krále. Postupem času s centralizací státní moci se upevňuje jurisdikční funkce státní moci a význam arbitráže se postupně snižuje.“¹³ Svého významu opět nabývá po Velké francouzské revoluci. Je nutné poznamenat, že tento rozmach byl zapříčiněn zejména obrovským nárůstem mezinárodních obchodních styků. Proto nebylo praktické, aby

⁷ Zákon dvanácti desek (latinsky *Lex* nebo *Leges duodecim tabularum*) je nejstarší kodifikace římského práva z poloviny 5. století př. n. l. Jednalo se o dvanáct bronzových desek, které byly vystaveny na Foru Romanu.

⁸ Záměrně zde nepoužívám termín rozhodčí nález, protože tento termín je dle mého názoru až výrazem rozhodčího řízení v dnešní moderní podobě.

⁹ Smluvní a ostatní teorie je blíže vysvětlena v samostatné kapitole.

¹⁰ K tomu blíže RABAN, Přemysl. K odpovědnosti rozhodce a rozhodčího soudu. *Bulletin advokacie*. 2003, č. 4, str. 25-26

¹¹ K tomu blíže GERLICH, K. *Rozhodčí řízení v občanských rozepřích právních*. Brno: Praha: Orbis, 1932, str. 9 an.

¹² I když je teorií spíše zastáván názor, že arbitráž není synonymem pro rozhodčí řízení, resp. arbitráž může být synonymem pouze pro mezinárodní obchodní rozhodčí řízení, v této práci jsou tyto pojmy zaměňovány a je jimi myšleno totéž.

¹³ RŮŽIČKA, K. *Mezinárodní obchodní arbitráž*. 1. vydání. Praha: PROSPEKTRUM, 1997, str. 19

tyto spory byly řešeny soudy, nýbrž byly zřizovány různé rozhodčí tribunály. Tyto tribunály byly ve druhé polovině 19. století také často využívány k řešení sporů mezi státy, čili se nejednalo jen o spory mezi jednotlivci. Dá se tedy říci, že rozhodčí řízení také přispělo k formování mezinárodního práva veřejného.¹⁴ Ve 20. století se již postupně utváří arbitráž v dnešní podobě.

Pokud se pokusíme najít české počátky rozhodčího řízení, jako první nejspíše narazíme na tzv. *zlúbné súdy*, o nichž najdeme výklad ve Statutu Konráda Oty z roku 1237. To znamená, že již ve 13. století bylo možné, aby obyvatelstvo řešilo své majtkové spory prostřednictvím stranami zvolených rozhodců. Je třeba poznamenat, že tyto *zlúbné súdy* byly zdatným předchůdcem současného rozhodčího řízení. Následně bylo rozhodčí řízení v souladu s celosvětovým vývojem uvedeným výše, realizováno hlavně prostřednictvím rozhodovací činnosti panovníků.¹⁵ Zde už lze polemizovat nad tím, zda se vůbec dá hovořit o rozhodčím řízení, pokud strany neměly možnost volit si rozhodce. Taková praxe se uplatňovala až do konce 19. století. Zlomem bylo vydání rakouského civilního řádu soudního (zákon č. 113/1895 ř. z.) v roce 1895, kde jsme mohli objevit samostatné ustanovení týkající se rozhodčího řízení v ustanoveních § 577 an. Zde už se opět setkáváme s rozhodováním soukromých osob jako rozhodců. Spory, které mohly být řešeny v rozhodčím řízení, byly omezeny tak, že rozhodce měl pravomoc (samozřejmě pouze pokud k tomu byl zmocněn stranami sporu) projednat a rozhodnout všechny spory, kde bylo možno podle civilního řádu soudního uzavřít smír. Kromě této všeobecné arbitráže existovalo na přelomu 19. a 20. stol. značné množství specializovaných rozhodčích soudů (např. rozhodčí soudy burzovní, hornické atd.).

Rakouský civilní řád soudní platil na našem území až do roku 1950, to znamená, že do této doby platila i úprava rozhodčího řízení v něm obsažená. S účinností od 1. 1. 1951 byl přijat nový občanský soudní řád (zákon č. 142/1950 Sb.). Tento zákon upravoval arbitráž velmi stroze v ustanoveních §§ 648 až 654, přičemž omezil možnost jejího konání pouze na případy, kdy je jednou ze stran československá právnická osoba. Rozhodčí řízení se tak více méně omezilo na spory, jež vznikaly v rámci RVHP (Rada vzájemné hospodářské pomoci). Musíme si také uvědomit, jak byla v tehdejší době orientována česká zahraniční politika. To

¹⁴ K tomu blíže DAVID, V., SLADKÝ, P., ZBOŘIL, F. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. Praha: Leges, 2008, str. 62-63

¹⁵ K tomu blíže např. GERLICH, K. *Rozhodčí řízení v občanských rozepřích právních*. Brno; Praha: Orbis, 1932, str. 15-20 nebo SCHELLE, K., SCHLLEOVÁ, I. *Rozhodčí řízení. Historie, současnost a perspektivy*. 2. vydání. Praha: EUROLEX Bohemia, s.r.o., 2007, str. 12-17

znamená, že se nacházíme v období velkého vlivu tehdejšího Sovětského svazu, a to se nutně projevilo na našem zákonodárství, a proto i na arbitráži. V důsledku nových procesních úprav na počátku šedesátých let 20. stol. a řešení obchodních sporů v rámci států RVHP byl vytvořen poprvé samostatný zákon o rozhodčím řízení, a to zákon č. 98/1963 Sb., jež nabyl účinnosti dne 1. 4. 1964. Největší změnou, kterou přinesl tento zákon, byla možnost konání rozhodčího řízení pouze ve sporech o majetkové nároky z mezinárodního obchodního styku. Můžeme tedy konstatovat, že neexistovala možnost konat vnitrostátní rozhodčí řízení. Tento stav prakticky trval až do 1. 1. 1995, kdy vstoupil v účinnost současný zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů (dále v práci jen ZoRŘ).

1.2. Výhody a nevýhody rozhodčího řízení

Rozhodčí řízení je většinou prezentováno jako rychlá a efektivní možnost k vyřešení sporů, kdy vítězná strana má v ruce pravomocný a hlavně vykonatelný exekuční titul. V odborné literatuře se mnohem častěji setkáváme se zastánci rozhodčího řízení. Ovšem najdou se i tací, kteří objevují stinné stránky. Ty totiž nepochybně existují také. Já se nyní pokusím objektivně zhodnotit rozhodčí řízení z obou stran. Nejdříve učiním výčet výhod, poté se budu zabývat nevýhodami. Oba výčty je nutné považovat za demonstrativní, protože není možné je taxativně stanovit vzhledem k tomu, že jde především o subjektivní pohled na věc.

Odborná veřejnost¹⁶ řadí mezi výhody rozhodčího řízení hlavně:

a) Rychlost rozhodčího řízení – Jedná se o výhodu, které se dá stěží oponovat. Podle mého názoru se jedná o největší přednost arbitráže¹⁷ (i když v současnosti určitě neplatí bezvýjimečně) a je největší motivací k tomu, aby strany sjednaly rozhodčí smlouvu či doložku. Strany si dokonce mohou stanovit limit, do kdy musí být spor vyřešen, a rozhodce je povinen takové ujednání respektovat a řídit se jím.¹⁸ To vyplývá z ustanovení § 19 odst. 1 ZoRŘ.¹⁹ Rychlost rozhodčího řízení je zpochybnitelná jednak ve vztahu k aktuální

¹⁶ Např. ROZEHNALOVÁ N., KLEIN B., BĚLOHLÁVEK A.

¹⁷ Paradoxní se může zdát, že např. Klein a Doleček ve své publikaci při svém demonstrativním výčtu výhod rychlosti rozhodčího řízení vůbec neuvádí, nejspíše proto, že tato je zahrnuta v dalších jimi již zmiňovaných výhodách. Viz. KLEIN, B., DOLEČEK, M. *Rozhodčí řízení*. Praha: ASPI, a.s. 2007, Slova autorů

¹⁸ Srovnej taktéž např. možnost zrychleného řízení u RS HK AK (viz ustanovení § 27a řádu RS HK AK pro vnitrostátní spory)

¹⁹ Strany se mohou dohodnout na postupu, kterým mají rozhodci vést řízení. Otázky řízení mohou být rozhodnuty předsedajícím rozhodcem, jestliže k tomu byl zmocněn stranami nebo všemi rozhodci.

koncentraci občanského soudního řízení (viz ustanovení § 118b nebo 114c občanského soudního řádu – dále v práci jen OSŘ) a dále to může být např. u některých směnečných a šekových platebních rozkazů, kdy soudy zejména ve směnečných věcech dokážou pracovat rychle. Ovšem v obchodních věcech, kdy u nás není výjimkou pětileté trvání sporu, je arbitráž dle mého názoru vhodnou volbou. K naplnění této výhody značně napomáhá jedna ze základních premis, na níž je rozhodčí řízení postaveno, a tou je neformálnost (viz níže). Další případy, kdy by mohla být rychlost rozhodčího řízení nabourána, mohou nastat v případě častých zásahů obecných soudů do arbitráže. Myslím tím např. v praxi výjimečné případy, kdy v jednom rozhodčím řízení by bylo třeba součinnosti obecného soudu ohledně jmenování rozhodce (ustanovení § 9 ZoRŘ), následně by bylo nutno vydat předběžné opatření, které může vydat pouze obecný soud (ustanovení § 22 ZoRŘ) a ještě by se rozhodci neobešli bez pomoci soudu při dokazování, např. výslechu svědků (ustanovení § 20 odst. 2 ZoRŘ).

b) Neformálnost – Tato výhoda je uváděna také jako jeden z hlavních rozdílů od civilního řízení soudního, které je známo tím, že je více formalistické. Výstižný příklad neformálnosti uvádí Klein. Zmiňuje možnost přijímání listinných důkazů v cizích jazycích, kdy tyto musí být v občanském soudním řízení vždy nutně přeloženy do jazyka českého, i kdyby soudce jazyk listiny perfektně ovládal. V rozhodčím řízení toto nutné není. Je naprosto běžné, že rozhodci přijímají listinné důkazy v cizím jazyce v originálním znění (samozřejmě za předpokladu, že tento jazyk ovládají, což už záleží na uvědomělosti stran řízení, aby pokud vědí, že v řízení budou předkládány cizojazyčné listiny, vybrali rozhodce lingvisticky schopného).²⁰ Takových příkladů je přirozeně možné uvést mnoho. Neformálnost tedy značně pomáhá rychlosti řízení a také může značným způsobem ušetřit stranám finanční náklady.

c) Jednoinstančnost – Tato výhoda (pokud se tak vůbec dá nazvat) je velmi kontroverzní. Např. Rozehnalová²¹ ji mezi výhody neřadí vůbec, přičemž více méně pouze odkazuje na ustanovení § 27 ZoRŘ, které umožňuje stranám, aby se dohodly na přezkumu „prvostupňového“ rozhodnutí rozhodců. Klein²² sice připouští, že na tento problém jsou různé názory, ovšem řadí ji mezi výhody, a to zejména proto, že strany mají možnost se dohodnout na přezkumu, a pokud by měla být tato možnost stanovena jako povinnost, bylo by to chybné řešení, neboť zde máme civilní soudní řízení, kde je možnost opravného prostředku

²⁰ KLEIN, Bohuslav. Pozapomenuté výhody rozhodčího řízení. *Právní fórum*, 2008, č. 4, str. 132

²¹ ROZEHNALOVÁ, N. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 2. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, str. 60

²² KLEIN, Bohuslav. Pozapomenuté výhody rozhodčího řízení. *Právní fórum*, 2008, č. 4, str. 132

samozřejmě zaručena.²³ Můj pohled na věc je takový, že souhlasím s Kleinem ohledně skutečnosti, že zavést zákonnou možnost opravného prostředku²⁴ by bylo proti samotné podstatě arbitráže. Zastávám názor, že současná právní úprava, co se týče této možnosti, je dostačující. Nicméně bych jednoinstančnost rozhodně neřadil mezi výhody rozhodčího řízení, nýbrž mezi základní charakteristické znaky tohoto způsobu řešení sporů. Pokud bych to měl vysvětlit na příkladě ad absurdum, tak to, že je tráva zelená, se nedá považovat za výhodu, ale je to její charakteristický znak.

d) Nákladnost rozhodčího řízení – Tento mýtus už je podle všeho překonán a dá se říct, že je všeobecně rozšířený fakt, že nákladnost rozhodčího řízení lze jako výhodu uvádět velmi relativně a s potřebnou rezervou. Jinými slovy, arbitráž může a nemusí být levnější než řízení soudní, přičemž to závisí na mnoha faktorech. Výstižně lze nákladnost popsat jako skutečnost, že *„pokud rozhodčí řízení proběhne rychle a nález je vydán s malým nebo žádným zpožděním, náklady můžou být podstatně redukovány ve srovnání s náklady soudního řízení v téže věci, protože to by trvalo nepochybně mnohem déle.“*²⁵

Pro ilustraci uvedu příklad srovnání poplatků rozhodčího řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky (dále v práci jen RS HK AK) a civilního soudního řízení. RS HK AK má jiná pravidla pro mezinárodní, vnitrostátní a online spory a podle toho i jiné ceníky pro tyto typy sporů. Pokud se budeme bavit o vnitrostátních sporech, je sazba 3% z hodnoty sporu, nejméně však 7.000 Kč, nejvýše 1.000.000 Kč (viz ustanovení § 18 řádu RS HK AK pro vnitrostátní spory). Soudní řízení je zpoplatněno na základě zákona o soudních poplatcích²⁶, který ve své příloze č. 1 stanovuje výši soudních poplatků pro jednotlivé typy sporů. Pokud se spor týká peněžitého plnění, je v současnosti²⁷ výše soudního poplatku 600 Kč, pokud se jedná o spor do hodnoty 15 000 Kč, pokud jde o vyšší částky, je soudní poplatek 4 % z předmětné částky. Z toho nám může vzejít, že arbitráž, ovšem pouze vnitrostátní, může být levnější. Mezinárodní rozhodčí řízení je ovšem dražší, výše zmíněné sazebníky RS HK AK to jen

²³ Existují výjimky jako např. ustanovení § 202 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů

²⁴ Zde považuji za nutné zdůraznit, že návrh na zrušení rozhodčího nálezu není opravným prostředkem. Tento problém je ovšem rozebrán v samostatné kapitole.

²⁵ LEW, D. M. Julian, MISTELIS, A. Loukas, KRÖLL, Stefan. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International 2003. ISBN 90-411-15684, str. 6

²⁶ Zákon č. 549/1991, o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

²⁷ Aktuálně se diskutuje o otázce zvýšení soudních poplatků, přičemž zvýšení by mělo být až dvojnásobné oproti současným hodnotám.

dokazují.²⁸ Civilní soudní řízení také poskytuje možnost vydání elektronického platebního rozkazu, který je zpoplatněn poloviční výší oproti „obyčejným“ řízením.

U nákladnosti arbitráže musíme rozlišovat mezi řízením před stálými rozhodčími soudy a rozhodčím řízením ad hoc²⁹. Náklady u stálého rozhodčího soudu jsou více předvídatelné a transparentní. U ad hoc řízení bude záležet na dohodě stran s rozhodcem a hodně také na průběhu sporu, to znamená, jestli např. bude potřeba znalecký posudek. Celkově lze tedy uzavřít, že nákladnost rozhodčího řízení již nelze považovat jednoznačně za výhodu, přičemž záleží na konkrétním případě, zda nás arbitráž vyjde levněji či nikoli.

e) Neveřejnost řízení – Zejména v podnikatelském prostředí bývá oceňována tato vlastnost arbitráže, jedná-li se např. o spor, kde hraje důležitou know how, obchodní praktiky a zvyklosti účastníků řízení, kteří mají zájem na utajení těchto skutečností. V těchto případech je rozhodčí řízení pro tyto subjekty přijatelnou variantou. Je-li konáno ústní jednání, je zásadně neveřejné, ovšem se souhlasem účastníků řízení a rozhodců je možno veřejnost připustit. Neveřejnost řízení však může z určitého pohledu chápána jako nevýhoda. Veřejnost je totiž jedním z prostředků kontroly veřejnosti nad výkonem soudnictví. To je ovšem v rozhodčím řízení vyloučeno, a rozhodci tak nejsou podrobeni žádnému dohledu, což je v některých případech zneužitelné.

f) Možnost určit místo konání (fórum) arbitráže – Jedná se o výhodu, která se nejvíce projevuje v mezinárodním rozhodčím řízení, kde je fórum většinou vybíráno tak, aby vyhovovalo oběma stranám a samozřejmě také s ohledem na procesní pravidla vztahující se na daný stát. I ve vnitrostátním rozhodčím řízení však strany mohou této možnosti využít a smluvit si místo konání řízení bez ohledu na příslušnost obecných soudů. Místo konání arbitráže je pak důležité ve vztahu ke státu, kde je konána a kde je vydán rozhodčí nález.

Mezi nevýhody rozhodčího řízení můžeme řadit:

a) Rozdíly v arbitrabilitě³⁰ sporů v jednotlivých právních úpravách – Rozehnalová toto uvádí jako nejzávažnější nevýhodu arbitráže³¹. Je nutno poznamenat, že

²⁸ Sazebník nákladů rozhodčího řízení - mezinárodní spory [online].abcourt.cz, aktualizované dne 4. 8. 2009 [cit. 9. 12. 2009]. Dostupné na http://www.arbcourt.cz/index.php?url=cz_sazebnik_mez.htm

²⁹ Druhy rozhodčího řízení jsou rozebrány v samostatné kapitole.

³⁰ Výklad k pojmu arbitrabilita např. KAMLACH, M. *Zákon o rozhodčím řízení s komentářem*. Ostrava: Sagit, 1995, str. 11-13 nebo KLEIN, B., DOLEČEK, M. *Rozhodčí řízení*. Praha: ASPI, a.s. 2007, str. 7-16 nebo BĚLOHLÁVEK, A. Arbitrabilita sporů. *Právní rozhledy*, 2003, č. 3, str. 6 nebo TWEEDDALE, A., TWEEDDALE, K. *Arbitration of commercial disputes: International and English law and practice*. Oxford: Oxford University Press, 2007, str. 107 - 127

³¹ ROZEHNALOVÁ, N. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 2. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, str. 62

rozdíly v arbitrabilitě mohou mít důsledky většinou pouze v mezinárodním rozhodčím řízení,³² a to v podobě neúspěšného výkonu cizího rozhodčího nálezu v zemi, kde daný spor nebyl a není arbitrabilní, ačkoliv v místě vydání rozhodčího nálezu není žádného sporu o arbitrabilitě dané věci. Já se nedomnívám, že jde o tak zásadní nevýhodu. Není pochyb o tom, že rozdíly v arbitrabilitě mohou stranám způsobit komplikace, ovšem dle mého názoru je s trochou předvídavosti do jisté míry možné takové komplikaci předejít tím, že si strany zjistí, zda je jejich spor v místě sudiště a možného výkonu arbitrovatelný. Navíc je nutno dodat, že rozhodčí řízení je značně unifikovaná a harmonizovaná oblast, i když zatím není předmětem výraznějšího zájmu ze strany Evropské unie.

b) Nebezpečí křivých výpovědí svědků – Ačkoliv se může zdát, že propojenost řízení rozhodčího a trestního je nulová, není tomu tak. Zejména, co se týče hospodářských trestných činů, je toto spojení dosti reálné.³³ Křivá výpověď³⁴ je trestný čin, přičemž tato skutková podstata nijak nepostihuje křivou výpověď při rozhodčím řízení. Vyplývá to mimo jiné z neexistence donucovací pravomoci rozhodců, což je zakotveno v ZoRŘ. Pokud tedy rozhodci nemají nástroj (jako např. pořádkovou pokutu), jak „přinutit“ svědka vypovídat, asi těžko budou mít nástroj, kterým takového svědka donutí vypovídat pravdu. Je tedy naprosto irelevantní jakékoliv poučení svědka v rozhodčím řízení tak, jak jej známe z civilního nebo i z trestního procesu. Obrana proti situaci, kdy má rozhodce důvodné podezření, že svědek vypovídá úmyslně lživě, je možná jen provedením takového výslechu soudem v rámci pomocné funkce soudu. I když může být sporné, zda znění tohoto ustanovení připouští takový postup při „pouhé“ obavě rozhodce, že svědek ne vypovídá pravdivě, lze dle mého názoru teleologickým výkladem dospět k závěru, že takový postup možný je. Můžeme tedy uzavřít, že rozhodčí řízení může být značně problematické tam, kde je jeho výsledek závislý na svědeckých výpovědích, a to jednak z důvodu nedostatku donucovací pravomoci, ale také z důvodu nebezpečí křivých výpovědí svědků.

c) Riziko nesprávného hmotněprávního posuzování – Jedná se o riziko, které odborná literatura nikde nezmiňuje a vůbec se jím nezabývá. Já ovšem považuji za nutné jej zmínit, a to zejména s ohledem na stále narůstající počet případů, jež jsou řešeny rozhodci.

³² Pro vnitrostátní arbitráž by to mohlo mít dopad pouze tehdy, pokud by byl žádán výkon rozhodčího nálezu v jiném než českém státě, tj. že majetek povinného by se nenacházel v ČR. Takové případy budou ovšem v praxi vzácné.

³³ K tomu blíže např. BĚLOHLÁVEK, Alexandr. Rozhodčí řízení a trestní právo v tuzemském a mezinárodním kontextu. *Právní fórum*, 2008, č. 4, str. 140 – 152

³⁴ Ustanovení § 346 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů

Tento problém zdánlivě souvisí se zákonnými požadavky na funkci rozhodce.³⁵ Na rozhodce není žádný požadavek ohledně vzdělání či jiných schopností. Z toho může pramenit fakt (a často také pramení), že rozhodnutí jsou ve zřejmém rozporu s hmotným právem (pomiňme nyní možnost rozhodovat dle zásad spravedlnosti). Ustanovení § 25 odst. 3 část první věty před středníkem ZoŘŘ totiž stanoví, že rozhodci se při rozhodování řídí hmotným právem pro spor rozhodným. Pokud se tedy bavíme o vnitrostátním rozhodčím řízení, jedná se o české hmotné právo (nedohodnou-li se strany jinak, což nebude častý jev). Stává se totiž občas, že rozhodci zejména v řízení ad hoc³⁶ jsou práva málo znalí. Z toho pak pramení rozhodčí nálezy, které jsou přinejmenším velmi diskutabilní.

Tomuto názoru je možno oponovat, že je mnohdy naopak žádoucí, aby spor nebyl rozhodován právníkem a aby byl rozhodován odborníkem z odvětví, jež je předmětem sporu (např. stavebnictví). S tímto názorem souhlasím, ale zároveň dodávám, že je všeobecně odbornou veřejností doporučováno, aby v rozhodčím řízení rozhodovaly senáty³⁷ (nikoli „samorozhodci“) a dle mého názoru by součástí každého senátu měla být alespoň jedna právně znalá osoba. V arbitráži totiž může docházet k situacím, které nelze vždy dost dobře předpokládat, a tyto pak nejdou všechny vyřešit domluvou a dohodou. Proto je třeba, aby zde byla osoba, která je schopna takový problém vyřešit s pomocí právní argumentace. Příkladů z praxe, kdy jsou rozhodčí nálezy hmotněprávně zjevně nesprávné, se objevuje stále více.³⁸

Objevují se názory, že by měla být stanovena přísnější kritéria pro výkon funkce rozhodce. Domnívám se, že toto není ta správná cesta, protože problém je dle mého názoru řešitelný prostřednictvím omezení arbitrability tak, aby arbitráž byla záležitost obchodního prostředí (nikoli spotřebitelského). Tam totiž rozhodčí řízení vzniklo a tam patří. Podnikatelé jsou schopni ve větší míře si pohlídat, aby jejich spory rozhodovali „kvalitní“ rozhodci a jsou také schopni si uvědomovat daleko větší odpovědnost za průběh rozhodčího řízení.³⁹ Z praxe

³⁵ Ustanovení § 4 ZoŘŘ stanoví jediné požadavky, a to: musí se jednat o občana České republiky, jež je zletilý a způsobilý k právním úkonům. Cizinec může být rozhodcem za podmínek uvedených v ustanovení § 4 odst. 2 ZoŘŘ. Způsobilost být rozhodcem je ještě omezena neslučitelností některých povolání s funkcí rozhodce (např. soudci).

³⁶ Je nutno podotknout, že v institucionálním rozhodčím řízení, a to hlavně u RS HK AK tento problém není tak alarmující (nicméně zde je také) jako u ad hoc rozhodčích řízení. Institucionální rozhodčí soudy si totiž stanovují vlastní požadavky na rozhodce, které jsou mnohem přísnější než zákonné požadavky. Tím si zajišťují určitý standart kvality rozhodování a riziko špatného hmotněprávního posouzení je zde zmenšeno.

³⁷ Rozhodování „samorozhodce“ dle mého názoru vždy vede k diskuzím, zda je tento nestranný a nezávislý, zejména pokud je jeho jméno přímo uvedeno v rozhodčí doložce, jež navrhuje jedna strana.

³⁸ Srovnej např. STRNADOVÁ, Michaela. Sjednávat či nesjednávat rozhodčí doložky?. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 7-8, str. 53-54 nebo STRNADOVÁ, Michaela. Notářský zápis jako důkaz v rozhodčím řízení aneb nad jedním nálezem Rozhodčího soudu při hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky. *Ad notam*, 2009, č. 3, str. 98-99

³⁹ Tato problematika také rozebrána v kapitole 3.3. pojednávající o důvodech zrušení rozhodčího nálezu.

usuzují, že strany volí cestu řešení prostřednictvím rozhodců zejména kvůli rychlejšímu a flexibilnějšímu vyřešení jejich problému, přičemž mají nepochybně zájem, aby rozhodnutí bylo v souladu s právem (pominu-li případy, kdy jsou rozhodci jmenováni jednou stranou jenom proto, aby rozhodly určitým způsobem – např. spotřebitelské rozhodčí řízení). Nesprávné hmotněprávní posouzení je vzhledem k jednoinstančnosti již nenapravitelným nedostatkem, protože zrušit rozhodčí nález lze pouze s taxativně stanovených důvodů, mezi nimiž špatné právní posouzení nijak nefiguruje (k tomu blíže kapitola Důvody zrušení rozhodčího nálezu – obecně).

d) Možnost rozhodování dle zásad spravedlnosti⁴⁰ – Znamená to, že rozhodci neřeší kauzu na základě hmotného práva, ale vynesou verdikt podle jejich výkladu pojmu spravedlnost, tj. co podle jejich pohledu odpovídá spravedlivému vyřešení sporu bez ohledu na právní úpravu zkoumaného sporu. Tuto eventualitu neobsahují všechny právní řády, kromě České republiky mohou arbitři rozhodovat tímto způsobem ještě např. ve Švýcarsku. Tato možnost je mnohými interpretována jako výhoda. Já jsem opačného názoru, protože se jedná o rozhodování dle subjektivního náhledu na spravedlnost, což je neurčitý právní pojem, který si může každý vykládat jinak. Takové rozhodování je netransparentní a nepředvídatelné a navíc, jak je řečeno výše, takové rozhodnutí je věcně již nepřezkoumatelné (pominu-li možnost přezkumu dle ustanovení § 27 ZoRŘ). V praxi se setkáváme s tímto způsobem rozhodování velmi sporadicky. Nutno však podotknout, že jsem se setkal také s názory⁴¹, které tuto možnost obhajují. Zastánci možnosti rozhodování dle ekvity nebo též *ex aequo et bono*, argumentují hlavně skutečností, že právo je občas neúměrně přísné a neřeší některé otázky jednoznačně nebo je neřeší vůbec, zde je proto na místě rozhodování dle zásad spravedlnosti. Oponují, že v hmotném právu existují nástroje jako např. analogie nebo obecné korektivy jako jsou zásady poctivého obchodního styku či jiné zásady ovládající dané právní odvětví apod., které právě slouží k vyplňování mezer v právu a odstraňování nepřiměřené tvrdosti zákona. Aby mohlo být rozhodování dle spravedlnosti účinné, museli by rozhodovat opravdu zodpovědní a zkušení rozhodci, což je mnohdy (typicky např. u spotřebitelských úvěrů) problém.

e) Větší odpovědnost stran za průběh řízení – Mluvím zde o jevu, který si nepochybně neuvědomuje každý účastník volící rozhodčí řízení jako způsob řešení svého sporu. Průběh rozhodčího řízení v mnohém záleží na vůli stran, to znamená, že zákon

⁴⁰ Viz ustanovení § 25 odst. 3 ZoRŘ

⁴¹ Např. někteří rozhodci, kteří se účastnili konference vnitrostátní arbitráže konané dne 12. 11. 2009 v Praze.

poskytuje účastníkům volnost týkající se určení, jak bude probíhat řešení jejich sporu⁴². Tato liberálnost je ovšem kompenzována větší odpovědností za průběh arbitráže. V civilním soudním řízení takovou volnost strany řízení nemají, což se také projevuje ve větší ochraně jejich práv (např. poučovací povinnost soudu, podávání řádných a mimořádných opravných prostředků apod.). V rozhodčím řízení uvedené však neplatí. Ona odpovědnost se projevuje hlavně v zúžené možnosti nápravy rozhodčích nálezů. Např. jedním z rozhodujících okamžiků rozhodčího řízení je výběr rozhodce, a pokud je jím vydán „nekvalitní“ rozhodčí nález, strany již nemají možnost jej změnit v meritu věci (pokud si nesjednaly možnost přezkumu dle ustanovení § 27 ZoRŘ). Proto je třeba, aby strany vykazovaly větší aktivitu a bdělost, pokud si sjednají rozhodčí doložku či smlouvu. Právě okamžik výběru rozhodce je jeden ze základních projevů větší odpovědnosti stran za průběh rozhodčího řízení, který v civilním soudním řízení nenalezneme, a který by se dle mého názoru měl také projevovat při rozhodování soudu o zrušení rozhodčího nálezu zejména z důvodu uvedeného v ustanovení § 31 písm. e) ZoRŘ⁴³.

Větší odpovědnost stran řadím mezi nevýhody, poněvadž v našem právním prostředí si ji není schopen každý uvědomit a následně podle toho jednat. Ovšem pokud rozhodčí řízení zvolí účastníci, kteří si tyto konsekvence uvědomují, může to být naopak jejich výhodou.

Existují bezesporu i jiné nevýhody rozhodčího řízení. Ovšem výše uvedené považuji za nejzákladnější. Problémy rozhodčího řízení vznikají v průběhu jednotlivých arbitráží, a tudíž můžeme konstatovat, že závisí na konkrétních okolnostech daného případu. Takto může např. vzniknout potřeba spojení věcí, které spolu úzce souvisí, kdy jedna je řešena v řízení klasickém (nevztahuje se na ni rozhodčí doložka) a druhá v řízení rozhodčím. Takové věci ovšem spojit nelze, protože ani jeden orgán k tomu není pravomocný.

1.3. Rozhodčí řízení jako varianta stojící mezi soudním řízením a alternativními způsoby řešení sporů

V této části práce se zabývám místem rozhodčího řízení v systému způsobů řešení konfliktů. Považuji za nutné se nyní zabývat otázkami, kam vlastně rozhodčí řízení zařadit, o jaký institut se jedná ve vztahu k jiným způsobům řešení sporů. Nejdříve osvětlím pojem

⁴² Průběh rozhodčího řízení je podrobněji popsán v druhé části práce.

⁴³ O tom blíže kapitola 3.4.5.

ADR („Alternative dispute resolution“) a následně zařadím rozhodčí řízení do některé z těchto kategorií. Dále se budu věnovat otázce, jaké jiné možnosti nám poskytuje náš vnitrostátní právní řád ohledně řešení sporů kromě rozhodčího řízení.

Výchozí je sousloví „*Alternative dispute resolution*“ (dále jen ADR). Tento anglický výraz je nejčastěji překládán jako alternativní způsoby řešení sporů. Sem je mnohými autory řazeno i rozhodčí řízení. Problém se však skrývá ve výrazu „*resolution*“, který lze překládat více způsoby, a to jako *řešení*, ale též jako *vyřešení*. Může se zdát, že je takové rozlišení bez významu, ovšem není tomu tak. Slovo řešení totiž v sobě skrývá delší dobu trvající proces, kdežto slovo vyřešení je až konečná fáze tohoto procesu. A právě tato distinkce může zapříčinit jiný pohled na otázku, zda se bude řadit rozhodčí řízení mezi alternativní způsoby řešení sporů či nikoliv. K zamyšlení je také výraz *alternativní*. Slovníky cizích slov překládají toto slovo jako *jiný*, *zástupný* nebo *náhradní*. Je totiž důležité si položit otázku, k čemu jsou tyto způsoby řešení sporů alternativní, co tedy nahrazují? Odpověď je, že se jedná o alternativu k řízení soudnímu, které nám slouží k vyslovení autoritativního rozhodnutí. Dá se říci, že z tohoto pohledu je jedinou plnohodnotnou alternativou řízení rozhodčí, protože to jako jediné poskytuje možnost vyřešit spor autoritativním rozhodnutím, jež je schopno nabýt právní moci a vykonatelnosti. Ovšem pokud mluvíme o výše zmíněném obratu „*resolution*“, bude způsob překladu rozhodující pro to, zda budeme rozhodčí řízení řadit mezi ADR nebo mimo tuto soustavu. Důvod takového postoje spočívá ve skutečnosti, že způsoby řešení sporu jako např. mediace, konciliace, medaola, mini-trial atd. představují způsoby ADR jen, pokud míníme výrazem „*resolution*“ řešení, tedy určitý delší proces. Tyto varianty totiž neposkytují alternativní (ve výše zmíněném smyslu) vyřešení sporu, ale pouze proces nalézání řešení. Proces těchto ostatních prostředků⁴⁴ vede v lepším případě k dohodě, resp. novaci nebo narovnání závazku, ovšem nedosáhneme zde vyřešení, které by bylo vysloveno z pozice autority bez souhlasu stran. Z toho vyplývá, že v případě překladu slova „*resolution*“ jako vyřešení, lze jako ADR považovat jediné rozhodčí řízení a zmíněné jiné způsoby nenaplnují obsah slovního obratu ADR, čili je nelze pod tento pojem podřadit. Naznačené úvahy tedy umožňují různé způsoby náhledu na zařazení rozhodčího řízení. To je zřejmě také důvod, proč se odborná literatura v tomto ohledu liší. Např. Winterová řadí rozhodčí řízení mezi ADR, přičemž rozlišuje formální a neformální metody ADR, kdy mezi formální řadí právě arbitráž.

⁴⁴ Není zde prostor se blíže zabývat a rozebírat podstatu mediace, konciliace a jiných zmíněných prostředků, proto v tomto ohledu odkazují na relevantní literaturu – např. ROZEHNALOVÁ, N. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 2. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, str. 25-39 nebo WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 4. Aktualizované vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2006, str. 675-696

Tuto terminologii považuji za ne zcela šťastně zvolenou vzhledem k faktu, že jedním ze základních principů arbitráže je právě neformálnost.⁴⁵ Dále jsou autoři, kteří řadí arbitráž mezi ADR, aniž by se blíže zabývali, z jakého důvodu.⁴⁶ Rozehnalová⁴⁷ naopak rozlišuje řízení soudní, rozhodčí a ADR. Rozlišuje tedy řízení rozhodčí od mediace, conciliace a jiných ADR, a to hlavně kvůli cíli obou řízení, kdy arbitráž má za cíl vydání vykonatelného rozhodnutí, kdežto ADR směřují pouze k dohodě. Malacka např. při překladu pojmu „resolution“ jako vyřešení jednoznačně vyslovuje názor, že jediným skutečným ADR je pouze rozhodčí řízení.

Dá se tedy uzavřít, že názor závisí na překladu anglického výrazu ADR, přičemž já se klaním k názoru Malacky, a to i vzhledem ke skutečnosti, že *resolution* je dle mého názoru spíše vyřešení nežli řešení, protože řešení se dá taktéž překládat jako *solution*.

1.3.1. Jiné způsoby řešení sporů v českém právním řádu

a) Český právní řád je, co se týče zákonné úpravy ostatních způsobů řešení sporů, velmi sporadický. Když nyní obmyslíme ZoŘŘ, tak jediná zákonná úprava, která řeší jiný způsob řešení sporů, je *zákon 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi, ve znění pozdějších předpisů* (dále jen ZoFA), který u nás zavádí nový institut finančního arbitra. Tento je kompetentní k rozhodování sporů mezi poskytovateli platebních služeb (např. banky vydávající elektronické platební prostředky) a uživateli platebních služeb (tj. klienti) při poskytování platebních služeb nebo mezi vydavateli elektronických peněz a držiteli elektronických peněz při vydávání a zpětné výměně elektronických peněz. Winterová považuje řízení před finančním arbitrem za specifický druh rozhodčího řízení.⁴⁸ Dovolím si nesouhlasit s tímto tvrzením, protože nepokládám tento institut za blízký rozhodčímu řízení, spíše naopak. Nepochybně lze nalézt společné prvky, ale dle mého názoru značně převažuje počet rozdílů. Společné je dobrovolné podřízení sporu finančnímu arbitrovi, to znamená, že strany si mohou vybrat, zda spor bude řešit finanční arbitr nebo obecný, či rozhodčí soud.

⁴⁵ I když lze rozklíčovat, proč Winterová použila míněnou terminologii (tj. protože arbitráž je ze všech těchto prostředků zřejmě nejvíce formální), přesto je podle mého názoru nevhodná, protože formálnost je pojem těžko spojitelný s rozhodčím řízením. Srovnej WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 4. Aktualizované vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2006, str. 675-696

⁴⁶ Srovnej např. HORÁČEK, Tomáš, CHOLENSKÝ, Robert. Možnosti alternativního řešení sporů v oblasti elektronických komunikací, *Právní fórum*, 2008, str. 168

⁴⁷ ROZEHNALOVÁ, N. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 2. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, str. 21-22

⁴⁸ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 4. Aktualizované vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2006, str. 711

Ovšem to, že je spor rozhodován v tomto řízení, je podmíněno pouze okruhem věcí, které je oprávněn finanční arbitr řešit⁴⁹ a rozhodnutím navrhovatele řešit spor touto cestou. Není zde tedy nutná předchozí rozhodčí doložka či smlouva, která odnímá pravomoc českých soudů. Společná je také možnost finančního arbitra vydat nález, který nabude právní moci a vykonatelnosti. Dále uvádím demonstrativní výčet nejpodstatnějších odlišností od řízení rozhodčího:

- arbitr je nadán donucovací pravomocí (i když jen omezenou) při dokazování (viz např. ustanovení § 11, 12 a 23 ZoFA)
- strany nemají možnost ovlivnit průběh řízení
- strany nemají možnost vybrat si osobu finančního arbitra, ten je volen Poslaneckou sněmovnou a je pouze jeden
- arbitr není vázán návrhem navrhovatele
- v tomto řízení se přiměřeně postupuje podle správního řádu.

Jedná se o tak podstatné odchylnosti od arbitráže, že nelze o řízení před finančním arbitrem hovořit jako o specifickém druhu rozhodčího řízení. Mluvíme totiž o další možnosti řešit zákonem daný okruh záležitostí jiným způsobem než prostřednictvím obecných soudů, a která nám poskytuje možnost dobrání se zde autoritativního vykonatelného rozhodnutí.⁵⁰ Finanční arbitr vykonává svou funkci nezávisle a nestranně. Musí se zdržet všeho, co by mohlo budít pochybnosti o jeho nepodjatosti. Za výkon své funkce odpovídá Poslanecké sněmovně. Není tedy podřízen žádné finanční instituci, např. bance.

b) Další způsob k vyřešení určitého druhu sporů, jež se u nás v současné době používá, je mimosoudní řešení spotřebitelských sporů, a to zejména prostřednictvím mediace. Samozřejmě je možné tyto spory řešit i v rozhodčím řízení, ovšem to probíhá standardním způsobem dle ZoRŘ, čili se jím nyní nebudeme zabírat. Vzhledem k četnosti spotřebitelských sporů a vlivu doporučení Evropské unie připravilo Ministerstvo průmyslu a obchodu ve spolupráci s Hospodářskou komorou České republiky, spotřebitelskými sdruženími, Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR, Asociací mediátorů, Ministerstvem financí a Ministerstvem spravedlnosti projekt mimosoudního řešení spotřebitelských sporů, jež počal 1. dubna 2008. *„Cílem celého projektu je nastavit účinný*

⁴⁹ Viz ustanovení § 1 zákona 229/2002 Sb., o finančním arbitrování, ve znění pozdějších předpisů, který vymezuje působnost finančního arbitra.

⁵⁰ Výše jsem konstatoval, že jedinou plnohodnotnou alternativou k řízení soudnímu je řízení rozhodčí. Toto platí, protože řízení před finančním arbitrem je velmi úzce vymezeno a navíc má díky přiměřenosti použití správního řádu i určité veřejnoprávní aspekty.

system, který zrychlí a zjednoduší řešení spotřebitelských sporů. V současné chvíli se jedná o pilotní fázi projektu, která poběží po dobu dvou let. Následně budou získané poznatky vyhodnoceny a případně budou přijata opatření k dalšímu fungování.⁵¹ Nás tento projekt z hlediska zaměření kapitoly zajímá hlavně kvůli možnosti mediace. I když tato možnost není upravena zákonem či jinou podzákoným právním normativním aktem, dá se říct, že se jedná o „oficiální“ možnost využití mediace v soukromoprávních záležitostech.⁵² Rozdíl mediace a rozhodčího řízení byl již naznačen výše, ovšem pro pořádek považuji za nutné zdůraznit jej ještě na tomto místě.⁵³ Mediace je jiný způsob řešení sporu, jehož podstata spočívá ve snaze mediátora jako třetí osoby nezúčastněné na sporu nalézt prostřednictvím jednání s účastníky sporu řešení tak, aby vyhovovalo oběma stranám a aby byla uzavřena mezi nimi dohoda. Nedochází zde k vydání rozhodnutí, nýbrž k novaci nebo narovnání závazku, což je tedy i cílem výše uvedeného projektu Ministerstva průmyslu a obchodu. Společně má mediace a arbitráž to, že se jí strany dobrovolně podvolují na základě dohody.

Právní úprava týkající se ostatních způsobů řešení sporů je tedy velmi kusá, ale jedním dechem je nutno dodat, že ony „ostatní způsoby řešení sporů“, které nedisponují možností vydat pravomocné a vykonatelné rozhodnutí, není třeba právně výrazně upravovat. Strany mohou prostřednictvím těchto prostředků své rozepře řešit i bez zákonné úpravy, pokud bude takový pokus neúspěšný, není problém uchýlit se k arbitráži či soudnímu řízení. Přesto Ministerstvo spravedlnosti připravilo návrh zákona, který zavádí mediaci v netrestních věcech. Zákon zavádí osobu tzv. registrovaného mediátora (musí složit předepsané zkoušky, aby byl zapsán do seznamu mediátorů). Mediací může být dle návrhu zákona řešen kterýkoli spor, u něhož není vyloučeno řešení smírem nebo dohodou. Pokud strany za pomoci registrovaného mediátora uzavřou mediační dohodu, měly by ji nechat schválit soudem jako smír či ji sepsat jako notářský či exekutorský zápis se svolením k vykonatelnosti, aby mohla v případě nutnosti sloužit jako podklad pro výkon rozhodnutí, tedy aby byla exekučním titulem. Pouze na jeho základě lze soudu navrhnout nařízení výkonu rozhodnutí.⁵⁴

⁵¹ Ministerstvo průmyslu a obchodu. *Mimosoudní řešení spotřebitelských sporů (ADR)* [online]. Businessinfo.cz, 8. 1. 2009 [cit. 9. 12. 2009]. Dostupné na <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/spotrebitelska-politika/mimosoudni-reseni-spotrebitel-sporu-adr/1001146/49694/>

⁵² Mediací je samozřejmě možno využít i v jiných záležitostech, jež nejsou např. prosazovány prostřednictvím projektu organizační složky státu (např. i v trestním právu máme mediaci jako prostředek k nápravě pachatele a tato je zachycena zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů).

⁵³ Odborná literatura též někdy uvádí, že mediace a „ostatní alternativní způsoby řešení sporů“ mají na rozdíl od rozhodčího řízení za cíl tzv. *win-win effect*, tj. že je zde snaha, aby tzv. vyhrály obě strany.

⁵⁴ Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Návrh zákona o mediaci v netrestních věcech a změně některých zákonů* [online]. Portal.Justice.cz [cit. 5. 3. 2010]. Dostupné na

1.4. Druhy rozhodčího řízení

Na počátku upozorním, že cílem této kapitoly je podat výklad ke sporným a aktuálně diskutovaným otázkám, protože není prostor, abych zde přesně líčil základní charakteristiky a znaky jednotlivých druhů arbitráže. To považuji za nadbytečné.

Zákon výslovně nerozlišuje druhy rozhodčího řízení, nicméně z něj lze dovodit základní dělení, které má rozsáhlé praktické důsledky, a to je dělení na institucionální a ad hoc rozhodčí řízení.⁵⁵ Kromě tohoto rozlišení ovšem existují i jiné způsoby členění, přičemž nejznámější je bez pochyby odlišení mezinárodního a vnitrostátního rozhodčího řízení.⁵⁶ Podle jiných kritérií lze rozlišovat povinné a dobrovolné rozhodčí řízení. Dále se zmíním o online rozhodčím řízení. Nastínil jsem tři způsoby dělení, kterými se nyní budu blíže zabývat. Vyskytují se přirozeně i další různé metody pro rozdělení arbitráže, pro účely práce by však byl rozbor těchto ostatních způsobů zbytečný, proto se jimi nebudu zabývat.⁵⁷

1.4.1. Institucionální a ad hoc rozhodčí řízení

Srovnání institucionální a ad hoc arbitráže je v současné době velmi aktuální a diskutované téma. Důvodem takového zájmu odborné veřejnosti je zejména celospolečenský nárůst zájmu o rozhodčí řízení a s tím spojené problémy jako spotřebitelské rozhodčí doložky u ad hoc řízení. Vůbec můžeme konstatovat, že je právní obec znepokojena systémem fungování ad hoc arbitráží.

Na počátku považuji za důležité upozornit na fakt, že „rozhodčí společnosti“, „sdružení rozhodců“ a další jim podobné subjekty nelze řadit mezi stálé rozhodčí soudy, i když se tak mnohdy pokoušejí tvářit. Stálý rozhodčí soud⁵⁸ totiž může být zřízen pouze zákonem a má možnost vydávat své statuty a řády, dle kterých bude probíhat arbitráž. Tento

<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?k=4978&o=23&j=33&d=281981>. Zde je možné získat i návrh zákona a důvodovou zprávu k němu.

⁵⁵ ZoŘR výslovně nepoužívá termíny ad hoc a institucionální rozhodčí řízení, tyto jsou používány praxí a teorií. Zákon pracuje s termínem „stálý rozhodčí soud“, a to prvně ve svém ustanovení § 13 a co se týče ad hoc řízení, tak zákon pracuje pouze s pojmy „rozhodci“ a týkají se jej všechna ustanovení ZoŘR, pokud není výslovně stanoveno, že něco platí pouze pro řízení před stálým rozhodčím soudem.

⁵⁶ Existují státy, které stanovují odlišnou právní úpravu pro vnitrostátní a mezinárodní arbitráž. Tak např. Ruská federace rozlišuje mezinárodní arbitráž, která je založena na Vzorovém zákonu UNCITRAL, kdežto vnitrostátní arbitráž se řídí jinou úpravou. V České republice takové rozlišení nenalzáme, to ovšem neznamená, že by zde nebyly odlišnosti vnitrostátního a mezinárodního rozhodčího řízení.

⁵⁷ Některé další možné způsoby uvádí např. Rozehnalová – viz ROZEHNALOVÁ, N. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 2. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, str. 63 an.

⁵⁸ Vzhledem k faktu, že v ČR existuje jediný stálý všeobecný rozhodčí soud, a to Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky (dále v práci jen RS HK AK), je dále v práci stálým rozhodčím soudem vždy myšlen tento soud.

řád ovšem musí být uveřejněn v Obchodním věstníku. Řízení před stálým rozhodčím soudem je tedy řízení před institucí, jež je zřízena zákonem. To jsou základní a podstatné rozdíly od výše zmíněných rozhodčích společností a sdružení, protože ty nejsou zřízeny zákonem a ani nemohou své řády umístit do Obchodního věstníku. I když si vyhotoví a jiným způsobem (typicky elektronickým způsobem) zveřejní svá procesní pravidla, nejedná se o řád nebo statut ve smyslu § 13 odst. 2 ZoRŘ. To, že stálý rozhodčí soud je povinen uveřejňovat řád v Obchodním věstníku, poskytuje subjektům volícím rozhodčí řízení jako řešení svého sporu mnohem větší právní jistotu v tom ohledu, že stálý rozhodčí soud je povinen ve věstníku zveřejnit i jakékoli jeho změny. Kdežto pokud si soukromoprávní rozhodcovské společnosti změni svoje procesní pravidla, nejsou povinny nikomu takovou úpravu oznamovat či ji dokonce zveřejňovat. Sdružení rozhodců a rozhodcovské společnosti tedy provádí ad hoc rozhodčí řízení s tím rozdílem, že jsou stranám schopny poskytnout administrativní servis, který „běžný“ ad hoc rozhodce nebo rozhodci stěží zajistí.

Nelze plošně konstatovat, že všechna sdružení a rozhodcovské společnosti jsou špatné a kazí pověst arbitráži jako takové. Ovšem zkušenosti z praxe napovídají tomu, že je třeba dbát minimálně větší pozornosti, pokud zjistíme, že nám např. smluvní protistrana navrhuje rozhodčí doložku, přičemž by měl rozhodovat rozhodce, který je členem výše uvedeného subjektu. To znamená, že musíme být dostatečně bdělí a zaregistrovat rozhodčí doložku, která mnohdy tvoří jeden malý odstavec rozsáhlých smluvních podmínek. Právě laická veřejnost má mnohdy potíže postřehnout rozhodčí doložku, a to o to víc, pokud stanoví, že spory budou řešeny např. „Rozhodčím soudem České republiky“⁵⁹. Stává se, že tyto doložky povolají k rozhodování pouze jednoho rozhodce jmenovaného přímo v ní „silnější“ smluvní stranou, např. úvěrovou společností. Pak důvodně vznikají pochybnosti o nezávislosti a nestrannosti takového rozhodce. I když nedostatek nezávislosti a nestrannosti je důvod pro zrušení rozhodčího nálezu obecným soudem, v praxi se tyto skutečnosti prokazují velmi těžce a náprava tak závažného nedostatku se stává nemožnou. Nastínil jsem jeden ze současných největších problémů rozhodčího řízení, a to zejména ad hoc rozhodčího řízení, které se týkají spotřebitelských sporů.⁶⁰ Ostatně nejspíše proto nedávno projednávala legislativní rada vlády návrh novely zákona o spotřebitelských úvěrech a také ZoRŘ, které mají za cíl omezit

⁵⁹ Uvádění slova „soud“ v názvech sdružení a rozhodcovských společností je odbornou veřejností značně kritizováno právě kvůli tomu, že laik může být zmaten a domnívat se, že jde o obecné soudy. Tyto závěry byly mimo jiné vysloveny RNDr. Zdeňkem Somrem (místopředseda RS HK AK a rozhodce) na konferenci věnované tématu vnitrostátní arbitráže konané dne 12. 11. 2009. K tomuto názoru se připojuji.

⁶⁰ K tomu blíže např. PALLA, Tomáš. *Rozhodčí doložky ve spotřebitelských smlouvách. ANO či NE?* [online]. epravo.cz, 23. 10. 2008 [cit. 9. 12. 2009]. Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/clanky/rozhodci-dolozky-ve-spotrebitelskych-smlouvach-ano-ci-ne-55269.htm>

arbitrabilitu sporů zákazem řešení spotřebitelských sporů v rozhodčím řízení a také řešit situaci ohledně rozhodcovských center a sdružení. Legislativní rada vlády zaujala k tomuto návrhu negativní postoj⁶¹, což ovšem neznamená, že tento zákon by nemohl být přijat. Musíme tedy čekat, jak se situace v Poslanecké sněmovně vyvine.

Postavením „rozhodčích center“ se již několikrát zabývala odborná literatura a také judikatura, lze dokonce najít radikální názory, že fungování sdružení rozhodců a podobných center je nelegální a že pro jejich existenci není opora v zákoně.⁶² Bělohlávek zastává podobný názor s tím rozdílem, že nepovažuje existenci center za nelegální, ale sjednání jeho pravomoci by podle něj bylo sjednání pravomoci neexistujícího subjektu, který je nadán právní subjektivitou, avšak není oprávněn k vedení rozhodčího řízení. Dle jeho názoru by se tak jednalo o neplatnou doložku či rozhodčí smlouvu, a pokud by byl v takovém řízení vydán nález, byl by to důvod pro jeho zrušení podle ustanovení § 31 písm. b) ZoŘŘ.⁶³ S těmito názory nesouhlasím. V praxi by to nyní znamenalo, že velké procento současných rozhodčích nálezů je neplatné. Navíc nevidím důvod, proč by ona rozhodčí centra neměla oprávnění provádět rozhodčí činnost, pokud si nenárokují být stálým rozhodčím soudem ve smyslu ustanovení § 13 ZoŘŘ. Tím, že je sjednána pravomoc rozhodů prostřednictvím rozhodčího centra, se většinou sjednává i fakt, že rozhodčí řízení bude probíhat dle jeho pravidel, které vždy obsahují způsob ustanovení rozhodce nebo rozhodců. Jedná se tedy vlastně o určení způsobu zvolení rozhodců ve smyslu ustanovení § 7 odst. 1 ZoŘŘ.⁶⁴ Neztotožňuji se s Bělohlávkovým pohledem, že se sjednává pravomoc subjektu, který není oprávněn vést rozhodčí řízení. Rozhodčí řízení pak následně vedou konkrétní rozhodci a ti jsou určeni prostřednictvím činnosti rozhodčího centra či sdružení (pokud nejsou přímo určeni stranami ve smlouvě). Jak jsem již naznačil výše, nesouhlasím s tím, aby rozhodčí centra měla ve svém názvu slovo „soud“ kvůli možnému zmatení, stejně tak jsem odpůrcem nekalých praktik při

⁶¹ Důvod takového postoje je ten, že tím by se zamezilo všem spotřebitelům, tedy i těm, kteří mají zájem řešit své spory v rozhodčím řízení, a byla by jim odňata možnost volby. Navíc by došlo k přetížení už tak zaneprázdněných obecných soudů. Uvedený názor je prezentován Josefem Kotáskem, členem legislativní rady vlády.

⁶² Srovnej např. RŮŽIČKA, Květoslav. Je rozhodčí smlouva základem rozhodčího řízení?. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 10, str. 54 nebo RABAN, Přemysl. *Soukromé rozhodčí soudy a stanné rozhodčí řízení* [online]. *pravniradce.ihned.cz*, 25. 11. 2005 [cit. 10. 11. 2009]. Dostupné na <http://pravniradce.ihned.cz/c1-17257700-soukrome-rozhodci-soudy-a-stanne-rozhodci-řízení>

⁶³ BĚLOHLÁVEK, Alexander. Rozhodčí řízení ad hoc vs. řízení před stálými rozhodčími soudy a postavení tzv. rozhodčích center. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 10, str. 55

⁶⁴ Uvedený názor je podpořen poslední judikaturou Nejvyššího soudu k tomuto tématu – srovnej rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 2282/2008, ze dne 31. 7. 2008. O to větší zájem vzbudilo nedávné rozhodnutí Vrchního soudu, které je s uvedeným rozhodnutím Nejvyššího soudu v přímém rozporu a které dle mého názoru používá již překonanou argumentaci a je proto vzhledem k současné právní úpravě nesprávné – srovnej rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 12 Cmo 496/2008 ze dne 28. 5. 2009

arbitrážích vzniklých ze spotřebitelských sporů, ale samotná jejich existence je dle mého názoru v souladu se současným právem. Pokud se zde objevují snahy o vyslovení nezákonnosti rozhodčích center, sdružení a společností, jediná cesta dle mého pohledu vede prostřednictvím změny legislativy, neboť ze současné platné a účinné úpravy nelze dovodit jejich nezákonnost. Vyslovení takového závěru by bylo dotvářením a vytvářením práva, které je v demokratickém právním státě nepřípustné, protože tuto činnost může realizovat pouze moc zákonodárná.

Další distinkce mezi ad hoc a institucionálním rozhodčím řízením tkví v povinnosti archivace rozhodčích nálezů. Tato povinnost je zakotvena v § 29 ZoRŘ a stálý rozhodčí soud si úschovu zajišťuje sám a je zde 20-ti letá doba od právní moci nálezu, po kterou je povinen nálezy archivovat, kdežto ad hoc rozhodčí soudy jsou povinny pravomocné rozhodčí nálezy uložit k obecnému soudu do 30 dnů od nabytí právní moci.

Shrnuji, že zde máme stále rozhodčí soudnictví, ad hoc rozhodčí řízení a rozhodčí řízení před výše zmíněnými sdruženími rozhodců a rozhodcovskými společnostmi, které jsou nepochybně ad hoc řízením, ovšem dle mého názoru se zde vyskytuje tolik odlišných faktorů od „klasického“ ad hoc řízení, že jej považuji za určitý poddruh ad hoc rozhodčího řízení. Odlišující faktory spatřuji zejména v onom administrativním zajištění průběhu rozhodčího řízení a předem zveřejněných procesních pravidlech, dle kterých bude řízení probíhat. „Klasické“ ad hoc rozhodčí řízení není v praxi až tak časté právě proto, že zde není administrativní aparát a pravidla, jež jsou schopna zajistit rychlý a hladký průběh řízení. Jak uvádí Rozehnalová, tak *„řízení ad hoc je vysoce vhodné tam, kde jde o spory mezi státem a zahraničním investorem či jiným obchodníkem nebo spory mezi vyspělými obchodními partnery s dobrým právním zázemím.“*⁶⁵ K tomu jenom dodávám, že ad hoc rozhodčí řízení není tak nebezpečné (ve výše uvedeném smyslu) v mezinárodním právním a obchodním prostředí jako ve vnitrostátním, protože taková řízení jsou v drtivé většině zajišťována renomovanými advokátními kanceláři, které mají značný zájem kvůli své prestiži na tom, aby takové rozhodčí řízení probíhalo v naprostém souladu se zákonem.

1.4.2. Mezinárodní a vnitrostátní rozhodčí řízení

Rozlišování mezinárodního a vnitrostátního rozhodčího řízení má dalekosáhlé praktické důsledky. Už jen samotný ZoRŘ je postaven na tomto rozdělení, kdy ve svých

⁶⁵ ROZEHNALOVÁ, N. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 2. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, str. 69

ustanoveních § 36 an. řeší „poměry k cizině“, to znamená, že se zabývá případy, kdy je v rozhodčím řízení dán mezinárodní prvek. Praktické důsledky pak spočívají např. v uznání a výkonu nálezu, jež není považován za vnitrostátní, dále v otázce rozhodného práva atd.

Dá se říci, že uspokojivé vyřešení otázky, která arbitráž je vnitrostátní a která mezinárodní, poskytuje čl. I. odst. 1 Newyorské Úmluvy⁶⁶, který stanoví, že *Úmluva se vztahuje na uznání a výkon rozhodčích nálezů, vyplývajících ze sporů mezi osobami fyzickými nebo právníckými a vydaných na území jiného státu než toho, v němž je žádáno o jejich uznání a výkon. Úmluva se vztahuje také na rozhodčí nálezy, které nejsou pokládány za nálezy místní (národní) ve státě, v němž je žádáno o jejich uznání a výkon.*

Kdy má rozhodčí řízení mezinárodní povahu a kdy se jedná o vnitrostátní arbitráž, může být ovšem v některých ohledech sporné. Zejména to závisí na zastávané teoretické koncepci (ty budou blíže rozebrány v samostatné kapitole), ze které rozhodčí řízení vychází, a také na tom, kdy je v právním vztahu dán mezinárodní prvek a kdy ne. Obecně však můžeme říci (nepočítaje nyní Newyorskou Úmluvu, která řeší primárně pouze uznání a výkon rozhodčího nálezu), že rozhodčí řízení je mezinárodní, pokud je mezi stranami dán mezinárodní prvek, přičemž tento pojem není legálně definován. Nicméně ten je dán, pokud *„některý prvek z právního vztahu má převažující vazbu na stát odlišný od České republiky, přičemž je vždy zároveň nutno dbát, zda vymezení vztahu jako vztahu s mezinárodním prvkem odpovídá rozumnému uspořádání vztahu mezi stranami.“*⁶⁷ Tímto prvkem může být např. sídlo některé ze stran, výkon smluvní činnosti v zahraničí apod. Ve vazbě na výše zmíněné teoretické koncepce může vzniknout rozpor, zda např. v právním vztahu čistě vnitrostátním (českém) dle uvedeného výkladu, je možno stranami zvolit jiné než české právo, to znamená, že bychom vyloučili aplikaci vnitrostátních kogentních ustanovení. Pokud bychom zastávali smluvní teorii (kterou zastává Ústavní soud ČR), bylo by to toto možné, pokud ovšem zastáváme jurisdikční či smíšenou teorii, toto možné není (tento názor je zastáván většinou odborné veřejnosti, např. Rozehnalová, Klein).

Nás bude v práci dále zajímat především vnitrostátní rozhodčí řízení, i když samozřejmě nelze opomenout význam mezinárodní arbitráže, kterou budu zmiňovat i nadále, i když více méně jen okrajově.

⁶⁶ V českém právním řádu ji najdeme jako vyhlášku č. 74/1959 Sb., o Úmluvě o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů. V praxi je tato Úmluva ovšem nazývána jako Newyorská úmluva. Jedná se o dokument mezinárodního práva, který má stěžejní význam pro rozhodčí řízení v celosvětovém měřítku. I když z názvu vyplývá, že jejím primárním cílem bylo upravit otázky uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů, upravuje celou řadu dalších základních problémů majících co dočinění s arbitráží jako takovou. Její význam podtrhuje také skutečnost, že ji kontrasignovalo 150 států.

⁶⁷ KLEIN, B., DOLEČEK, M. *Rozhodčí řízení*. Praha: ASPI, a.s. 2007, str. 5

1.4.3. Dobrovolné a povinné rozhodčí řízení

Toto členění není tak frekventované jako předchozí dvě uvedené, nicméně považuji za důležité jej zmínit. Dobrovolné rozhodčí řízení je řešení majetkových sporů, jež se řídí ZoRŘ a je charakteristické svou dobrovolností, tj. že se strany sami ze své vůle dohodnou a rozhodnou podřídit řešení svého sporu rozhodci či rozhodcům a tato možnost je jim dána prostřednictvím normativního právního aktu, v našem případě zákona. Jedná se o rozhodčí řízení, kterému se věnuje tato práce a jež také činí drtivou většinu praxe. Povinné rozhodčí řízení je řešení rozepře, kdy stát nedává stranám možnost si vybrat, zda rozhodnutí vynese obecný nebo rozhodčí soud. Je zde zakotvena zákonná povinnost podřídit se řízení rozhodčímu. Je to typické pro spory z mezinárodních dohod o vzájemné ochraně investic. V našem právním řádu se s tímto typem arbitráže již prakticky nesetkáváme, výjimkou je *zákon č. 2/1991 Sb., o kolektivním vyjednávání, ve znění pozdějších předpisů*, který ve svých ustanoveních § 11 an. ustanovuje povinnost řešit před rozhodci spory o uzavření kolektivní smlouvy a spory o plnění závazků kolektivní smlouvy, ze kterých nevznikají nároky jednotlivým zaměstnancům, přičemž je potřebné si uvědomit, že toto řízení nepodléhá ZoRŘ. Dle mého názoru však nelze úplně vyloučit jeho analogickou aplikaci. Odlišnost obligatorního rozhodčího řízení vnímá i Ústavní soud, kdy ve svém rozhodnutí mimo jiné stanovil, že nedostatek obligatornosti odlišuje rozhodčí řízení od řízení upraveného v zákoně č. 2/1991 Sb., o kolektivním vyjednávání, ve znění pozdějších předpisů, a tím i od závěrů, jež jsou zastávány Ústavním soudem v jeho konstantní judikatuře⁶⁸ týkající se dobrovolného rozhodčího řízení.⁶⁹

Zajímavý je jistě v tomto ohledu pohled na rozhodovací praxi Evropského soudu pro lidská práva, který odmítá žaloby, které mají svůj původ v dobrovolném rozhodčím řízení. Ale co se týče povinného rozhodčího řízení, tak už několikrát vyslovil přípustnost takových žalob.⁷⁰

1.4.4. Online rozhodčí řízení

Záměrně jsem tento institut nezmiňoval výše, protože podle mého pohledu se jedná o velmi specifické řízení, a to i přesto, že ZoRŘ jej nerozeznává jako samostatný druh a musíme

⁶⁸ Postoj Ústavního soudu k rozhodčímu řízení bude rozebrán v dalších kapitolách.

⁶⁹ Blíže viz usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 1. 2009, sp. zn. Pl. ÚS 37/08.

⁷⁰ Srovnej např. rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva *Federation of offshoreWorkers Trade Union vs. Norway* nebo *Schuler – Zraggen vs. Swizerland* – K těmto rozhodnutím blíže ZIMA, Petr. Český kříženec dobrovolného a povinného rozhodčího řízení. *Právní rádce*, 2006, č. 5, str. 28-31

jej vždy zařadit buď mezi ad hoc nebo institucionální rozhodčí řízení podle toho, kdo je rozhodcem. To znamená, že pokud strany zvolí řešení sporu prostřednictvím online řízení, záleží, zda si zvolí stálý rozhodčí soud nebo ad hoc rozhodce. RS HK AK má svůj speciální řád i ceník pro online rozhodčí řízení (vše dostupné na internetové adrese www.soud.cz). Online arbitráž dále podle účasti mezinárodního prvku může být vnitrostátní a mezinárodní. V praxi má uplatnění zatím zejména v doménových sporech. Je nutno podotknout, že online řízení je hra budoucnosti a lze očekávat jeho rozmach, ovšem vzhledem k jeho „mládí“ se musí vyjasnit některé sporné otázky jako místo řízení (vzhledem ke kyberprostoru, kde online řízení probíhá), a vůbec připravenost legislativy, která nepočítala při svém vzniku s takovou možností řešení sporů. Zejména může být problematická lokalizace elektronických obchodů, určení pravomoci a příslušnosti soudů při realizaci pomocné a kontrolní funkce obecných soudů atd. Samotné online řízení by mohlo samotné být předmětem práce, proto ohledně podrobností týkajících se tohoto nesporně velmi zajímavého a perspektivního způsobu řešení sporů odkazují na relevantní literaturu.⁷¹

1.5. Výchozí teoretické koncepce

Teoretické koncepce mají význam pro praktické fungování arbitráže a její užívání, a jsou výrazem způsobu nahlížení na rozhodčí řízení. Jako příklad do praxe zasahujících důsledků nám může posloužit přístup Ústavního soudu, který upřednostňuje smluvní teorii (i když ne v její čiré podobě) a vzhledem k takovému postoji není např. možné, aby podal rozhodce návrh na zrušení právního předpisu nebo jeho části, pokud se domnívá, že je protiústavní. Soudce přirozeně takovou možnost je oprávněn využít, ovšem rozhodci jsou kvůli doktríně zastávané Ústavním soudem této možnosti zbaveni.⁷² Doktrína, ze které vychází podstata rozhodčího řízení, je tedy důležitým odrazovým můstkem pro jeho existenci a fungování. V současné době se setkáváme se čtyřmi teoriemi a je zajímavé, že v odborné veřejnosti nalézáme zastánce všech čtyř, aniž by např. jedna nebo dvě byly přežité či zastaralé.

⁷¹ Srovnej např. HERBOCZKOVÁ, Jana. Některé otázky týkající se rozhodčího řízení vedeného online, *Právní rozhledy*, 2009, č. 9, str. 317 – 322 nebo STROUT, J.R. Online Arbitration: A Viable Solution for Resolving Disputes that Arise from Online Transactions. *Journal of American Arbitration*, 2001, č. 75, str. 3-5

⁷² Blíže viz Usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 1. 2009, sp. zn. Pl. ÚS 37/08.

1.5.1. Jurisdikční doktrína

Zjednodušeně se dá popsat jurisdikční teorie (*judicial theory*) tak, že je zde daleko silnější a podstatnější normotvorná činnost státu a jeho vůle umožnit existenci arbitráže než vůle stran podřídit řešení svého sporu rozhodčímu řízení. Jinými slovy, rozhodci vykonávají svou činnost nikoli na základě vůle stran vyjádřené např. v rozhodčí doložce, ale na základě pravomoci, kterou na ni delegoval stát tím, že vytvořil zákonnou možnost řešit spory takovým způsobem. Rozhodující je autorita daného státu, tj. jenom stát prostřednictvím svého právního řádu umožňuje konání rozhodčího řízení a nikoli strany svou smluvní autonomií vůle. Příkladá závažnost a vykonatelnost rozhodčím nálezům a stanovuje odněti pravomoci⁷³ dané věci z rukou obecných soudů do rukou rozhodců. Tato doktrína velmi přibližuje roli rozhodce roli soudce se všemi z toho plynoucími důsledky. Zahraniční literatura dokonce říká, že rozhodce je jakýsi „kvazisoudce“. Jediný rozdíl mezi rolí soudce a rozhodce je spatřován ve skutečnosti, že soudce svou pravomoc odvíjí pouze od státu, zatímco rozhodce ji odvíjí od státu, ale k tomu ještě musí přistoupit vůle stran.⁷⁴ Především je tvrzeno, že rozhodci nalézají právo stejně jako soudci.

Slabin této koncepce lze najít více. Tak hlavně je potlačován fakt, že hlavní impuls k realizaci arbitráže poskytují strany svou vůlí. Dále je velmi problematická ve vztahu k mezinárodnímu rozhodčímu řízení, protože jak konstatuje Rozehnalová, rozhodčí řízení podle této koncepce je geograficky vymezený a konkrétní právní normou určený způsob řešení sporů představující alternativu k řízení soudnímu.⁷⁵ Pro mezinárodní rozhodčí řízení to znamená zejména to, že možnost jeho konání se všemi procesními účinky je odvozena vždy od vůle konkrétního státu. Tady jurisdikční teorie naráží na praxi, protože arbitráž může být konána na určitém místě a nález může být vykonán v jiném státě, i když např. v místě výkonu nebudou procesní podmínky pro konání daného rozhodčího řízení. Kromě toho je dle mého názoru odvážné tvrzení od přívrženců této teorie, že rozhodce je téměř jako soudce. To by znamenalo, že rozhodci mají stejnou odpovědnost, že jsou považováni za orgány veřejné moci a jako takovým jim např. náleží ochrana jako veřejným činitelům podle trestního zákona a mnoho dalších konsekvencí, které jsou v současné době razantně odmítány. Celkově tato

⁷³ To znamená, že i když daná věc spadá pod otázku pravomoci uvedené v § 7 občanského soudního řádu, není obecný soud pravomocný takovou věc rozhodnout. Ovšem je zde nutné mít na paměti ustanovení § 106 občanského soudního řádu.

⁷⁴ LEW, D. M Julian, MISTELIS, A. Loukas, KRÖLL, Stefan. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International 2003. str. 73

⁷⁵ ROZEHNALOVÁ, N. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 2. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, str. 53

koncepce potlačuje smluvní autonomii vůle, co se týče založení pravomoci rozhodce. Co se týče odborné veřejnosti, tak mezi zastánce této teorie můžeme řadit např. Bělohlávka a Pezla, i když ji přijímají s jistými výhradami.⁷⁶

1.5.2. Smluvní doktrína

Již z názvu je prosté dovodit, že mluvíme o opačné verzi doktríny jurisdikční, to znamená, že smluvní doktrína (*contractual theory*) opírá možnost konání arbitráže především o dohodu stran. Její ryzí podoba odmítá jakýkoli zásadní vliv státu na jejím fungování, což bylo i pro zastánce této koncepce postupem času neúnosné a v současné době lze říci, že připouští jakýsi minimální vliv státu na eventuální realizaci rozhodčího řízení. Tato teorie je popisována tak, že základem rozhodčího řízení je smlouva či dohoda stran směřující k podřízení sporu určenému rozhodci nebo rozhodcům a následný rozhodčí nález je taktéž výsledkem smluvní vůle stran, která je vyjádřena rozhodcem, jež „zastupuje“ vůli stran. Rozhodčí nález je vnímán jako novace či narovnání závazku, na kterém se strany shodly prostřednictvím jimi zvolených rozhodců. Nález je zvláštní smlouva, kterou lze vykonat. Rozhodci tím pádem právo nenalézají, ale pouze narovnávají sporné závazky stran. Je popírán vliv národního práva a všechno, co se v arbitráži děje, má smluvní charakter.

Stejně jako každá výchozí teorie, lze i zde nalézt trhliny, se kterými se potýká. Tak především spatřuji značný deficit ve tvrzeném závěru, že rozhodčí nález je pouze jakási novace či narovnání závazku. ZoRŘ přiznává rozhodčímu nálezu účinky pravomocného a vykonatelného soudního rozhodnutí a je nutno jej považovat za exekuční titul ve smyslu ustanovení § 274 písm. a) zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále v práci jen OSŘ). Nedovedu si dost dobře představit situaci, kdy by narovnání či novace závazku měly účinky soudního rozhodnutí. S tímto je spojen další problém, a to zastávaný pohled, že rozhodci nenalézají právo. Opět se neztotožňuji s tímto tvrzením. Nalézání práva je obecně přisuzováno soudcům a dá se charakterizovat tak, že „soudce vynáší myšlenkovými operacemi ze zákonných textů jejich obsah a aplikuje jej na konkrétní případ. Soudní rozhodnutí je konkretizací abstraktního pravidla obsaženého v právní (zákonné) normě a tato subsumpce konkrétní skutkové podstaty případu pod abstraktní

⁷⁶ K tomu bližší BĚLOHLÁVEK, Alexandr, PEZL, Tomáš. Postavení rozhodčího řízení v systému ochrany práv a ústavního pořádku České republiky a dalších zemí, *Právní rozhledy*, 2004, č. 7, str. 256 – 261 nebo BĚLOHLÁVEK, A. *Zákon o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. BECK, 2004, str. 19

*skutkovou podstatu právní normy je projevem aplikace práva cestou soudního rozhodnutí.*⁷⁷ Uvedený popis procesu nalézání práva však nepochybně realizují taktéž rozhodci. Samotný ZoŘŘ stanoví, že rozhodci se řídí hmotným právem pro spor rozhodným. Z toho je zapotřebí vyvodit, že nalézají právo, nikoli, že pouze narovnávají či novují závazek v rámci smluvní autonomie vůle, jež je poskytována stranám daným právním řádem. Na tom nic nemění snaha rozhodců o uzavírání smíru mezi stranami, ani zákonná možnost rozhodování dle zásad spravedlnosti, protože v tomto případě je také nalézáno právo, ovšem na základě jiných kritérií. Může se zdát paradoxní, že uvedené závěry nekorespondují s ustálenou judikaturou Ústavního soudu. Ten se již mnohokrát vyslovil v rozporu s výše uvedenými závěry a přimkl se tak ke smluvní teorii rozhodčího řízení, i když např. připouští nutnost zákonného základu pro konání rozhodčího řízení, což čirá smluvní teorie popírá. Pro ilustraci cituji závěr z jednoho ze stěžejních rozhodnutí Ústavního soudu týkajících se arbitráže, a to usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 174/02: „*Charakter rozhodčí činnosti je založený smlouvou delegující vůli stran a její výsledek je kvalifikovanou formou závazku a jako takový je též závazný. Rozhodce nenalézá právo, ale tvoří (eventuálně napevno staví, vyjasňuje, tedy narovnává) závazkový vztah v zastoupení stran. Jeho moc tedy není delegovaná svrchovanou mocí státu, ale pochází od soukromé vlastní moci stran určovat si svůj osud.*“ Uvedené závěry byly Ústavním soudem mnohokrát potvrzeny.⁷⁸ Odborná veřejnost podrobila nastolený náhled Ústavního soudu kritice⁷⁹, přičemž asi jediná věc, která je přijímána bez výhrad, je tvrzení, že rozhodčí nález není rozhodnutí orgánu veřejné moci. Kritika se týkala názorů na smluvní původ rozhodčího řízení, ale hlavně pohledu, kdy rozhodčí nález je dle Ústavního soudu „pouze“ kvalifikovaná forma závazku.

Závěrem k této koncepci bych připomenul další zásadní slabou stránku této teorie, jež uvádí Rozehnalová, a to, že „*tato doktrína ve své základní podobě odporuje právu na spravedlivý proces zaručeným ústavami jednotlivých států tím, že nezajišťuje v případech důsledné aplikace ani minimální standart kontroly ze strany soudů.*“⁸⁰

⁷⁷ PINZ, Jan. Způsoby poznání práva jako jeho nalézání právní vědou, soudnictvím a právoznalectvím [online]. [cit. 9. 12. 2009]. Dostupné na <http://www.law.muni.cz/edicni/dp08/files/pdf/prteorie/pinz.pdf>

⁷⁸ Srovnej např. usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 448/06 nebo II. ÚS 2169/07 nebo III. ÚS 32/06

⁷⁹ Objevují se ovšem i souhlasné názory, např. SLOVÁČEK, David. Ochrana spotřebitele a rozhodčí doložky. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 7-8, str. 46-48.

⁸⁰ ROZEHNALOVÁ, N. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 2. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, str. 56

1.5.3. Smíšená teorie

Jak je patrné z výše uvedených koncepcí, obě mají své nezpochybnitelné slabé stránky. Ty se snaží odstranit právě teorie smíšená, někdy též nazývaná jako hybridní (*mixed or hybrid theory*). Kombinací silných stránek obou teorií vznikla tedy doktrína nová.⁸¹ Vychází z nutnosti a potřeby projevu vůle státu ve formě vytvoření odpovídajícího právního prostředí a základu pro rozhodčí řízení, stejně tak však akcentuje na nepostradatelnost dohody stran o podrobení sporu arbitráži. Staví tak na roveň dva pilíře na rozdíl od předchozích koncepcí, které jeden z nich vždy odsouvala do pozadí. Jak uvádí Mistelis, Lew a Kroll, tato teorie je v současné době světově nejrozšířenější, kdy rozhodčí řízení je podle ní dohodou stran vytvořená soukromá justice („*private justice created by contract*“).⁸² Je vytvářena silná vazba na místo konání arbitráže právě díky základu ve formě národního právního řádu, který musí podporovat rozhodčí řízení a musí být uznávanou formou řešení sporů. To je také občas uváděno jako její nevýhoda. Jedním dechem ovšem kontruji, že se dá s trochou nadsázky říci, že tato teorie je velmi použitelná díky Newyorské úmluvě, když vezmeme v úvahu 150 smluvních států, tj. 150 států, které uznávají rozhodčí řízení jako způsob řešení sporů. Taktéž je ona vazba na místo konání rozhodčího řízení problematická u online arbitráže, kde, jak jsem uvedl již výše, může nastat problém, jaké je vůbec místo řízení.⁸³ Z odborné veřejnosti je zastáncem této teorie Rozehnalová nebo také Malacka.

1.5.4. Autonomní teorie

Českou odbornou veřejností je autonomní doktrína (*autonomous theory*) považována za okrajovou a ne příliš v praxi použitelnou.⁸⁴ Zahraniční literatura naopak uvádí, že tato teorie začíná převažovat a bude dominantní v následujících letech, bývá též považována za „osvícenou“ smíšenou teorii.⁸⁵ Je relativně nová (vznikla v roce 1965), kdy za jejího zakladatele je považován Rubellin-Devichi a její základ spočívá v tezi, že rozhodčí řízení je institutem *sui generis*, tj. nelze ji přisuzovat smluvní nebo jurisdikční povahu, a to ani v kombinaci takových povah. Nejlépe reaguje na mezinárodní povahu rozhodčího řízení,

⁸¹ Proto také někteří autoři pochybují, zda se vůbec jedná o novou teorii, když „jen“ kombinuje již stanovené pro ni výhodné závěry. Srovnej např. BĚLOHLÁVEK, Alexandr, PEZL, Tomáš. Postavení rozhodčího řízení v systému ochrany práv a ústavního pořádku České republiky a dalších zemí, *Právní rozhledy*, 2004, č. 7, str. 257

⁸² LEW, D.M Julian, MISTELIS, A. Loukas, KRÖLL, Stefan. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International 2003, ISBN 90-411-15684, str. 79

⁸³ Tento problém je samozřejmě záležitostí také jurisdikční teorie.

⁸⁴ Tento názor vyplývá z postoje Rozehnalové nebo Bělohlávka – viz op. cit. sub. 80, resp. 81

⁸⁵ Viz op. cit. sub. 82, str. 81

snaží se rozhodčí řízení vnímat jako nezávislé na národních právních řádech, přičemž klade daleko větší odpovědnost na strany sporu, aby se postaraly o zdatnou obchodní a právní úroveň rozhodčího řízení. To je dnes největší slabina této koncepce, tedy absence alespoň minimálního vlivu státu. Ale je možné, že v budoucnosti a zejména v mezinárodním obchodním prostředí zaujme své nezanedbatelné místo. Taktéž asi nejlépe reaguje na online arbitráž, protože ta díky své existenci v „kyberprostoru“ takřka vzhlíží k této koncepci.

Ztotožňuji se se zastánci smíšené teorie s tím, že jsem velmi zvědav, jak se v nejbližší budoucnosti bude vyvíjet směr autonomní teorie a jak se případně adaptuje na vnitrostátní arbitráž, protože ona byla vytvořena především v prostředí mezinárodního rozhodčího řízení. Na první pohled se může zdát nereálná myšlenka, že by bylo rozhodčí řízení vnímáno jako *sui generis* institut, ale možná právě proto vznikla smíšená teorie, se kterou je ovšem stále spojována relativně silná vazba na národní právní řády. Toto se právě snaží odstranit autonomní teorie, a pokud vezmeme obrovský rozmach mezinárodního obchodu v posledních cca 20 letech a s tím neuvěřitelný pokrok v oboru elektronické komunikace, je dost možné, že se autonomní teorie dostane do popředí zájmu, a to sekundárně přirozeně postihne i vnitrostátní arbitráž. Nebudu se nyní zamýšlet nad praktickými důsledky tak rapidní změny, protože by to bylo nad záběr této práce, myslím si však, že by praktické dopady mohly být významné (zejména ve výhledu obrovského rozmachu a nárůstu počtu řešených případů v rozhodčím řízení, pokud si odmyslíme vazbu na národní právní řády a tím pádem značné zjednodušení). Jedná se však jenom o postoj nepodložený reálnými fakty.

1.6. Právní povaha rozhodčího řízení s ohledem na judikaturu

Právní povaha rozhodčího řízení je otázkou úzce související s výše uvedenými výchozími teoretickými koncepcemi. Zastávaná koncepce totiž v mnohém dokáže sekundárně poskytnout odpověď na otázku charakteru arbitráže. Praktické důsledky stanovení povahy rozhodčího řízení jsou spíše k vidění v arbitráži mezinárodní, ovšem nelze opomenout ani důležité konsekvence v oblasti vnitrostátního rozhodčího řízení. Mám na mysli např. otázky aplikace čl. 6 Úmluvy⁸⁶ v rozhodčím řízení nebo posuzování platnosti rozhodčí smlouvy, kde bude velmi podstatné, zda je svým charakterem institutem procesním nebo materiálním, resp.

⁸⁶ Mám na mysli Úmluvu publikovanou ve Sbírce mezinárodních smluv pod číslem 209/1992 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

hmotněprávním. Neméně zajímavá je různorodost názorů odborné veřejnosti, která se týká zkoumané problematiky. Judikatura Ústavního soudu, potažmo Evropského soudního dvora, hraje také důležitou roli. Nyní se pokusím rozklíčovat výše nastolené problematické aspekty. Na počátku je však nutno uvést, že charakter rozhodčí smlouvy udává zároveň povahu celého rozhodčího řízení.⁸⁷

Odborná veřejnost, jak jsem naznačil výše, má na právní povahu arbitráže rozdílné pohledy, což je důsledkem především prosazované doktríny. Zastánci jurisdikční teorie spíše prosazují procesní povahu rozhodčího řízení, resp. rozhodčí smlouvy. Smluvní teorie naopak obhajuje hmotněprávní charakter a smíšená teorie kombinuje obě povahy s akcentem na procesní národu. Autonomní teorie inklinuje k *sui generis* povaze, kdy se zdráhá stanovit hmotně či procesně právní ráz nebo jeho kombinaci.

Zoulik jako zastánce jurisdikční teorie prosazuje exkluzivně procesněprávní charakter rozhodčí smlouvy. Odmítá hmotněprávní posuzování platnosti rozhodčí smlouvy jako právního úkonu ve smyslu § 34 an. občanského zákoníku (dále v práci jen OZ). Tvrdí, že „rozhodčí smlouva není smlouvou hmotněprávní, neboť neupravuje žádné z plnění, tvořící obsah závazků podle § 494 OZ, ale je předpokladem vzniku zvláštního procesního vztahu, pro její procesní povahu mluví dále i to, že má výlučně procesní důsledky a že je upravena předpisy procesního práva.“⁸⁸ Tím pádem je rozhodčí smlouva procesním úkonem a ty nejsou posuzovány z hlediska své platnosti dle OZ, nýbrž je zde rozhodující tzv. teorie projevu⁸⁹. Z takových závěrů by bylo potřebné dovodit, že ani pokud se zkoumá platnost rozhodčí smlouvy v řízení o zrušení rozhodčího nálezu z důvodu uvedeného v ustanovení § 31 písm. b), nelze platnost rozhodčí smlouvy posuzovat podle OZ, nýbrž pouze podle procesních předpisů.

Klein je naopak přívržencem doktríny smluvní. S jistými výhradami se tedy i ztotožňuje s postojem Ústavního soudu vyjádřeným zejména ve výše rozebíraném nálezu sp. zn. IV. ÚS 174/02. Zejména popírá nutnost aplikace čl. 6 Úmluvy na rozhodčí řízení.⁹⁰ To znamená, že v arbitráži se podle něj nelze domáhat práva na spravedlivý proces. Tento postoj

⁸⁷ V dalším výkladu je pak nutno vnímat, že pokud se mluví o charakteru rozhodčí smlouvy nebo rozhodčího řízení, jedná se o paralelní pojmy, které spolu velmi úzce souvisí.

⁸⁸ ZOULÍK, František. Některé problémy rozhodčího řízení. *Bulletin advokacie*, 2007, č. 1, str. 15. Zde srovnej i bližší odůvodnění jeho názoru na povahu rozhodčí smlouvy.

⁸⁹ Teorie projevu znamená nezkoumání náležitostí vůle, ta není pro procesní úkony relevantní, rozhodující jsou pouze náležitosti daného procesního úkonu, resp. rozhoduje vždy obsah úkonu. K tomu bližší WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 4. Aktualizované vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2006, str. 188-191.

⁹⁰ Bližší KLEIN, Bohuslav. Pozapomenuté výhody rozhodčího řízení. *Právní fórum*, 2008, č. 4, str. 131

opírá o naprostou autonomii rozhodčího řízení, resp. jeho úplnou nezávislost na civilním řízení soudním.

Rozehnalová podporuje smíšenou koncepci a z toho pramení její postoj k povaze rozhodčího řízení. Přiklání se k názorům, které hodnotí rozhodčí smlouvu jako institut se smluvním základem pohybující se v prostředí procesního práva.⁹¹ Podobný pohled je zastáván i např. Bělohlávkem nebo Mothejzíkovicou.⁹² Znamená to, že nesouhlasí se Zoulíkem v tom ohledu, že rozhodčí smlouvu nelze posuzovat dle kritérií stanovených v OZ, tj. že bude zkoumána skutečná vůle jednajících subjektů. Při podpoře této povahy arbitráže tedy musíme zkoumat rozhodčí smlouvu např. z pohledu určitosti, vážnosti, srozumitelnosti atd.

Nejvyšší soud se výslovně povahou rozhodčího řízení nezabýval, nicméně z jeho judikatury týkající se zejména otázek zrušení rozhodčího nálezu lze dovodit, že respektuje postoj Ústavního soudu (viz výše). Ovšem lze z jeho rozhodovací praxe vyvodit, že v rozhodčím řízení je nutno chránit a respektovat právo na spravedlivý proces, to znamená, že zároveň nabádá k respektování čl. 6 Úmluvy, který je základním ztělesněním tohoto práva.⁹³ Tyto závěry jsou tedy v rozporu s názorem Kleina uvedenými výše.

Postoj *Ústavního soudu* založený především jeho usnesením sp. zn. IV. 174/02 byl výše popsán a mnohokrát potvrzen.⁹⁴ Co se týče pohledu na charakter rozhodčího řízení, shoduje se prakticky jeho pohled s Kleinem v tom ohledu, že považuje arbitráž za zcela autonomní institut nezávislý na občanském řízení soudním. Převažuje u něj značným způsobem její soukromoprávní⁹⁵ ráz, a to především v důsledku srovnání v postavení osoby rozhodce a soudce. Proto v žádném případě nepovažuje rozhodce za orgán veřejné moci, z čehož plyne, že ani rozhodčí nález nemůže být chápán jako rozhodnutí orgánu veřejné moci.⁹⁶

Evropský soudní dvůr (dále jen ESD) se rozhodčím řízením zabýval ve třech oblastech, a to v otázkách možnosti rozhodčích orgánů zahájit řízení o předběžné otázce podle čl. 234 Smlouvy o založení Evropského společenství (dále jen SES), dále se zabýval postavením národních soudů při přezkumu nálezu (hlavně ohledně povinnosti rozhodců

⁹¹ ROZEHNALOVÁ, N. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 2. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, str. 107

⁹² Srovnej např. BĚLOHLÁVEK, A. *Zákon o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. BECK, 2004, str. 22 nebo MOTHEJZÍKOVÁ, J., STEINER, V. a kol. *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů s přílohami. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. BECK, 2006, 216 s.

⁹³ Srovnej Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 6. 2008 sp. zn. 32 Cdo 1201/2007

⁹⁴ Srovnej dále např. rozhodnutí sp. zn. I. ÚS 339/02, IV. ÚS 511/03 nebo III. ÚS 166/2005

⁹⁵ Je zapotřebí si uvědomit, že pokud hovoříme o procesně či hmotněprávním charakteru, tak procesněprávním charakterem je zároveň míněn veřejnoprávní charakter a hmotněprávní ráz je chápán jako soukromoprávní ráz.

⁹⁶ Uvedené závěry jsou potvrzeny usnesením Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 37/08.

aplikovat při svém rozhodování komunitární právo)⁹⁷ a také právem na spravedlivý proces v rozhodčím řízení.⁹⁸ Mluvíce o prvně uvedených případech, ESD zaujal postoj, že předběžné otázky je oprávněn podávat pouze rozhodčí soud v obligatorním rozhodčím řízení, to znamená, že nepovažuje rozhodce v klasickém dobrovolném rozhodčím řízení za „soud“ ve smyslu čl. 234 SES.⁹⁹ Stěžejním rozhodnutím byl případ *Nordsee*¹⁰⁰, kde právě odmítl ESD zodpovědět předběžnou otázku rozhodci v dobrovolném rozhodčím řízení, a to právě kvůli jeho fakultativnosti. Druhý uvedený typ případů byl ESD rozklíčován tak, že rozhodci jsou povinni aplikovat komunitární právo při svém rozhodování, což má v našem právním prostředí význam ve vztahu k ustanovení § 25 odst. 3 ZoŘŘ. ESD tedy sice stanovil, že rozhodci nejsou oprávněni podávat předběžné otázky, ale jsou povinni při svém rozhodování aplikovat komunitární právo (ovšem zatím jenom komunitární právo soutěžní).¹⁰¹ Z toho lze dovodit, že ESD nepřímou konstatuje fakt, že rozhodci nalézají právo, což je postoj opačný ve vztahu k Ústavnímu soudu. Je však nutno dodat, že toto ESD výslovně neřešil. Co se týče vztahu rozhodčího řízení a práva na spravedlivý proces, konstatoval ESD, že rozhodčí řízení neodporuje čl. 6 Úmluvy, čímž vlastně stanovil povinnost respektování tohoto práva v arbitráži.¹⁰²

Výše jsem shrnul postoje odborníků a nejvýznamnějších soudních institucí. Nyní vymezím vlastní stanovisko k vymezenému problému. Předně nesouhlasím se Zoulíkovým pohledem na věc, kdy ten striktně odmítá hmotněprávní posuzování rozhodčí smlouvy. I když se zcela nebráním myšlence procesního rázu rozhodčí smlouvy (ovšem s jistými výhradami – viz níže), nedomnívám se, že nelze platnost rozhodčí smlouvy posuzovat podle ustanovení OZ vztahujících se k obecným náležitostem právního úkonu. Je nutno si totiž uvědomit, že tzv. teorie projevu uplatňovaná v procesním právu je zde, protože procesní úkony účastníků nemají přímý vliv na subjektivní právo, nýbrž mají vliv pouze na proces a pokud by se v procesním právu zkoumala skutečná vůle jednajícího subjektu, proces by se tím stal

⁹⁷ Komunitární právo samotné rozhodčí řízení nijak zvláště neupravuje, vyskytuje se v něm prakticky jen díky judikatuře Evropského soudního dvora. Za výjimku by se však dala považovat *Zelená kniha o alternativních řízeních za účelem rozhodování sporů ve věcech civilních a obchodních*, jež byla zpracována Evropskou komisí ke dni 19. 4. 2002

⁹⁸ STEHLÍK, Václav. Vybrané otázky rozhodčího řízení v komunitárním právu, *Jurisprudence*, 2005, č. 1, str. 3

⁹⁹ Srovnej rozhodnutí ESD sp. zn. C-61/65 *Vaasen-Gobbles* nebo sp. zn. C-109/88 *Handles-og kontorfunktionaerernes Forbund I Danmark v. Dansk Arbejdsgiverforening*.

¹⁰⁰ Rozhodnutí ESD C-102/81 *Nordsee Deutsche Hochseefischerei v. Reederei Mond Hochseefischerei ad.*

¹⁰¹ Srovnej rozhodnutí ESD sp. zn. C-393/92 *Municipality of Almelo and others v. NV Energiebedrijf Ijsselmij* nebo C-126/97 *Eco Swiss China Time Ltd. v. Benetton International NV*

¹⁰² Srovnej zejména stanovisko generálního advokáta Albera v rozhodnutí ESD C-63/01 *Samuel Sidney Evans v. Secretary of state for the Environment, Transport and Regions, and Motor Insurers Bureau* (známo jako případ „Evans“).

neúměrně komplikovaný kvůli povinnosti soudu zkoumat při daném úkonu, jestli byl skutečným projevem vůle jednajícího.¹⁰³ Rozhodčí smlouva případně rozhodčí doložka se ovšem uzavírá nikoli v průběhu řízení, uzavírá se za jiných (specifických) okolností než se provádí procesní úkony jako např. žaloba nebo vyjádření účastníka řízení. Většinou bývá (nikoli však vždy) uzavřena ještě před vznikem sporu mezi stranami, proto zde není možné říct, že se jedná o procesní úkon (žádný proces ještě neprobíhá a rozhodčí smlouvou ani není zahájen). Je pravdou, že rozhodčí smlouvou se netvoří obsah závazků vyčtených § 494 OZ, to ovšem nic nemění na tom, že rozhodčí smlouva může být uzavřena např. v omylu či v tísní a za nápadně nevýhodných podmínek. Domnívám se, že rozhodčí smlouva je smlouvou *sui generis* (to znamená, že jí nepřikládám čistě hmotně ani procesněprávní postavení), poněvadž zakládá naprosto specifický druh „závazku“ a také to vyplývá z okolností, za nichž je rozhodčí smlouva uzavírána, přičemž musí být zkoumány náležitosti vůle. Ostatně i ustanovení § 31 písm. b) ZoŘ operuje s pojmem „neplatnost“ rozhodčí smlouvy, což je pojem hmotněprávní. A dle mého názoru se při zkoumání tohoto důvodu pro zrušení rozhodčího nálezu musí zkoumat, zda není rozhodčí smlouva např. neurčitým právním úkonem. Pokud bychom se však spokojili se závěrem čistě procesní povahy této smlouvy, takové zkoumání by nebylo možné a mohla by být založena pravomoc rozhodců tam, kde strany takovou vůli např. vůbec neprojevíly, což by mělo v praxi nedožité následky.

Co se týče nalézání práva rozhodci, tato otázka byla rozebrána v předchozí kapitole. Doplňuji ještě, že v odborné veřejnosti více méně panuje (a to i u některých zastánců smluvní doktríny) shoda, že rozhodci právo nalézají. Jedná se nepochybně o kontradiktorní řízení, kde není možné, aby rozhodci tvořily pouze jakousi „kvalifikovanou“ novaci či narovnání závazku. Uvedené závěry byly mnohokrát potvrzeny odbornou veřejností.¹⁰⁴ V tomto směru je postoj Ústavního soudu napadán a dle mého názoru je otázkou času, kdy bude „přinucen“ změnit postoj ohledně činnosti rozhodců. S tím souvisí také vyhodnocení postoje k rozhodcům jako k orgánu veřejné moci. Ústavní soud v tomto ohledu jednoznačně odmítá postoj stavějící rozhodce do takového postavení, a současně podle něj není možné, aby rozhodčí nález byl rozhodnutím orgánu veřejné moci.¹⁰⁵ Dá se říci, že jako jeden z mála závěrů Ústavního soudu ohledně rozhodčího řízení, je tento přijímán bez výhrad. A já se připojuji, přesto však pokládám za vhodné upozornit na určité souvislosti. Pojem veřejné

¹⁰³ Op. cit. sub. 89, str. 189

¹⁰⁴ Srovnej např. SOKOL, Tomáš. Vázanost rozhodce právem ČR ve vnitrostátním sporu. *Právní fórum*, 2008, č. 4, str. 134 – 140 nebo BĚLOHLÁVEK, A. *Zákon o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. BECK, 2004, str. 21-26

¹⁰⁵ Viz op. cit. sub. 94

moci byl vyjasněn již díky judikatuře Ústavního soudu ČSFR, který ji definoval jako „*moc, která autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech subjektů, ať už přímo, nebo zprostředkovaně, přičemž kritériem pro určení, zda jiný subjekt jedná jako orgán veřejné moci, je skutečnost, zda konkrétní subjekt rozhoduje o právech a povinnostech jiných osob a tato rozhodnutí jsou státní mocí vynutitelná, zda tedy může stát do těchto práv a povinností zasahovat.*“¹⁰⁶ Při takovém vnímání orgánu veřejné moci je ovšem pod něj možné zařadit i rozhodce, protože ten autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech (viz výše uvedené závěry o nalézání práva) jiných osob a rozhodčí nálezy jsou státní mocí vynutitelné. Pokud bych se dostal do sféry hypotéz a spekulací, je možné, že Ústavní soud se přiklonil ke smluvní doktríně a vyslovil ony sporné závěry ohledně nalézání práva rozhodci, protože jinak by byl podle vnímání orgánu veřejné moci (jak jej ostatně sám vyslovil) nucen přiznat rozhodcům, resp. rozhodčím nálezům, postavení orgánu, resp. rozhodnutí orgánu veřejné moci. Uvažuji totiž způsobem, že pokud by Ústavní soud připustil fakt, že rozhodci nalézají právo, okamžitě by se jejich činnost dala podřadit pod výše uvedené vnímání orgánu veřejné moci, a to dost možná Ústavní soud nechtěl dopustit. Jako orgány veřejné moci by se rozhodci a celkově rozhodčí řízení dostalo do diametrálně odlišného postavení, než je tomu v současnosti.¹⁰⁷ Osobně se domnívám, že by bylo proti podstatě rozhodčího řízení, kdyby rozhodci začali být považováni za orgány veřejné moci, to nicméně neznamená, že bych obhajoval postup Ústavního soudu.

Moje stanovisko lze sumarizovat tak, že hledím na rozhodčí řízení, resp. na rozhodčí smlouvu jako na institut *sui generis*, kdy je nutné její platnost posuzovat na základě ustanovení OZ o obecných náležitostech právních úkonů, ale zároveň zakládá zvláštní práva a povinnosti, kvůli kterým jí nelze přiřadit čistě hmotněprávní charakter. Rozhodčí řízení jako takové vzhledem ke své úloze a cíli má procesní charakter, ovšem ten je nezávislý na civilním řízení soudním.¹⁰⁸ Ale i onu nezávislost je třeba chápat poněkud s rezervou, protože obecné soudy se můžou dostat s rozhodčím řízením velmi lehce „do kontaktu“, čímž se nepřímo do arbitráže dostanou prvky občanského soudního řízení. Narážím na pomocnou a zejména kontrolní funkci obecných soudů a následně také na případný výkon rozhodčích nálezů. Respektuji tedy značnou autonomii arbitráže, ovšem zároveň považuji za správné zachovávat

¹⁰⁶ Nález č. 3/1992 Sb. nálezů Ústavního soudu Ústavního soudu ČSFR. Ústavní soud České republiky na toto pojetí navázal (srovnání např. usnesení č. 3/1994, Sb. ÚS, sv. 2).

¹⁰⁷ Rozbor těchto otázek by však byl nad rámec této práce, proto se jimi nyní nebudu zabývat.

¹⁰⁸ Je zajímavé podotknout, že již prvorepubliková odborná literatura se přiklání spíše k procesnímu charakteru rozhodčí smlouvy, resp. řízení. Srovnej např. GERLICH, K. *Rozhodčí řízení v občanských rozepřích právních*. Brno; Praha: Orbis, 1932, str. 31 an.

určité kontrolní a pomocné mechanismy, aby bylo v maximální možné míře chráněno a respektováno právo na spravedlivý proces, které dle mého názoru musí být zachováno (i když připouštím určitá specifika, která neumožní úplně doslovné dodržení tohoto práva). Tyto kontrolní mechanismy musí být ovšem voleny velmi citlivě a opatrně tak, aby se zachovala samotná podstata rozhodčího řízení, kterou spatřuji ve flexibilní a neformální možnosti autoritativního vyřešení sporu, ze které vzejde vykonatelný titul.

2. Průběh rozhodčího řízení a možnosti volby jeho průběhu

2.1. Úvod do problematiky

Souhlasím se stanoviskem, že rozhodčí řízení je autonomní a nelze jej dost dobře připodobňovat k civilnímu soudnímu řízení. Jednou ze základních a podstatných odlišností je právě průběh rozhodčího řízení, resp. jeho zákonné zakotvení. Jako rozhodující v tomto ohledu považuji ustanovení § 19 ZoŘŘ, které poskytuje stranám možnost zvolit si procesní postup, jež je pro rozhodce závazný. Zákon v tomto ustanovení nepřímou rozděluje možnosti průběhu arbitráže podle subjektů, které o něm rozhodují, a to následujícím způsobem:

- Dohoda stran (pokud se strany dohodnou na postupu řízení, je to pro rozhodce závazné)
- Nedohodnou-li se strany na postupu, může rozhodovat předsedající rozhodce, ale pouze tehdy, je-li k tomu zmocněn stranami nebo všemi rozhodci
- Není-li taková dohoda stran či zmocnění, postupují rozhodci dle svého uvážení, ovšem tak, aby byla věc vyřízena bez zbytečných formalit a spravedlivě

Literaturou právě proto bývá účastník řízení nazýván jako *dominus litis*.¹⁰⁹ Volnost týkající se průběhu řízení ovšem přirozeně není neomezená. Limity autonomie stran však nejsou zcela striktní a jsou případy, kdy může být sporné, zda dané ujednání je či není ještě přípustné. Tak bylo např. judikaturou řešeno, zda je přípustné, aby si strany dohodly fikci doručení rozhodčího nálezu jinak, než je upraveno doručování rozhodnutí v OSŘ. Nejvyšší soud stanovil, že doručování rozhodnutí zásadně nepatří do procesních otázek, které si strany mohou smluvně upravit.¹¹⁰ Je patrné, že je třeba opatrnosti stran při stanovování dohody, jak bude jejich arbitráž probíhat. Ony hranice jsou odbornou literaturou vykládány různě. Např. Mothejzíkova stanoví, že dohodou stran nemůžou být porušena pravidla, která jsou pro provedení řízení tak závažná, že bez jejich důsledného dodržení ztrácí rozhodčí řízení svůj smysl a poslání, přičemž mezi taková pravidla řadí zejména zásadu aplikace *legis fori*, dále

¹⁰⁹ Srovnej např. BĚLOHLÁVEK, A. *Zákon o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. BECK, 2004, str. 148

¹¹⁰ Blíže Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2007 sp. zn. 20 Cdo 1612/2006.

zásadu materiální pravdy, zásadu rovnosti stran a zásadu projednací.¹¹¹ Trhlinu v takovém pojetí spatřuji v absenci taxativního výčtu oněch pravidel a taktéž ve faktu, že může být rozporné, která dohoda stran je ještě v mezích dané zásady a která již ne. Zahraniční literatura jde v tomto ohledu dále ve prospěch dohody stran a stanoví, že dohoda stran musí být akceptována vždy kromě případů jejich rozporu s kogentními normami, a to jenom těch, které umožňují stranám prezentovat svůj případ a vyjádřit se k němu. Tyto základní body naplňující zásadu rovnosti jsou také nazývány jako „*Magna Charta of arbitration*”.¹¹² Domnívám se, že ony hranice jsou dány ústavními principy, jež upravují základní procesní zásady. Jinými slovy řečeno, pokud si strany dohodou procesní postup, a ten je v souladu s ústavními normami zaručujícími rovnost stran, zákonnost projednávání případu atd., je nutno takový konsensus respektovat, protože jinak by byl narušen jeden z podstatných rysů rozhodčího řízení, kterým je procesní neutralita. Ta vyjadřuje relativní¹¹³ nezávislost arbitráže na procesních rádech daného státu, což nabývá významu zejména v mezinárodní arbitráži, kde by bylo silnou překážkou, kdyby se strany musely podřizovat procesním pravidlům místa sudiště. Proto si strany v mezinárodních sporech volí buď třetí stát, aby žádná ze stran nebyla zvýhodněna anebo, a to je častější případ, odkazují na pravidla vytvořená speciálně pro arbitráž, jež nejsou vnitrostátními právními předpisy. Typicky se jedná o pravidla komise UNCITRAL pro arbitráž ad hoc z roku 1976.

Co se týče procesního postupu, je potřeba důrazně odlišovat rozhodčí řízení ad hoc a řízení před stálými rozhodčími soudy. Stále rozhodčí soudy mají své procesní řády, které jsou pro strany závazné, pokud se nedohodnou jinak, ovšem rozhodčí řízení ad hoc nemá svůj řád, který by byl podpůrně aplikován vždy při chybějící dohodě stran.¹¹⁴ To znamená, že stále rozhodčí soudnictví poskytuje v tomto ohledu větší právní jistotu a předvídatelnost. Distinkce spatřuji také v rozlišení vnitrostátní a mezinárodní arbitráže. Já se ovšem v následujícím výkladu budu zabývat vnitrostátním rozhodčím řízením, přičemž se zaměřím na jeho standardní průběh z procesního hlediska a jeho další možné varianty. Mezinárodní arbitráž bude zmiňována spíše okrajově.

¹¹¹ MOTHEJZÍKOVÁ, J., STEINER, V. a kol. *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů s přílohami. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. BECK, 2006, str. 75-77

¹¹² LEW, D. M. Julian, MISTELIS, A. Loukas, KRÖLL, Stefan. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International 2003. str. 523

¹¹³ Relativní, protože se nelze odprostit od principu legis fori zejména při realizaci pomocné, či kontrolní funkce soudů, případně při výkonu rozhodčího nálezu.

¹¹⁴ Je zde nutno připomenout, že výše zmíněná rozhodčí centra si zveřejňují své procesní řády, což je přibližuje stálým rozhodčím soudům, ale v žádném případě je nelze za ně považovat (viz výklad výše).

2.2. Zahájení rozhodčího řízení

Okamžik zahájení rozhodčího řízení je důležitý z hlediska jeho hmotně i procesněprávních účinků (o těch bude pojednáno v následující kapitole). Proto pokládám za nutné se zabývat otázkou, kdy nastává moment zahájení řízení. Se zahájením arbitráže je přirozeně spojena i otázka, jakým způsobem je možné ji relevantním způsobem zahájit. Zde se tedy budu zabývat náležitostmi rozhodčí žaloby, která by měla vykazovat určité speciality vyplývající z povahy arbitráže, dále vadnými podáními a problémy spojenými s nastíněnými oblastmi.

Právní úpravu nalezneme v ustanovení § 14 ZoRŘ. Jedná se o relativně kusou úpravu. Relativně, protože ji shledávám jako dostatečnou, ovšem je třeba na některé situace přiměřeně aplikovat OSŘ ve smyslu ustanovení § 30 ZoRŘ. Tím mám na mysli zejména základní náležitosti rozhodčí žaloby a odstraňování případných vad. Narážíme na jeden z případů, kdy se nevyhne aplikaci OSŘ, který je jinak nutno v rozhodčím řízení používat s velkou obezřetností.¹¹⁵ Poměrně podrobnější úpravu týkající se zahájení řízení a úkonů s tím bezprostředně souvisejících obsahuje řád pro vnitrostátní spory RS HK AK, který ve svém ustanovení § 16 an. upravuje danou problematiku, přičemž stanoví i výše zmíněné náležitosti rozhodčí žaloby a postup při odstraňování vad. Také Mezinárodní rozhodčí soud při mezinárodní obchodní komoře¹¹⁶ zahájení řízení řeší v čl. 4 svého řádu. Obecně se tedy dá konstatovat, že pokud si strany zvolí stálý rozhodčí soud (a tím tedy volí i průběh rozhodčího řízení dle daného řádu, pokud si neujednájí něco jiného, což je ovšem v praxi spíše výjimečný případ), bude pro ně vodítkem při snaze dodržet např. náležitosti rozhodčí žaloby řád daného stálého rozhodčího soudu. Ovšem v případě rozhodčího řízení ad hoc je vzhledem k absenci podrobnější úpravy v ZoRŘ nutno sáhnout po OSŘ a případně dodržet dohodu stran ohledně těchto záležitostí. Je však nutno dodat, že pokud se osoba při sepisování rozhodčí žaloby v řízení ad hoc bude řídit při absenci dohody stran ohledně této otázky přiměřeně některým z výše uvedených řádů, určitě to nebude na škodu, ba naopak.

¹¹⁵ Ustanovení § 30 ZoRŘ bylo a je předmětem mnoha odborných diskusí a také rozhodovací praxe Nejvyššího soudu ČR (Srovnej např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2007, sp. zn. 20 Cdo 1612/2006). Sporným byl a dle mého názoru stále může být zejména zákonodárcem použitý neurčitý právní pojem „přiměřeně“, i když je vysvětlen (ovšem velmi vágně) v legislativních pravidlech vlády v čl. 41 jako „volnější vztah mezi tímto ustanovením a vymezenými právními vztahy“. Tato problematika bude dále rozebírána v souvislosti s kapitolami pojednávajícími o možnostech zrušení rozhodčího nálezu.

¹¹⁶ Tento rozhodčí soud obecně známý jako „International Court of Arbitration“ je patrně nejznámějším a nejvýznamnějším stálým rozhodčím soudem světového měřítka. Trendy, které se zavádějí v jeho rozhodovací praxi, jsou většinou vodítkem pro národní stálé rozhodčí soudy a RS HK AK v tomto směru není výjimkou.

Vymezil jsem tedy základní právní úpravu stěžejní pro problematiku zahájení rozhodčího řízení, nyní učiním výčet základních náležitostí, které by měla rozhodčí žaloba obsahovat, dále stanovím okamžik zahájení a na závěr kapitoly zmíním možnosti odstraňování vad.

Rozhodčí žaloba se podává zásadně v písemné podobě. Její náležitosti se dají rozdělit na dvě základní skupiny, a to na ty, které jsou společné s návrhem na zahájení klasického občanského soudního řízení a dále na speciální, jež plynou z povahy arbitráže. Do první skupiny patří:

- označení rozhodčího soudu, případně rozhodce
- označení věci, o kterou v řízení půjde, a to nejlépe podle právního důvodu žaloby
- návrh rozhodnutí, tedy žalobní petit
- podpis žalobce
- datum
- přesné označení účastníků, případně jejich zástupců
- vyličení rozhodujících skutečností
- označení důkazů na podporu svých tvrzení

Do druhé skupiny lze zařadit:

- vymezení důvodu založení pravomoci rozhodců či stálého rozhodčího soudu danou věc projednat a rozhodnout
- místo řízení, nebylo-li stranami dohodnuto již před tím nebo mají strany zájem na jiném místě řízení než je sídlo rozhodčího soudu
- vymezení dosud jmenovaných rozhodců každou stranou, případně skutečnost, že rozhodci ještě jmenováni nebyli, mají být jmenováni např. předsedou stálého rozhodčího soudu nebo některou ze stran řízení
- vymezení postupu v řízení např. ohledně dokazování, byla-li taková dohoda mezi stranami uzavřena
- další náležitosti stanovené konkrétním řádem stálého rozhodčího soudu nebo dohodou stran (např. doklad o zaplacení poplatku za rozhodčí řízení nebo vymezení hodnoty sporu)

Co se týče druhé skupiny náležitostí, je třeba upozornit, že ty nejsou všeobecně obligatorní a vždy bude záležet na okolnostech konkrétního případu, co je třeba vymezit a co ne. Ovšem specifické postavení zde má vymezení důvodu založení pravomoci, a to vzhledem

k možnosti posouzení rozhodců své pravomoci. V souladu se ZoRŘ si totiž rozhodci otázku své pravomoci posuzují sami (tzv. *kompetenz-kompetenz*) a asi těžko si ji bude moci rozhodce posoudit, pokud žalobce neuvede důvod založení takové pravomoci (např. rozhodčí doložku v dané smlouvě mezi stranami řízení). Absence vymezení pravomoci rozhodce v žalobě by měla vést rozhodce k tomu, aby vyzval žalobce k prokázání této skutečnosti. Jiný postup by podle mého názoru nebyl optimální. V praxi se totiž stávají případy, kdy je zaslána žaloba rozhodci bez vymezení důvodu založení jeho pravomoci, a ten aniž by zkoumal blíže svou pravomoc, zašle žalobu spolu s výzvou k vyjádření druhé straně. Ta, ačkoliv nebyla uzavřena rozhodčí doložka ani nebyla jinak založena pravomoc rozhodců, se k žalobě vyjádří (zejména protože neví o možnosti namítat nedostatek pravomoci), a tím jakoby konkludentně souhlasí s rozhodčím řízením. Otázka takového konkludentního souhlasu je více než problematická, a to zejména vzhledem k ustanovení § 3 ZoRŘ, které stanoví povinnost písemné formy rozhodčí smlouvy. Nicméně např. § 1 odst. 2 písm. b) řádu RS HK AK pro vnitrostátní spory umožňuje, aby pravomoc rozhodců byla založena z písemných projevů vůle stran v zahájeném rozhodčím řízení, ze kterých je patrná nepochybná vůle podřídit se pravomoci Rozhodčího soudu. Tady je možné shledat určitý rozpor. Dle mého názoru je tedy možné založit pravomoc rozhodců jinak než písemně pouze v případě stálých rozhodčích soudů, které to umožňují prostřednictvím svých řádů. U rozhodčího řízení ad hoc takový postup možný není. Proto se domnívám, že pokud žaloba neobsahuje důvod založení pravomoci, měl by rozhodce vyzvat žalobce k nápravě této skutečnosti, jinak by se vystavoval neúměrnému riziku námítce nedostatku pravomoci, případně by to mohl následně být důvod pro zrušení rozhodčího nálezu z důvodu uvedeného v ustanovení § 31 písm. b) ZoRŘ.¹¹⁷

Určitou zajímavostí se zdá být, že pro advokáty, kteří sepisují rozhodčí žaloby, může být z hlediska přiznání jejich nákladů důležitá kvalita sepsání žaloby. Existují dva základní právní předpisy určující odměňování advokátů za jejich právní služby, přičemž vyhláška č. 177/1996 Sb.¹¹⁸ stanoví všeobecně odměny za poskytování právních služeb a vyhláška č. 484/2000 Sb.¹¹⁹ stanoví náhradu nákladů v občanském soudním řízení a sazby v ní uvedené jsou vyšší, to znamená pro advokáty výhodnější. Ovšem rozhodčí řízení není

¹¹⁷ Tento závěr není teorií přijímán jednoznačně. Problém tkví zejména v povinnosti namítat nedostatek pravomoci nejpozději při prvním úkonu ve věci a ve skutečnosti, že rozhodci nejsou povinni poučit účastníky řízení a o možnosti namítat nedostatek pravomoci. Podrobněji je o této otázce pojednáno v kapitole týkající se zrušení rozhodčího nálezu z důvodu uvedeného v ustanovení § 31 písm. b) ZoRŘ.

¹¹⁸ Vyhláška č. 177/1996 Sb. Ministerstva spravedlnosti, o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif).

¹¹⁹ Vyhláška č. 484/2000 Sb. Ministerstva spravedlnosti, kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení.

občanské soudní řízení ve smyslu této vyhlášky, i když se názory rozhodců na tuto otázku značně liší. Proto jsou rozhodci, kteří zásadně přiznávají odměnu advokátům pouze na základě prvně jmenované vyhlášky, ale nalezneme i takové, kteří přiznají náklady vyplývající z vyhlášky č. 484/2000 Sb. Setkal jsem se ovšem i s názorem ryze praktickým, který nelze relevantně právně odůvodnit, ovšem v praxi se objevuje, a sice že pokud je rozhodčí žaloba napsána kvalitně (tj. rozhodce s ní lidově řečeno nemá mnoho práce – nemusí např. složitě přepočítávat příslušenství pohledávky, vyzývat k odstranění vad atd.) a advokát požaduje odměnu dle vyhlášky č. 484/2000 Sb., tak mu ji rozhodce přizná. Ovšem pokud žaloba nedosahuje výše zmíněných kvalit, rozhodce přizná pouze odměnu dle prvně jmenované vyhlášky, i když je požadována odměna vyšší dle vyhlášky druhé. Uvedený postup je umožněn legislativní mezerou nebo lépe řečeno nedostatkem, který by *de lege ferenda* měl být zákonodárcem jednoznačně vyřešen.

Sepsaná žaloba se doručí stálému rozhodčímu soudu, případně předsedajícímu nebo jinému jmenovanému rozhodci dle ustanovení § 14 odst. 1 a 2 ZoŘŘ. Tímto dnem je rozhodčí řízení zahájeno, přičemž subjekt, jemuž byla žaloba doručena, je povinen na ni vyznačit den doručení. Vyznačení má velký význam pro účinky podání rozhodčí žaloby. Okamžik zahájení řízení takto stanovený ZoŘŘ je totožný s okamžikem zahájení řízení podle řádu pro vnitrostátní spory RS HK AK i podle řádu Mezinárodního rozhodčího soudu při mezinárodní obchodní komoře. Odlišně je však situace řešena ve Vzorovém zákoně komise UNCITRAL¹²⁰, kde čl. 21 stanoví, že pokud se strany nedohodnou jinak, je rozhodčí řízení zahájeno dnem, kdy je žaloba adresovaná rozhodčímu soudu doručena žalovanému.¹²¹ Český zákonodárce ovšem tuto verzi nepřijal.

Co se týče případných vad podání, je nutno postupovat v řízení ad hoc dle případné dohody stran. Není-li taková dohoda, postupuje se přiměřeně podle ustanovení § 43 OSŘ. Řád pro vnitrostátní spory RS HK AK řeší situaci podobně s drobným rozdílem v tom smyslu, že pokud má podání vady, účastník je vyzván k jejich opravení, ale pokud bez opravy trvá na projednání věci, tak se věc projedná, jestliže to povaha vady žaloby připouští. Jinak bude řízení zastaveno.

¹²⁰ UNCITRAL Model law on International commercial arbitration (1985)

¹²¹ V mezinárodní obchodní arbitráži je tedy nutné sledovat, kdy nastává okamžik zahájení řízení, protože zejména země prosazující anglosaský právní systém následují Vzorový zákon a spojují okamžik zahájení řízení primárně s dohodou stran, čili strany si mohou dohodnout, že řízení bude zahájeno např. tehdy, až bude žalovanému doručeno tzv. oznámení o zahájení o rozhodčího řízení („Notice of Arbitration“). Blíže k této problematice např. TWEEDDALE, A., TWEEDDALE, K. *Arbitration of commercial disputes: International and English law and practice*. Oxford: Oxford University Press, 2007, str. 261-267

Pokud bych měl shrnout postup při zahájení rozhodčího řízení, učiním tak následovně. Rozhodčí žaloba, která by měla mít stanovené náležitosti (viz výklad výše) je doručena stálému rozhodčímu soudu, jehož předseda jmenuje rozhodce pro danou věc, nebo ji předá rozhodcům již jmenovaným stranami sporu. U ad hoc rozhodčího řízení se žaloba doručuje předsedajícímu rozhodci, případně jinému jmenovanému rozhodci.¹²² Den doručení těmto subjektům je považován za den zahájení rozhodčího řízení, a to i v případě odstraňování případných vad žaloby. Na žalobu se vyznačí den jejího doručení, resp. den zahájení rozhodčího řízení a s tímto dnem jsou spojeny účinky zahájení arbitráže.

2.3. Účinky zahájení řízení

Jak jsem popsal v předcházející kapitole, s okamžikem zahájení arbitráže jsou spojeny závažné následky, které souhrnně nazýváme účinky zahájení řízení. Obecně jsou děleny na hmotněprávní a procesněprávní. Jednolitou či komplexní právní úpravu účinků zahájení řízení bychom hledali stěží, proto musíme útržkovitě kompilovat různá ustanovení ZoRŘ a OSŘ, případně jiných zákonů jako např. obchodního zákoníku. ZoRŘ přitom obecně stanoví, že podání žaloby má tytéž právní účinky, jako kdyby byla v této věci podána žaloba u soudu. Jak uvádí Rozehnalová, tak mezi procesní účinky patří především povinnost rozhodce zkoumat procesní podmínky nutné k tomu, aby mohlo proběhnout rozhodčí řízení a aby mohlo být rozhodnuto ve věci, přičemž uvádí zejména povinnost zkoumat:

- pravomoc rozhodce či rozhodčího soudu
- řádné ustanovení rozhodců
- splnění předepsaného způsobu podání a předepsaných náležitostí
- způsobilost žalobce i žalovaného být účastníkem řízení
- procesní způsobilost účastníků
- prokázání plné moci zástupce
- neexistence překážky věci rozsouzené, tj. rei iudicatae
- neexistence překážky věci zahájené, tedy litispendence

Právě posledně uvedená překážka litispendence může nastat ve dvou případech, a to jednak tehdy, pokud by bylo řízení zahájeno před více rozhodčími soudy anebo je řízení

¹²² Otázka jmenování rozhodce je řešena v ustanovení § 5 ZoRŘ. Otázky s tím spojené, zejména tzv. receptum arbitrii nebo možnost vzdání se funkce rozhodce nejsou předmětem této práce, není však možné je při zahájení rozhodčího řízení opomíjet a je třeba je mít na zřeteli. K těmto otázkám blíže např. BĚLOHLÁVEK, A. *Zákon o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. BECK, 2004, str. 60-68.

zahájeno před soudem obecným i rozhodčím.¹²³ Situace uvedená na druhém místě je v praxi častější a její řešení není nijak komplikované zejména proto, že na ni zákonodárce výslovně pamatuje, a to v ustanovení § 106 OSŘ. Prvně jmenovaná situace ovšem řešena není, a to ani zákonem, ani pramenem mezinárodního práva. Určitě se nebude jednat o časté případy, nicméně vyloučit je nelze, a proto by bylo vhodné problém vyřešit, a to dle mého názoru zejména prostřednictvím pramene mezinárodního, případně komunitárního práva, poněvadž pokud už taková situace nastane, bude se ve valné většině jednat o spor s mezinárodním prvkem (samozřejmě nemůžeme vyloučit ani stejnou situaci ve vnitrostátní arbitráži). Domnívám se, že při současné absentující úpravě by bylo tento stav zapotřebí řešit především zkoumáním skutečné vůle stran sporu a pokud by tato cesta nevedla k výsledku, tak pomocí interpretačních pravidel. Narážím na již výše prezentovaný pohled, kdy je nutné rozhodčí doložku, případně smlouvu hodnotit dle hmotněprávních ustanovení o právních úkonech a zkoumala by se tedy vůle, u kterého rozhodčího soudu či rozhodce mělo skutečně dle vůle stran rozhodčí řízení proběhnout. Pokud by v obou řízeních byl vydán rozhodčí nález, nepochybně by bylo třeba minimálně jeden zrušit, a to právě na základě skutečností, které by byly zjištěny zkoumáním skutečné vůle stran.¹²⁴ Pokud by nálezy či nálezy zrušeny nebyly, nebylo by možné je vykonat.

Co se týče hmotněprávních účinků, jedná se především o stavení promlčecích, případně prekluzivních lhůt. Ve vnitrostátních sporech nejsou poměry až tak komplikované. Problém může nastat pouze v souvislosti se skutečností, kdy skutečně podání k rozhodčímu soudu či rozhodci promlčecí nebo prekluzivní lhůtu staví, jinými slovy zda je třeba, aby rozhodce měl skutečnou pravomoc k projednání a rozhodnutí sporu nebo zda postačí podání k rozhodci i v případě, kdy tento nemá pravomoc k dané věci. Bělohávek řeší situaci ve prospěch druhé varianty a domnívám se, že toto řešení je správné.¹²⁵ Za důležité považuji vyhodnotit, zda se na daný právní vztah aplikuje ve vztahu k promlčení obchodní nebo občanský zákoník. Jednak jsou zde rozdíly v délce promlčecí lhůty, úpravy uznání dluhu a některé další diference jako např. právní úprava ustanovení § 408 ObchZ, která se na ryze občanskoprávní vztahy nepoužije. Co se týče mezinárodní arbitráže, je zde třeba ve vztahu

¹²³ ROZEHNALOVÁ, N. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 2. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, str. 260-261

¹²⁴ Oba nálezy by mohly být zrušeny např. za situace, kdy by rozhodčí doložka či smlouva byla formulována zmatečně a neurčitě, což by vedlo k závěru, že je neplatná, tudíž nebyla uzavřena platná rozhodčí smlouva, což by byl důvod pro zrušení obou případně vydaných rozhodčích nálezů. Je ovšem zapotřebí si uvědomit, že neplatnost rozhodčí smlouvy by musela být v těchto řízeních již být namítána nejpozději při prvním úkonu ve věci, protože to je předpoklad uplatnění důvodu pro zrušení rozhodčího nálezu dle § 31 písm. b).

¹²⁵ Blíže op. cit. sub. 122, str. 117-118

k promlčení aplikovat přednostně to právo, které si zvolí strany, při absenci takové dohody je třeba užít na vztahy v rámci Evropské unie tzv. nařízení Řím I ¹²⁶, na ostatní vztahy se bude vztahovat ustanovení § 13 zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním ¹²⁷. Existují ovšem právní řády, kde otázka promlčení spadá do práva procesního, jako je tomu např. ve Velké Británii. V tom okamžiku nelze použít komunitární, resp. kolizněprávní kritéria, ale nastupuje zásada lex arbitri. To znamená, že např. v případě konání arbitráže ve Velké Británii, i když rozhodné právo bude např. norské, se na úpravu promlčení bude vztahovat právo britské, protože je součástí práva procesního.

2.4. Průběh rozhodčího řízení a jeho problematické aspekty

Průběh rozhodčího řízení je jednou ze základních odlišností od řízení soudního a také jeden z podstatných argumentů, proč je arbitráž volena jako způsob vyřešení daného sporu. Jak jsem již naznačil výše, jsou to především strany řízení, které určují, jak bude probíhat jejich spor, ovšem je třeba si uvědomit, že s touto volností je spojena i větší míra jejich odpovědnosti a bdělosti. Výše jsem vymezil, jak lze ze zákona vyvodit možnosti průběhu, v praxi to tedy znamená vybrat si jednu z následujících možností, kdy si účastníci volí, čím se bude řídit průběh jejich arbitráže:

- strany odkážou na řád stálého rozhodčího soudu ¹²⁸
- strany odkážou na některý institucionalizovaný rozhodčí soud v zahraničí (např. výše zmíněný International Court of Arbitration)
- strany odkážou na některá známá pravidla pro rozhodčí řízení ad hoc (typicky se bude jednat o Pravidla UNCITRAL pro mezinárodní rozhodčí řízení ad hoc z roku 1976)
- strany si dohodnou svoje zvláštní pravidla buď pro skupinu určitých sporů (např. ze smluv o dílo mezi obchodními partnery) nebo pro jednotlivý případ

Jak vidíme, varianty průběhu jsou různorodé. Navíc je nutno pamatovat na ustanovení § 30 ZoRŘ, tj. ono „přiměřené“ použití OSŘ. Dostáváme se tedy do situace, kdy musíme brát v úvahu ZORŘ, dále OSŘ a samozřejmě také řád daného soudu, případně pravidla zvolená

¹²⁶ Nařízení Evropského parlamentu a rady č. 593/2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy

¹²⁷ Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním

¹²⁸ Na řád stálého rozhodčího soudu lze odkázat a řídit se jím i v případě ad hoc rozhodčího řízení, což se zdá jako praktické řešení a v reálu tento postup není výjimkou.

stranami. Je tedy celkem logické, že vznikají potíže, co jak a kdy v dané situaci užít tak, aby byl naplněn účel rozhodčího řízení při neporušení jeho podstaty a základních zásad a aby zároveň existovaly alespoň minimální záruky řádného procesu. Při dohodě stran¹²⁹ o postupu řízení vzniká otázka, do jaké míry je rozhodce vázán ujednáním stran. Odpověď zní, že dohoda nesmí odporovat jednak základním zásadám a principům, na kterých je rozhodčí řízení postaveno, dále nesmí být v rozporu s kogentními normami ZoŘŘ (např. že by si strany domluvili novou formu rozhodnutí např. rozhodčí směnečný rozkaz) a samozřejmě nesmí být stranami dohodnut postup, který by byl v rozporu se základními zárukami řádného procesu. V případě, že by účastníci řízení smluvili postup narušující tyto prerogativy, nebyl by jimi rozhodce vázán. Můžeme narazit na celou řadu sporných situací, z nichž některé jsou řešeny judikaturou, některé jsou předmětem doktrinárních diskusí. Já se nyní pokusím rozklíčovat některé problematické aspekty týkající se průběhu rozhodčího řízení, přičemž výklad je rozdělen do pěti základních oblastí, které jsou nedílnou součástí každého rozhodčího řízení. Postupně se budu věnovat otázce doručování, dokazování, poučovací povinnosti rozhodců, koncentrace a konečně ukončení rozhodčího řízení, přičemž avizuji, že předmětem mého zájmu jsou zejména problematické aspekty těchto institutů, vzhledem k předmětu a rozsahu práce není možné podat kompletní výklad k daným problémům.

2.4.1. Doručování

Doručování je oblastí, kterou ZoŘŘ výslovně neřeší. Jedná se o institut, kterému každý rozhodce musí věnovat odpovídající pozornost, poněvadž účastníci musí mít možnost bránit svá práva, přičemž, aby tak mohli činit, musí se dozvědět, že jejich práva jsou ohrožena, a to se děje právě prostřednictvím doručování. V případě stálých nebo institucionalizovaných rozhodčích soudů bývá doručování obvykle řešeno v řádech¹³⁰, ovšem u ad hoc rozhodčího řízení se při absenci dohody stran přistupuje k analogickému užití OSŘ a jeho odpovídajících ustanovení o doručování. Samozřejmě i s analogickou aplikací OSŘ je nutno spojovat určité rozdíly související s povahou rozhodců, to znamená, že např. rozhodci mohou doručovat i prostřednictvím jiných subjektů než uvádí OSŘ a než používají soudci, naopak ale nemůžou použít např. soudní doručovatele. Stěžejním rozhodnutím řešícím

¹²⁹ Jenom podotýkám, že ona dohoda stran o postupu řízení, případně i to, že se budou řídit některými jinými pravidly, na která odkáží, musí být rozhodcům známa před jejich receptum arbitri, aby se mohly relevantně rozhodnout, zda funkci přijmou.

¹³⁰ Srovnej např. ustanovení § 9 řádu pro vnitrostátní spory RS HK AK.

problematiku doručování v rozhodčím řízení, je usnesení Nejvyššího soudu¹³¹, které mimo jiné vymezilo hranice možností dohody stran, případně postupu rozhodců ohledně doručování. Stanovilo totiž, že doručování písemností zásadně patří do oblasti, kterou si strany mohou upravit svým způsobem nebo o které mohou rozhodci rozhodovat v souladu s ustanovením § 19 odst. 2 ZoŘ, ovšem doručování rozhodčího nálezu sem nepatří a jako takové je ho třeba doručit dle ustanovení OSŘ o doručování rozhodnutí. Obecně lze shrnout, že doručování se nemusí nutně řídit OSŘ s výjimkou doručování rozhodčího nálezu. Důvod takového přístupu lze vyvozovat z důsledků doručení rozhodčího nálezu, tj. doručení rozhodčího nálezu je v drtivé většině zároveň pravomocný a vykonatelný. Jedná se tedy o velmi závažné účinky a Nejvyšší soud neoponechal stanovení onoho okamžiku na vůli stran nebo rozhodců. Strany si tedy mohou dohodnout, na jaké adresy a jakým způsobem bude doručováno, kdy nastává fikce, přičemž taková dohoda bude pro rozhodce závazná, ovšem nikoli u rozhodčího nálezu. Není-li taková dohoda, je tato otázka v rukou rozhodce, který doručuje způsobem, který uzná za vhodný, přičemž ovšem musí dbát zejména dodržení zásady uvedené v ustanovení § 18 ZoŘ. V případě, že se nedaří doručovat, přichází v úvahu několik variant řešení. Např. RS HK AK obsahuje ve svém řádu ustanovení, které umožňuje ustanovit opatrovníka k přijímání písemností v případě, že se nedaří doručit na poslední známou adresu a účastník nemá zástupce ani zmocněnce pro přijímání písemností. Je také možné využít pomocné funkce soudu ve smyslu ustanovení § 20 odst. 2 ZoŘ, a to hlavně v případech, kdy rozhodci neznají adresu účastníka a z procesní opatrnosti ji zjišťují, ačkoli k tomu nejsou povinni a zároveň nejsou schopni ji zjistit samo kvůli nedostatku jejich donucovací pravomoci. To je určitě nejlepší varianta z pohledu jistoty rozhodce, že neporušil zásadu rovnosti stran v řízení a že umožnil stranám řízení bránit svá práva. V praxi je ovšem tato pomoc využívána velmi sporadicky, přestože nedostatky v doručování bývají jedním z nejčastějších důvodů zrušení rozhodčích nálezů. Při doručování musí rozhodci pamatovat na skutečnost, že rozhodčí řízení je neveřejné, proto ani při pokusech o náhradní doručení nesmí o obsahu daného úkonu informovat třetí osoby, které nejsou účastníky řízení, totéž však platí pro soud, který při realizaci výše uvedené pomocné funkce nemůže použít doručování veřejnou vyhláškou, případně vyvěšením na úřední desce.¹³² Občanský soudní řád ovšem od

¹³¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2007 sp. zn. 20 Cdo 1612/2006

¹³² BĚLOHLÁVEK, A. *Zákon o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. BECK, 2004, str. 155-156

doby vydání výše uvedeného rozhodnutí prošlo významnou novelizací¹³³, která se mimo jiné dotkla významným způsobem úpravy doručování. Zejména z důvodu urychlení průběhu občanského soudního řízení byla výrazně posílena fikce doručení. Otázkou ovšem je, zda tato legislativní změna má výraznější vliv i na doručování v rozhodčím řízení, zejména tedy rozhodčích nálezů. Žíla¹³⁴ celou věc staví do roviny, kdy tato novela se přirozeně dotkne i rozhodčího řízení, zejména co se týče daleko širší možnosti využití institutu fikce doručení, a to i u rozhodčího nálezu. Jinými slovy lze se plně ztotožnit s jeho závěry, že novela výrazně ovlivní doručování i v oblasti arbitráže prostřednictvím analogické aplikace OSŘ, jež je umožněna ustanovením § 30 ZoRŘ. A však výše zmíněný závěr Nejvyššího soudu týkající se nemožnosti jiné úpravy doručování rozhodčích nálezů než je v OSŘ, novou právní úpravou ovlivněn není.

Na závěr k této problematice bych pouze dodal, že rozhodci doručují na adresu, kterou strana naposledy uvedla (např. v rozhodčí smlouvě, vyrozumění o zástupci apod.), rozhodce není ani povinen zjišťovat adresu protistrany, to leží na bedrech žalobce. Není taktéž povinností rozhodce pátrat po jiné adrese, pokud se strany dohodly, že doručováno bude na dané adresy a na tyto adresy se nedaří doručovat. V takovém případě je na straně, která se vyskytuje na jiné adrese, aby na tuto skutečnost rozhodce upozornila, jinak se nemůže dovolávat neúčinnosti doručení, i kdyby adresa jejího pobytu odlišná od dohody stran, byla adresou uvedenou v informačním systému veřejné správy o evidenci obyvatel. Rozhodci totiž nemají donucovací pravomoc a není jim umožněno čerpat údaje z tohoto systému. Stejně tak není povinností rozhodce pokoušet se o náhradní doručení, i když v praxi se tak většinou z opatrnosti činí.

2.4.2. Dokazování

Dokazování v rozhodčím řízení se obecně dá vymezit jako postup, na základě kterého si rozhodci osvětlují skutečnosti rozhodné pro vydání rozhodčího nálezu. Na počátku je třeba poukázat na fakt, že rozhodci nejsou státními orgány, ani orgány veřejné moci.¹³⁵ Nemají tedy donucující pravomoc, což se projevuje zejména v oblasti dokazování. To je upraveno v ustanovení § 20 ZoRŘ a obsahuje příkladný výčet důkazních prostředků, přičemž ty lze

¹³³ Zákon č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

¹³⁴ ŽÍLA, Michal. Doručování rozhodčích nálezů po novele OSŘ, náhradní doručení a posouzení neúčinnosti doručení rozhodčího nálezu. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 12, str. 32-35

¹³⁵ Srovnej např. rozhodnutí Ústavního soudu Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 174/2002 nebo Usnesení Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 37/08. Tato problematika byla s odkazem na uvedená rozhodnutí rozebrána v předchozích kapitolách.

provést pouze na základě dobrovolnosti, rozhodce tedy nemůže např. předvést svědka. Demonstrativní výčet důkazních prostředků tedy otevírá možnost použití i jakýkoli jiný důkaz, který může přispět k získání potřebných informací. Rozhodčí řízení, které by mělo být založené na rozsáhlém dokazování spočívajícím např. na svědeckých výpovědích nebo získávání údajů od státních orgánů, by těžko plnilo svůj účel, a to právě kvůli chybějícím donucovacím možnostem rozhodců. Neexistuje zde povinnost svědka vypovídat, neexistuje ani ediční povinnost státních a jiných orgánů. A rozhodci v případě, že se např. nedostaví svědek, kterého měl zajistit daný účastník, nemůžou rozhodnout, že takový účastník neunesl důkazní břemeno.¹³⁶ Proto pokud tyto subjekty nebudou spolupracovat dobrovolně, má rozhodce možnost provést takový důkaz prostřednictvím soudu příslušnému dle ustanovení § 42 odst. 1 ZoŘ. Náklady na dokazování hradí rozhodci, resp. stálý rozhodčí soud, přičemž ty budou samozřejmě nahrazeny účastníky řízení. Takový postup ovšem není v praxi častý a není příliš těžké přijít na důvody. Znamená to totiž automaticky prodloužení řízení a zvýšení jeho nákladů. Bělohávek¹³⁷ upozorňuje na zajímavý problém související s prováděním dokazování, a to na oprávnění / povinnost soudu zkoumat při plnění této pomocné funkce platnost rozhodčí smlouvy. Dochází k závěru, že soud takové oprávnění ani povinnost nemá, s výjimkou zjevné neplatnosti, přičemž postačí osvědčení existence rozhodčí smlouvy, případně také potvrzení faktu zahájení řízení. Já se s tímto názorem zcela jednoznačně neztotožňuji. Dovedu si totiž představit situaci, kdy strana od počátku řízení namítá neplatnost rozhodčí smlouvy a v případě provádění určitého důkazu soudem na tuto skutečnost upozorní. Soud by podle mého názoru měl danou námitku prozkoumat a v případě shledání neplatnosti rozhodčí smlouvy daný důkaz neprovést. Předěšlo by se tak časově nesporně delšímu procesu, tj. než by se vydal rozhodčí nález a následně by bylo nutné podávat žalobu na zrušení rozhodčího nálezu. ZoŘ ve svém ustanovení § 20 odst. 2 totiž stanoví, že soud je povinen dožádání vyhovět, nejedná-li se o procesní úkon podle zákona nepřipustný. Provedení důkazu v řízení podle neplatné rozhodčí smlouvy dle mého názoru lze vztáhnout na případy vymezené v tomto ustanovení. Co se týče výpovědí svědků v rozhodčím řízení, odkazují na kapitolu pojednávající o výhodách a nevýhodách rozhodčího řízení. Zopakují jen, že arbitráž, která by měla být založena na svědeckých výpovědích je minimálně velmi komplikovaná.

Dokazování obecně může probíhat pouze písemně nebo klasicky při ústním jednání, o kterém se buď na základě řádu stálého rozhodčího, nebo institucionálního rozhodčího řízení

¹³⁶ KLEIN, B., DOLEČEK, M. *Rozhodčí řízení*. Praha: ASPI, a.s. 2007, str. 108

¹³⁷ Op. cit. sub. 132, str. 166

pořizuje protokol. V ad hoc řízeních povinnost vést protokoly může vyplývat pouze z dohody stran, jinak obecně rozhodce tuto povinnost nemá, nicméně je vhodné jednání protokolovat. V praxi se v současné době velmi často objevují doložky, které předem vylučují ústní jednání a stanoví, že rozhodčí řízení bude probíhat zásadně v písemné formě.¹³⁸ Tyto doložky jsou dle mého názoru problematické. Pokud je totiž rozhodčí doložka, případně smlouva sjednána ještě před vznikem sporu, zbavují se strany ústního jednání, aniž by dopředu mohly vědět a předpokládat, zda nebude např. potřeba výslech svědka nebo znalce. Rozhodci nicméně i v těchto případech v praxi ústní jednání nařídí, vyvstane-li jeho potřeba. Ovšem není takový postup v rozporu s ustanovením § 19 odst. 1 věta první? Domnívám se, že ano, a to tehdy, pokud by nenařzení ústního jednání neznamenovalo omezení procesních práv účastníků. Mám za to, že taková doložka představuje omezení plné příležitosti k uplatnění jejich práv, tedy rozpor s ustanovením § 18 ZoŘŘ. Dovedu si totiž snadno představit situaci, kdy je sjednána výše uvedená doložka, následně během řízení bude možno určitou rozhodující skutečnost prokázat pouze svědeckou výpovědí, strana požádá o ústní jednání, ale rozhodce jí nevyhoví s odkazem na ujednání, které tento účastník sám podepsal. V takovém případě zastávám pohled, že nálezný vydaný v takové věci by měl být zrušen z důvodu uvedeného v ustanovení § 31 písm. e). Zákonná úprava je v tomto ohledu nedůsledná, což je v praxi zhojeno praxí rozhodců, kteří v případě potřeby jednání nařizují i v rozporu s rozhodčími doložkami. I když lze s tímto postupem jenom souhlasit, nelze na to spoléhat. Platí nepsaná zásada, že dokazování v řízení před soudem má zásadně probíhat při ústním jednání (samozřejmě existují výjimky – viz např. platební rozkaz). Zde se ho strany předem zbavují, aniž by dopředu mohly předpokládat sled událostí. Otázku doložek zbavujících strany možnosti ústního jednání řešil i Nejvyšší soud, i když ne přímo v souvislosti s výše uvedenou situací. Stanovil, že *„Dohodnou-li se strany sporu, že rozhodčí senát rozhodne spor bez ústního jednání pouze na základě písemností, znamená takový postup, že se strany zřekly pouze ústního jednání, nemůže to však znamenat, že by strany mohly omezit svá procesní práva ve smyslu nemožnosti navrhnout další důkazy, případně požadavky na jejich provedení, neboť opačný postup by byl porušením práva na spravedlivý proces.“*¹³⁹ Z toho je třeba vyvodit, že mělo-li by zřeknutí se ústního jednání ještě před vznikem sporu znamenat omezení procesních práv účastníků, je třeba jej každopádně nařídít. To ovšem ze současné zákonné úpravy jednoznačně neplyne. Elegantně je tato záležitost řešena ve vzorovém zákoně komise

¹³⁸ Uvedená praxe neplatí pro rozhodčí řízení vedené u RS HK AK, kde je písemné řízení spíše výjimkou.

¹³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 6. 2008 sp. zn. 32 Cdo 1201/2007

UNCITRAL, který stanoví, že v případě vyloučení ústního jednání stranami řízení jej rozhodce musí i přesto nařídit, požádá-li o to alespoň jedna strana řízení.¹⁴⁰ I když tento problém není řešen odbornou literaturou a přímo ani judikaturou, považuji za důležité jej zmínit právě vzhledem k současné praxi. Na závěr k problematice dokazování podotýkám, že rozhodčí řízení, jehož výsledek je závislý na rozsáhlém dokazování, může ztratit jednu ze svých základních hodnot, a tou je flexibilita a rychlost kvůli absenci donucovací pravomoci a případné nezbytnosti realizace pomocné funkce soudů.

2.4.3. Poučovací povinnost

Poučovací povinnost v klasickém občanském soudním řízení znamená povinnost soudce v zákonem stanovených případech poučit účastníka řízení o jeho procesních právech a povinnostech, přičemž důvod jejího právního zakotvení spočívá v ochraně práv účastníka řízení před značným formalismem, kterým je občanské soudní řízení ovládáno. Otázkou však je, do jaké míry se uplatní v řízení rozhodčím, které je naopak charakteristické neformalismem. Obecně si dovoluji konstatovat, že poučovací povinnost rozhodců v arbitráži určitě neplatí v takové míře, jako je tomu u občanského soudního řízení (např. podle Bělohávka¹⁴¹ nebude třeba poučení doručovatele písemnosti ve smyslu ustanovení § 50c odst. 1 OSŘ). Důvod je nasnadě, vzhledem k povaze rozhodčího řízení není možné nabourávat jeho podstatu tím, že by rozhodci byli svázáni takovou povinností, navíc pokud průběh řízení víceméně závisí na vůli stran. Já se zaměřím především na poučovací povinnost ve smyslu ustanovení § 118a OSŘ, které je z hlediska praktického využití a možných následků nepoučení asi nejdůležitější. Základ věci spočívá v onom již několikrát zmiňovaném ustanovení § 30 ZoŘ, který stanovuje přiměřenou aplikaci OSŘ v rozhodčím řízení. Judikatura a doktrína je v současné době ohledně této otázky prakticky sjednocená – panuje tedy obecná shoda o tom, že ono „přiměřeně“ v tomto případě znamená především nutnost zachování základních zásad, na kterých stojí rozhodčí řízení a teprve při jejich zachování je možné přistoupit k analogické aplikaci OSŘ.¹⁴² Ovšem ono může být a také je sporné, kdy ještě zásady a podstata arbitráže jsou a kdy již nejsou zachovány. Ústavní soud totiž v návaznosti na rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 32 Odo 1528/2005, konstatoval, že je povinností rozhodců poučit účastníky řízení ve smyslu ustanovení § 118a OSŘ. V daném

¹⁴⁰ Viz čl. 24 Vzorového zákona UNCITRAL z roku 1986

¹⁴¹ Op. cit. sub. 132, str. 153

¹⁴² Srovnej Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2007 sp. zn. 20 Cdo 1612/2006 nebo Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2007 sp. zn. 32 Odo 1528/2005 nebo BĚLOHLÁVEK, Alexandr. Aplikace procesních předpisů na rozhodčí řízení. *Právní rádce*, 2008, č. 2, str. 12-21

případě se jednalo o to, že rozhodce dospěl k závěru o neplatnosti smlouvy, od níž byla pohledávka odvozována, ale zároveň, aniž by o tom strany informoval, věc posoudil z hlediska možné odpovědnosti za škodu a přiznal žalobkyni 70 % nároku, přičemž nedal stranám možnost se vyjádřit k této změně právní kvalifikace. Tento rozhodčí náleze byl zrušen, což bylo potvrzeno odvolacím, dovolacím a nakonec i Ústavním soudem, který vyslovil výše uvedený závěr o poučovací povinnosti. Rozhodcovská veřejnost se s tímto závěrem neztotožnila, hovořilo se o nabourání rozhodcovské autonomie a samotné podstaty rozhodčího řízení. Jsou ovšem názory, které situaci nevidí tak dramaticky, Bělohlávek¹⁴³ tvrdí, že bude záležet na konkrétních okolnostech, zda bude možné absenci poučení ze strany rozhodců považovat za vadu řízení, která by byla důvodem pro zrušení rozhodčího nálezu, to znamená, že je nutné, aby rozhodce účastníka zcela neignoroval a pokud se takový účastník aktivně podílí na průběhu rozhodčího řízení, je na něm, aby dostatečně prokázal skutkový stav. Tento závěr dovozuje z povahy rozhodčího řízení, kde účastníci mají sice volnost, co se týče možností postupů v řízení, ale s tím je nutno spojit i odpovídající míru odpovědnosti. S východiskem Bělohlávka souhlasí Sokol¹⁴⁴, který ovšem upozorňuje na úskalí takového postoje a tím je fakt, že ono posouzení konkrétních okolností závisí na soudu, a to by mohlo být značně nejednotné, a tím pádem nepředvídatelné. Sokol také vidí určitý pozitivní dopad možné poučovací povinnosti v určitých situacích, a to v takových, kdy účastníci tvrdí a prokazují skutečnosti kvůli subjektivnímu právnímu hodnocení problému (např. pod vlivem judikatury), ovšem pokud rozhodce má v úmyslu věc právně posoudit jinak, je na místě, aby poučil účastníky, jak hodlá aplikovat hmotné právo. Opačný postup by mohl vést k porušení zásady rovnosti, a tím pádem ke zrušení rozhodčího nálezu z důvodu uvedeného v ustanovení § 31 písm. e). S těmito závěry vyslovenými oběma autory lze jen souhlasit, nicméně jsem nucen uzavřít, že problém není zdaleka vyřešen, protože stále panuje nejistota, v jakých případech je a v jakých není třeba poučit dle ustanovení § 118a OSŘ. Z opatrnosti by nejspíše měli rozhodci poučovat, aby se předcházelo riziku zrušení takového rozhodčího nálezu. Tato otázka má tedy značný praktický dopad, a pokud by byla zavedena praxe, že každá absence výše zmíněné poučovací povinnosti by vedla ke zrušení takto vydaného rozhodčího nálezu, na arbitráž by to beze sporu mělo negativní vliv. Je zapotřebí mít na paměti, že ne všichni rozhodci jsou práva znalí a bylo by i proti smyslu rozhodčího řízení, aby byla pro rozhodce

¹⁴³ BĚLOHLÁVEK, Alexandr. Aplikace procesních předpisů na rozhodčí řízení. *Právní rádce*, 2008, č. 2, str. 16

¹⁴⁴ SOKOL, Tomáš. Vázanost rozhodce právem ČR ve vnitrostátním sporu. *Právní fórum*, 2008, č. 4, str. 134 – 140

nutná znalost práva, proto se spíše přikláním k názoru, že absence poučení by neměla vést k závěru, že byla porušena rovnost stran.

2.4.4. Koncentrace řízení

Koncentrace řízení, resp. koncentrační zásada je jedna ze základních zásad, která ovládá občanské soudní řízení a zjednodušeně řečeno znamená, že procesní úkony jsou ze zákona koncentrovány (soustředěny) do určitého okamžiku, např. že všechny důkazy je třeba navrhnout do určité zákonem stanovené fáze řízení.¹⁴⁵ V souvislosti s již zmíněnou významnou novelizací OSŘ účinnou od 1. 7. 2009 se dostalo občanské soudní řízení pod silný vliv koncentrační zásady,¹⁴⁶ a to zejména díky novému procesnímu institutu, jímž je přípravné jednání¹⁴⁷. Otázka tedy zní, jak se koncentrační zásada projevuje v řízení rozhodčím a jak je zasaženo výrazným posílením této zásady po zmíněné novelizaci OSŘ? Domnívám se, že koncentrace se v arbitráži projevuje zejména v souvislosti se stanovováním lhůt pro vyjádření účastníků, případně ve vztahu k výše rozebírané problematice poučování, a to zejména poučení dle ustanovení § 118a nebo 119a OSŘ. Tento postup (tedy stanovování lhůt k vyjádření či jiným úkonům pod „sankcí“ fikce uznání) je zcela v pořádku a v souladu se zákonem, protože se jím eliminuje případné umělé prodlužování sporů ze strany dlužníků nebo jiných povinných subjektů. Je potřeba však dbát opatrnosti, aby lhůta k vyjádření a zároveň k navržení důkazů nebyla natolik krátká, že by mohlo dojít k porušení zásady rovnosti stran, resp. k porušení ustanovení § 18 ZoŘ, což by mohlo vést ke zrušení nálezu z důvodu uvedeného v ustanovení § 31 písm. e).¹⁴⁸ Institut přípravného jednání se v rozhodčím řízení dle mého názoru neuplatní už jen proto, že arbitráž většinou probíhá pouze písemně, případně maximálně s jedním jednáním. Nicméně s ohledem na ustanovení § 30 ZoŘ je možno přípravné jednání rozhodcem nařídit, ačkoli se s takovým postupem setkáme a setkávat budeme velmi vzácně, ne-li vůbec.

Zajímavou otázkou se jeví vztah rozhodčího řízení a směnečného a šekového řízení. Jak je známo, směnečné řízení upravené ustanovením § 175 OSŘ je silně koncentrováno pouze 3-denní lhůtou k podání námitek. Dalším specifíkem tohoto řízení je vydání

¹⁴⁵ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 4. Aktualizované vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2006, str. 82

¹⁴⁶ Někteří soudci dokonce tvrdí, že koncentrace je tak silná, že je jen otázkou času, kdy bude muset nová současná úprava být opět novelizována tak, že koncentrace by nebyla tak přísná – čerpáno s konzultací se soudkyní Krajského soudu v Ostravě JUDr. Pittermannovou.

¹⁴⁷ Institut přípravného jednání je zakotven v ustanovení § 114c OSŘ.

¹⁴⁸ Délka lhůty samozřejmě bude záviset na konkrétních okolnostech, zejména složitosti případu, obecně je však přijímáno, že lhůta by měla činit minimálně 10 dnů. V praxi je rozhodci většinou používána lhůta 30-ti denní.

směnečného platebního rozkazu. V rozhodčím řízení ovšem není možno postupovat tímto způsobem, protože ZoRŘ zná jako formu rozhodnutí rozhodčí nález, případně usnesení. Není zde možno na základě ustanovení § 30 ZoRŘ analogicky užít ustanovení OSŘ pro směnečné zkrácené řízení, a to z důvodu nemožnosti mechanického použití OSŘ na základě výše uvedených rozhodnutí Nejvyššího soudu a také z důvodu, že takový postup by byl v rozporu s kogentními ustanoveními ZoRŘ, zejména tedy ustanovením § 23 ZoRŘ. To znamená, že v souvislosti se směnkami je rozhodčí řízení výhodnější spíše pro dlužníky, protože tam je nestíhá přísná lhůta tří dnů k podání námitek.¹⁴⁹ Jedná se o jeden z mála případů, kdy bývá civilní soudní řízení rychlejší než řízení rozhodčí, a to zejména díky velmi specifickému charakteru směnečněprávních vztahů. Dodal bych, že v rozhodčím řízení nelze vydat ani platební či šekový platební rozkaz, a to z obdobných důvodů, jaké jsou uvedeny výše.

2.4.5. Ukončení rozhodčího řízení

Ukončení rozhodčího řízení je jeho poslední fází. Především je zde třeba zmínit, jakými rozhodnutími končí rozhodčí řízení. Právní úpravu nalezneme v ustanoveních §§ 23 až 29 ZoRŘ. Zákon tedy rozeznává dvě základní formy rozhodnutí a těmi jsou rozhodčí nález a usnesení. Rozhodčí nález se vydává v případech, kdy se rozhoduje o meritu sporu, usnesení ve všech ostatních případech. Dále je přirozeně možné uzavřít smír, přičemž ten lze uzavřít i ve formě rozhodčího nálezu, což má tu výhodu, že takový smír bude zároveň vykonatelným titulem. Rozhodci jsou povinni během řízení vyvíjet snahu, aby bylo ukončeno právě smírem. Z toho ovšem nelze vyvozovat, že by plnili úlohu pouze mediátorů, resp. že by „pouze“ narovnávali spor či závazek. I když podobný názor zastává i Ústavní soud ČR, převažuje v odborné veřejnosti v současné době jednoznačně názor a já se k němu přikláním, že rozhodci nalézají právo.¹⁵⁰ Cílem rozhodčího řízení je tedy vydání rozhodčího nálezu, který je zároveň vykonatelným titulem ve smyslu ustanovení § 274 OSŘ. Rozdíl mezi rozhodčím nálezem a usnesením lze spatřovat zejména v tom, že usnesení je rozhodnutí pouze procesní povahy, které není exekucním titulem, kdežto rozhodčí nález je meritorní povahy, jež vykonatelným titulem je. Rozehnalová používá pro rozhodčí nález definici V. Sedláčka, přičemž jej definuje jako *„písemné, konečné rozhodnutí, vydané řádně ustanovenými rozhodci ve věci samé, obsahující mimo jiné určité formulovaný výrok o předložené otázce spolu s jeho*

¹⁴⁹ Uvedená problematika vztahu rozhodčího řízení a směnky by si zasloužila bližší rozbor a pozornost, což by bylo ovšem nad rámec předmětu práce, proto odkazuji na závěry Pařízka, s jehož závěry se naprosto ztotožňuji – viz. PAŘÍZEK, Igor. Směnka a rozhodčí řízení, *Právní rozhledy*, 2002, č. 1, str. 6 – 16

¹⁵⁰ Tato Problematika včetně argumentace již byla v práci rozebírána – viz kapitola 1.6. o právní povaze rozhodčího řízení.

odůvodněním (s výjimkou případů, kdy se strany dohodnou na tom, že odůvodnění není třeba). Toto rozhodnutí je podepsáno aspoň většinou rozhodců z příslušného tribunálu nebo jediným rozhodcem. Rozhodnutí má účinky pravomocného soudního rozhodnutí.¹⁵¹ Zákon stanoví, že rozhodčí nález je pravomocný, jakmile je doručen. Pouze připomínám, že doručování rozhodčího nálezu nesmí být předmětem dohody stran o postupu v řízení a libovůle rozhodce v rozhodování o postupu v řízení ve smyslu ustanovení § 19 odst. 2 ZoŘ (srovnej výše – kapitola o doručování). Pokud si strany ovšem sjednaly možnost přezkoumání rozhodčího nálezu podle ustanovení § 27 ZoŘ, nabývá právní moci až uplynutím lhůty k podání opravného prostředku, případně doručením nálezu vydaného v řízení o opravném prostředku. Rozhodčí nález je po doručení obligatorně opatřen doložkou právní moci, ovšem nikoli vykonatelnosti. Ta nastává po uplynutí lhůty k plnění a otázku, zda je rozhodčí nález vykonatelný, si tak v případě nuceného výkonu posoudí soud jako prejudiciální otázku.¹⁵² Rozhodčí nález je málokdy vyhlášen ústně při ústním jednání. Praxe je většinou taková, že ústní jednání není buď vůbec anebo pokud se koná, tak rozhodci jednání ukončí s tím, že nález bude následně zaslán v písemné formě, jež je jeho obligatorní formou. Případné ústní vyhlášení nemá v žádném případě účinky písemného doručení nálezu. Tím, že rozhodci vydají konečný rozhodčí nález (tedy takový, jímž je rozhodnuto o všech nárocích uplatněných spornými stranami), zaniká jejich pravomoc k rozhodování daného sporu. I když náš ZoŘ¹⁵³ nerozlišuje žádné druhy rozhodčích nálezů, je třeba odlišovat zejména nálezy, jak jsem již zmínil, konečné, dále pak mezitímní a částečné. Mezitímním nálezem se rozhoduje o základu nároku (např. povinnost k náhradě škody, aniž by se určila její výše) a slouží především k naplnění zásady rychlosti řízení, která je důvodem vydávání i částečných rozhodčích nálezů, které však plní úlohu rozhodování pouze o některých právech a povinnostech, která jsou předmětem řízení. Z hlediska možného výkonu rozhodčích nálezů je dále třeba diferencovat nálezy cizí (vydané na území státu odlišného od místa případného výkonu) a nálezy domácí (vydané v místě výkonu).

V rámci fáze ukončení rozhodčího řízení je dále zapotřebí brát v úvahu další instituty jako zejména opravy chyb v nálezu, povinnost archivace, další možnosti dělení rozhodčích nálezů, jeho náležitosti, účinky atd. Jejich rozebírání by však bylo nad rámec práce, navíc tyto

¹⁵¹ ROZEHNALOVÁ, N. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 2. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, str. 269-270

¹⁵² Op. cit. sub. 132, str. 185

¹⁵³ Některé zahraniční právní úpravy arbitráže však obsahují i výslovné dělení rozhodčích nálezů jako např. čl. 188 Švýcarského zákona o mezinárodním právu soukromém (ten v sobě zahrnuje i právní úpravu rozhodčího řízení), která zakotvuje možnost vydání částečného rozhodčího nálezu.

instituty nečiní v praxi výraznější potíže, proto ohledně výkladu a obsahu těchto pojmů odkazují na relevantní literaturu.¹⁵⁴

¹⁵⁴ Blíže např. ROZEHNALOVÁ, N. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 2. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, str. 269-280 nebo BĚLOHLÁVEK, A. *Zákon o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. BECK, 2004, komentář k ustanovením §§23-29, tj. str. 179-226 nebo RŮŽIČKA, Květoslav. Mezitímní a částečný rozhodčí nález. *Právní fórum*, 2008, č. 4, str. 153 – 158. Ze zahraniční literatury např. LEW, D. M Julian, MISTELIS, A. Loukas, KRÖLL, Stefan. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International 2003. 953 s. ISBN 90-411-15684, str. 627-662

3. Zrušení rozhodčího nálezu

3.1. Obecně ke vztahu soudů obecných a rozhodčích

Ve třetí části práce se budu zabývat otázkami zrušení rozhodčího nálezu. Nejedná se o fázi rozhodčího řízení, protože to je skončeno okamžikem nabytí právní moci rozhodčího nálezu. Jedná se o občanské soudní řízení se všemi z toho plynoucími důsledky, které fakultativně a zároveň dispozitivně následuje po skončení arbitráže, a umožňuje zrušit rozhodčí nález vydaný v řízení, které neprobíhalo dle zákona. Ačkoli je řízení před rozhodci autonomní a nezávislé na občanském soudním řízení, není možné se vyhnout jeho úplné izolovanosti, přičemž by řízení soudní a rozhodčí mělo fungovat spíše komplementárně, nikoli konkurenčně. Kromě řízení o zrušení rozhodčího nálezu, o kterém bude podrobněji pojednáno dále, vykonávají obecné soudy ve vztahu k rozhodčím povícero dalších úkolů. Roli obecných soudů tak můžeme dělit především na funkci pomocnou a funkci kontrolní. Co se týče pomocné funkce, patří do ní jmenování, vyloučení a zproštění mlčenlivosti rozhodce ve fázi před a po zahájení rozhodčího řízení, ale před jednáním ve věci samé, dále po zahájení rozhodčího řízení až do vydání rozhodčího nálezu je možno prostřednictvím soudu provést důkaz, nařídit předběžné opatření a také zprostit rozhodce mlčenlivosti. Po vydání rozhodčího nálezu je pomocná funkce soudu realizována skrze uschovávání rozhodčích nálezů u soudu vydaných v arbitráži ad hoc a opět je možné soudně zprostit rozhodce mlčenlivosti. Kontrolní funkce se děje prostřednictvím institutů zrušení rozhodčího nálezu, případně odmítnutím jeho výkonu nebo odmítnutím uznání a výkonu cizího rozhodčího nálezu.¹⁵⁵

Není účelem práce pojednávat o každé jednotlivé eventualitě. Já se zaměřím na „kontakt“, k němuž dochází v praxi nejčastěji. Tím je řízení o zrušení rozhodčího nálezu. Jak jsem již naznačil, jedná se o řízení, kde je zkoumáno, zda rozhodčí řízení proběhlo v souladu se zákonem, nezkoumá se jeho věcná správnost, jak by možná z názvu onoho řízení šlo dovozovat. K přezkoumávání věcné nesprávnosti slouží možnost uvedená v ustanovení § 27 ZoŘ. Arbitráž je charakteristická svou jednoinstančností¹⁵⁶, zákon ovšem připouští dohodu stran, která stanoví možnost podání opravného prostředku proti „prvostupňovému“ rozhodčímu nálezu. Platí, že řízení o opravném prostředku je součástí téhož rozhodčího řízení, ale přirozeně o něm musí rozhodovat jiní rozhodci. Následně vydaný rozhodčí nález již

¹⁵⁵ Systematické zobrazení pomocné a kontrolní funkce soudu – viz tabulka v příloze č. 2.

¹⁵⁶ O jednoinstančnosti je již pojednáno v kapitole 1.2. týkající se výhod a nevýhod rozhodčího řízení.

nemůže být předmětem dalšího opravného prostředku v rámci rozhodčího řízení, může být ovšem předmětem řízení o zrušení rozhodčího nálezu.

Je-li rozhodčí nález exekučním titulem ve fázi nuceného výkonu rozhodnutí a nepodala-li povinná strana návrh na zrušení rozhodčího nálezu, lze situaci ještě zhojit návrhem na zastavení výkonu rozhodnutí dle ustanovení § 35 ZoRŘ, který je možno podat pouze z taxativně stanovených důvodů. Je-li podán takový návrh, soud provádějící výkon rozhodčího nálezu řízení o výkon rozhodnutí přeruší¹⁵⁷ a uloží povinnému, aby do 30 dnů podal u příslušného soudu návrh na zrušení rozhodčího nálezu. Není-li v této lhůtě návrh podán, pokračuje soud v řízení o výkon rozhodčího nálezu.

S ohledem na mezinárodní arbitráž je nutno zmínit možnost odepření uznání a výkonu cizího¹⁵⁸ rozhodčího nálezu uvedenou v ustanovení § 39 ZoRŘ.¹⁵⁹ Není nepochybně nezajímavé, že odepření uznání a výkonu cizího rozhodčího nálezu neznamena zánik možnosti vykonat rozhodčí nález v jiné zemi. Uzavírám, že ZoRŘ povoluje čtyři základní situace, kdy je rozhodčí nález podroben přezkumu:

- přezkum v rámci rozhodčího řízení dle ustanovení § 27 ZoRŘ
- přezkum v rámci řízení o zrušení rozhodčího nálezu dle ustanovení § 31 ZoRŘ
- přezkum ve fázi výkonu rozhodčího nálezu dle ustanovení § 35 ZoRŘ
- přezkum cizího rozhodčího nálezu dle ustanovení § 39 ZoRŘ.

3.2. Řízení o zrušení rozhodčího nálezu

I když jsem výše nastínil vícero variant přezkumu rozhodčího nálezu z různých hledisek, dále se zabývám pouze eventualitou zrušení rozhodčího nálezu ve smyslu ustanovení § 31 ZoRŘ.¹⁶⁰ Ačkoliv je rozhodčí nález dokumentem, který nabývá právní moci a

¹⁵⁷ Jedná se o jediný případ, kdy je výkon rozhodnutí přerušen. Občanský soudní řád totiž institut přerušení výkonu rozhodnutí nezná, poskytuje „pouze“ možnost zastavení, případně odložení. Jde více méně pouze o terminologické rozlišení, je se svým praktickým dopadem neliší, nicméně je třeba je odlišovat.

¹⁵⁸ Jedná se o nálezy, které byly vydány mimo Českou republiku

¹⁵⁹ Možnost odepření uznání a výkonu cizího rozhodčího nálezu je záležitostí, která si zaslouží bližší pozornost zejména vzhledem k silné internacionalizaci rozhodčího řízení. Významnou roli zde Newyorská Úmluva. Nicméně práce je zaměřena na procesní stránku věci vnitrostátního rozhodčího řízení, tudíž by bylo nad rámec předmětu práce se danou věcí zabývat blíže, proto odkazují na literaturu – např. TWEEDDALE, A., TWEEDDALE, K. *Arbitration of commercial disputes: International and English law and practice*. Oxford: Oxford University Press, 2007, str. 879-890 nebo FOJTÍK, Luboš, MACÁKOVÁ, Lenka. Otazníky nad uznáním a výkonem cizích rozhodčích nálezů, *Právní fórum*, 2009, č. 5, str. 184 – 188 nebo MOTHEJZÍKOVÁ, J., STEINER, V. a kol. *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů s přílohami. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. BECK, 2006, str. 126-128 apod.

¹⁶⁰ V době 1. republiky, tedy za účinnosti rakouského civilního řádu, se používalo termínu „žaloba na bezúčinnost rozhodčího nálezu“ a jednalo se o určovací žalobu bez nutnosti osvědčovat právní zájem -

vykonatelnosti, neznamená to, že by se tímto okamžikem stal také nedotknutelným. Je totiž možné jej zrušit (nikoli změnit), a to ve specifickém občanském soudním řízení. Můžou existovat úvahy, proč vůbec stát, resp. zákonodárce takovou možnost poskytuje, když už umožňuje vydání pravomocného a vykonatelného titulu soukromoprávními subjekty – rozhodci, a cílem zavedení takové možnosti bylo rychlé a efektivní vyřešení sporu, jehož výsledek bude mít naprosto stejný význam jako soudní rozhodnutí? Odpověď je třeba hledat právě v oné možnosti rozhodovat spory soukromoprávními subjekty, které nejsou součástí státní moci, a tím pádem by se při absenci této eventuality ocitlo rozhodčí řízení bez jakékoli kontroly. Jak výstižně uvádí Lew, Mistelis a Krol¹⁶¹, potencialnost zrušení rozhodčího nálezu slouží jako ochrana proti korupci, libovůli a předpojatosti. Samozřejmě takové odůvodnění je značně zjednodušené, nicméně vystihuje podstatu jeho existence. „*Institut zrušení rozhodčího nálezu soudem spočívá v oprávnění obecných soudů na žádost některé ze stran přezkoumat soulad rozhodčího nálezu se zákonem a v případě, že je shledán rozpor s některými základními pravidly rozhodčího řízení, tento náleží zrušit.*“¹⁶² Dále je třeba zdůraznit, že návrh na zrušení rozhodčího nálezu není možno chápat jako opravný prostředek, jedná se „pouze“ o přezkum toho, zda byly splněny podmínky pro delegaci soudní pravomoci soukromoprávnímu subjektu a splnění základních předpokladů jeho činnosti.¹⁶³ Jak jsem již několikrát zmínil, jedná se o občanské soudní řízení, a to řízení sporné, na které se budou aplikovat všechny zásady a právní úprava vyplývající z OSŘ. Základ právní materie týkající se zrušení rozhodčího nálezu je však třeba hledat v ZoRŘ, konkrétně v ustanoveních §§ 31-35 ZoRŘ. Dále se již postupně zabývám jenom výčtem rozhodčích nálezů, proti kterým je možno podat návrh na jejich zrušení, aktivní a pasivní legitimací, resp. účastníky řízení, poté věcnou a místní příslušností soudů, základními náležitostmi návrhu a lhůtou k jeho podání.

3.2.1. Rozhodčí nálezy, proti kterým je možno podat návrh na jejich zrušení

Výše jsem již uvedl, že ZoRŘ nerozlišuje žádné druhy rozhodčích nálezů, nicméně je třeba rozlišovat minimálně rozhodčí nálezy konečné, částečné a mezitímní a taktéž cizí a domácí. Návrh na zrušení rozhodčího nálezu je bezesporu možné podat proti konečnému

GERLICH, K. *Rozhodčí řízení v občanských rozepřích právních*. Brno; Praha: Orbis, 1932, str. 106. Dnes se dá taktéž konstatovat, že se jedná o určovací žalobu specifické povahy, kde není nutno osvědčovat právní zájem.

¹⁶¹ LEW, D. M Julian, MISTELIS, A. Loukas, KRÖLL, Stefan. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International 2003. 953 s. ISBN 90-411-15684, str. 664

¹⁶² KLEIN, B., DOLEČEK, M. *Rozhodčí řízení*. Praha: ASPI, a.s. 2007, str. 129

¹⁶³ BĚLOHLÁVEK, Alexandr, PEZL, Tomáš. Postavení rozhodčího řízení v systému ochrany práv a ústavního pořádku České republiky a dalších zemí, *Právní rozhledy*, 2004, č. 7, str. 258

nálezu. U částečného a mezitímního můžou vznikat pochybnosti. Co se týče částečného, je v odborné veřejnosti přijímán názor, že je možno podat návrh na zrušení, přičemž může nastat situace, kdy budou vedle sebe probíhat paralelně dvě řízení, a to řízení rozhodčí ohledně zbytku nároku a řízení o zrušení částečného rozhodčího nálezu, přičemž pokud by byl nález v občanském soudním řízení zrušen, tak podle toho, z jakého důvodu bude částečný rozhodčí nález zrušen, se pro další řízení uplatní postup uvedený v ustanovení § 34 ZoRŘ. Totéž lze konstatovat i o nálezu mezitímním, ovšem zde už názory úplně jednotné nejsou.¹⁶⁴ Pokládám eventualitu navrhopvat zrušení mezitímního rozhodčího nálezu za zcela legální, a to z důvodu rychlosti a hospodárnosti řízení. Může se totiž stát, že již před vydáním mezitímního rozhodčího nálezu (např. o základu nároku na náhradu škody) bude řízení stíženo takovou vadou, která je důvodem pro zrušení ve smyslu ustanovení § 31. Nevidím oporu v zákoně, která by stanovovala povinnost čekat, až bude v rozhodčím řízení rozhodnuto o zbytku věci. Bylo by nepřiměřené pro povinné osoby, které se domáhají ochrany svých práv, aby se nemohla účinně bránit. Mezitímní rozhodčí nález je rozhodčím nálezem ve smyslu ustanovení § 23 ZoRŘ, proto je umožněno podat návrh na jeho zrušení. Ovšem je nutno podotknout, že po vydání konečného rozhodčího nálezu v dané záležitosti ztrácí smysl podávat návrh na zrušení mezitímního rozhodčího nálezu a je možno podat návrh na zrušení pouze konečného rozhodčího nálezu. Proto se domnívám, že úloha mezitímního rozhodčího nálezu spočívá jednak ve vyjasnění základu nároku, čímž se pravomocně uzavře základ sporu, ale další účel spatřuji v rychlejší možnosti povinné osoby se bránit.

Klein¹⁶⁵ poukazuje na údajnou legislativní nepřesnost, spočívající v ustanovení § 32 ZoRŘ, které stanoví, že *návrh na zrušení rozhodčího nálezu soudem musí být podán do tří měsíců od doručení rozhodčího nálezu té straně, která se zrušení rozhodčího nálezu domáhá*. Čili vzniká otázka, zda rozhodčí nález již musí být v právní moci. Klein poukazuje na fakt, že v případě, kdy si strany smluví možnost přezkumu rozhodčího nálezu v rozhodčím řízení dle ustanovení § 27 ZoRŘ, může nastat situace, kdy by paralelně vedle sebe probíhalo řízení o zrušení rozhodčího nálezu a přezkum rozhodčího nálezu v rozhodčím řízení. Z logiky věci vyplývá, že občanské soudní řízení by ovšem v takovém případě muselo být zastaveno, protože případný nedostatek v rozhodčím řízení ještě je možno zhojit, protože to ještě neskončilo. Zákon podle mého názoru záměrně nepoužívá formulaci, že návrh se podává po

¹⁶⁴ Kladné názory viz op. cit. sub. 155, str. 131 nebo BĚLOHLÁVEK, A. *Zákon o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. BECK, 2004, záporný názor, i když nijak argumentačně podpořen viz ROZEHNALOVÁ, N. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 2. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, str. 299

¹⁶⁵ Op. cit. sub. 162, str. 131-132

právní moci rozhodčího nálezu. Tím by totiž hrozilo nebezpečí, že pokud by byl rozhodčí nález oběma stranám doručen s větším časovým rozpětím, tak by strana, které byl nález doručen dříve, musela čekat a zjišťovat, zda byl nález již doručen také druhé straně, protože teprve tímto okamžikem pak nabývá rozhodčí nález právní moci.¹⁶⁶ Ovšem ztotožňuji se se závěrem Kleina, který konstatuje, že návrh na zrušení rozhodčího nálezu je možno podat až po doručení nálezu, který již nelze přezkoumat dle ustanovení § 27 ZoRŘ. Proto by bylo *de lege ferenda* vhodné zpřesnit zákonnou formulaci ustanovení § 32 odst. 1 ZoRŘ.

Uzavírám tedy, že návrh na zrušení rozhodčího nálezu je možno podat proti rozhodčímu nálezu vydanému v tuzemsku¹⁶⁷, a to konečnému, mezitímnímu, i částečnému, a to ve lhůtě tří měsíců od doručení rozhodčího nálezu, který již nelze přezkoumat dle ustanovení § 27 ZoRŘ. Dále je také možné navrhopat zrušení smíru ve formě rozhodčího nálezu, ale z povahy věci je to možné jen z důvodů uvedených v ustanoveních § 31 písm. a), f), g).

3.2.2. Aktivní a pasivní věcná legitimace

Aktivní věcnou legitimaci k podání návrhu na zrušení rozhodčího nálezu má kterákoli strana rozhodčího řízení. To znamená, že zákon umožňuje podat návrh na zrušení rozhodčího nálezu i straně úspěšné, nicméně v reálu bude takový stav přirozeně velmi vzácný. V takové situaci by soud posuzoval zejména otázku, zda by se případným zrušením rozhodčího nálezu mohlo zlepšit právní postavení žalobce. Účastníky řízení před soudem jsou ti, kteří jimi byli v řízení rozhodčím, to znamená, že pasivní věcná legitimace náleží druhé straně či stranám rozhodčího řízení. Není tudíž možné označit jako žalovaného rozhodce, případně stálý rozhodčí soud. Takovou žalobu soudy zamítají pro nedostatek pasivní věcné legitimace. Domnívám se ovšem, že zamítnutí žaloby (i když se v reálu tak rozhoduje), je přílišným formalismem a že se jedná o zhojitelný nedostatek, který je napravitelný postupem dle ustanovení § 43 OSŘ. Rozhodci hráli zásadní roli v rozhodovacím procesu a více méně se nález ruší kvůli pochybení ze stran rozhodců, proto nepovažuji za tak závažné procesní pochybení, že by byli označeni jako žalovaní, pokud je v návrhu vymezena zároveň i druhá strana řízení. Navíc soudy v praxi nepoužívají ani výsledky rozhodců jako svědků, což se jeví jako nedostatek zejména např. v případě zrušení nálezu z důvodu uvedeného v ustanovení

¹⁶⁶ Proto shledávám jako nepřesné tvrzení, že předmětem soudního přezkumu může být nález, který v právní moci – srovnej viz. MOTHEJZÍKOVÁ, J., STEINER, V. a kol. *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů s přílohami. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. BECK, 2006, str. 105

¹⁶⁷ V případě, že by se jednalo o nález vydaný v jiné zemi, i kdyby bylo rozhodné právo české, je třeba žalovat na zrušení nálezu v zemi vydání, samozřejmě za předpokladu, že to daný právní řád umožňuje.

§ 31 písm. e) ZoŘ. ¹⁶⁸ To, že soudy nepředvolávají rozhodce jako svědky, je dle mého osobního názoru způsobeno také tím, že aby rozhodci mohli vypovídat, museli by nejdříve být účastníky řízení zbaveni mlčenlivosti, jež jim vyplývá z ustanovení § 6 ZoŘ. Dovedu si ovšem snadno představit, že se strany nebudou schopny dohodnout na zbavení mlčenlivosti zejména tehdy, pokud jedna strana bude mít zájem na prodlužování sporu. Tím pádem by strana, která by navrhovala svědectví rozhodce, musela podat návrh k okresnímu soudu dle bydliště rozhodce, aby ho zbavil mlčenlivosti. Teprve po takto komplikovaném a zdlouhavém procesu by rozhodce mohl vypovídat jako svědek. De lege ferenda by bylo třeba rozhodce pro takové účely ze zákona zbavit mlčenlivosti, případně v řízení o zrušení rozhodčího nálezu vyloučit veřejnost. Jinými slovy by rozhodci měli působit v nějaké procesní roli v řízení o zrušení rozhodčího nálezu minimálně z toho důvodu, že rozhodci se jinak ani nedozví, že jejich nález byl zrušen. Dále také z hlediska jejich případné odpovědnosti ¹⁶⁹ a také sebereflexe považují za vhodné, aby se nějakým způsobem (alespoň v roli svědka) řízení účastnili.

3.2.3. Věcná a místní příslušnost soudů

Věcná a místní příslušnost soudů pro řízení o zrušení rozhodčího nálezu je dána ustanoveními §§ 41 a 43 ZoŘ, která odkazují na OSŘ. I když tato ustanovení neřeší výslovně věcnou a místní příslušnost řízení o zrušení rozhodčích nálezů, obecně se jedná o problematiku, která nečiní výraznější potíže. Věcná příslušnost k projednání a rozhodnutí o návrhu je dána ustanovením § 9 OSŘ, to znamená, že příslušné budou okresní nebo krajské soudy podle merita věci. Jedná se přirozeně o řízení v prvním stupni, kdy proti rozhodnutí okresního, příp. krajského soudu je možno využít opravných prostředků. Místní příslušnost se řídí obvodem, ve kterém se koná nebo konalo rozhodčí řízení.

3.2.4. Náležitosti návrhu na zrušení rozhodčího nálezu

Vzhledem k tomu, že se jedná o občanské soudní řízení, které je svým způsobem svérázné, je potřeba dodržet náležitosti, jež je třeba dodržet obecně k jakémukoli návrhu na zahájení řízení a dále určité speciality vyplývající z oné svéráznosti řízení o zrušení nálezu.

¹⁶⁸ Uvedený názor byl prezentován Mgr. Petrem Šimkem, advokátem zapsaným v evidenci ČAK pod evid. č. 12505, při konzultaci na téma zrušení rozhodčího nálezu.

¹⁶⁹ Odpovědnost rozhodců, případně rozhodčích soudů, je nevyřešenou otázkou, která by měla být zákonodárcem vyřešena a na kterou jsou při absenci právní úpravy této otázky v odborné veřejnosti různé pohledy – srovnej např. RABAN, Přemysl. K odpovědnosti rozhodce a rozhodčího soudu. *Bulletin advokacie*. 2003, č. 4, str. 25 – 34 nebo LEW, D.M Julian, MISTELIS, A. Loukas, KRÖLL, Stefan. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International 2003. 953 s. ISBN 90-411-15684, str. 275-299

Obecné náležitosti vyplývají z ustanovení § 42 odst. 4 a § 79 odst. 1 a 2 OSŘ, ony „speciální“ z povahy řízení. To znamená, že návrh obsahuje:

- označení účastníků
- označení soudu
- označení rozhodčího nálezu (tj. kteří rozhodci, příp. stálý rozhodčí soud jej vydal, kdy byl vydán, kdy byl doručen a příp. u rozhodčího řízení ad hoc, u kterého soudu je nález uložen) a výroků, které mají být zrušeny
- vymezení důvodu nebo důvodů, kvůli kterým má být nález zrušen
- označení rozhodujících skutečností
- označení důkazů
- podpis a datum

Není třeba se podrobněji zabírat všemi náležitostmi, nicméně považuji za důležité se pozastavit nad vymezením důvodu pro zrušení rozhodčího nálezu. V tomto ohledu vznikají dvě zásadní praktické otázky. Za prvé se jedná o to, jakým způsobem by měl být důvod pro zrušení vymezen a za druhé jde o možnost soudu zrušit rozhodčí nález i z jiného důvodu než který je namítán žalobcem. Jedná se o propojené záležitosti. Prvně uvedenou otázku je třeba vyřešit způsobem, že důvod, případně důvody (jež jsou taxativně vyčteny v ustanovení § 31 ZoŘ) je nutno vymezit především skutkově tak, aby byly podřaditelné pod některý ze zákonem vytčených důvodů. Jinými slovy, není třeba výslovného odkazu na zákonný důvod zrušení, ten ze skutkového vymezení nicméně musí vyplývat, není nutno přesně v návrhu stanovit, že je požadováno zrušení např. z důvodu uvedeného v ustanovení § 31 písm. e), tedy není třeba právní vyhodnocení stavu. Onen skutkový popis, v němž žalobce shledává důvod pro zrušení rozhodčího nálezu, je totiž následně velmi důležitý pro posouzení soudu, zda je žaloba oprávněná či nikoli. Ovšem je nutno dbát pozornosti v souvislosti s důvody uvedenými v ustanoveních § 31 písm. b) a c), protože aby mohl být nález zrušen z těchto důvodů, musejí být tyto skutečnosti namítány stranou již v rozhodčím řízení nejpozději, než začala jednat ve věci samé, pokud je tedy objektivně posuzováno uplatnit mohla.¹⁷⁰ Aktuální postoj soudů v návaznosti na rozhodovací praxi Nejvyššího soudu totiž umožňuje, aby při zachování skutkového stavu byl nález zrušen i z jiného důvodu než který je navrhován žalobcem. *„Není překročením návrhu, jestliže soud skutek, který byl předmětem řízení, posoudí po právní stránce jinak, než to učinil žalobce, a jestliže na základě takového právního posouzení věci*

¹⁷⁰ Viz ustanovení § 33 ZoŘ.

*přizná žalobci požadované plnění.*¹⁷¹ Žalobce požaduje zrušení rozhodčího nálezu a soud tedy není vázán označením zákonného důvodu zrušení. Pokud skutkový stav, resp. žalobcem popsany a prokázany průběh rozhodčího řízení, případně uzavírání rozhodčí smlouvy nebo doložky, je v rozporu se zákonem a zároveň je podřaditelný pod některý ze zákonem stanovených důvodů, je potřebné takový nálezu zrušit (opět připomínám možnou výjimku vyplývající z ustanovení § 33 ZoŘ), i když jej žalobce nesprávně právně vyhodnotil. V tom totiž spočívá základní smysl institutu zrušení rozhodčího nálezu. Proto v tomto případě může soud rozhodnout tzv. *ultra petitem*. Ovšem soud by měl následně ve výroku rozhodnutí, kterým zrušuje rozhodčí nálezu, vymezit důvod, kvůli kterému tak učinil, i když taková povinnost výslovně z OSŘ ani ZoŘ nevyplývá. „*Důvod, pro který byl zrušen rozhodčí nálezu, je významný z hlediska právní jistoty stran co do pravomoci rozhodců nebo soudu k dalšímu projednání a rozhodnutí věci po právní moci rozhodnutí o zrušení rozhodčího nálezu. Ačkoli z občanského soudního řádu ani ze zákona nelze dovodit, že by důvod, pro který byl rozhodčí nálezu zrušen, musel být výslovně uveden ve výroku rozhodnutí soudu, který o žalobě o zrušení rozhodčího nálezu rozhodl, je z hlediska dalšího postupu předvídaného ustanovením § 34 zákona za účelem odstranění možných pochybností vhodné a žádoucí, aby výrok rozhodnutí soudu o zrušení rozhodčího nálezu obsahoval i to, zda k návrhu některé ze stran bude soud v jednání ve věci samé pokračovat a věc rozhodne nebo zda rozhodčí smlouva zůstává v platnosti. Případná absence takového výroku pak sama o sobě nečiní rozhodnutí soudu nesprávným, má však za následek, že dovolací námitky, podle nichž měl být rozhodčí nálezu zrušen i z důvodu uvedeného ustanovení § 31 písm. a) nebo b) zákona, nesměřují proti důvodům rozhodnutí, nýbrž do věci samé.*“¹⁷² Z hlediska následného projednání a rozhodnutí věci je totiž podstatné, z jakého důvodu je nálezu rušen.¹⁷³

Návrh na zrušení rozhodčího nálezu musí tedy obsahovat takové vymezení skutkového stavu (pokud má být úspěšný), aby v něm bylo možné spatřovat některý z taxativně stanovených důvodů zrušení, přičemž je zapotřebí vždy pamatovat, že pokud by měl být nálezu zrušen, protože byla rozhodčí smlouva z jiných důvodů neplatná, nebo byla zrušena, anebo se na dohodnutou věc nevztahuje, nebo se ve věci zúčastnil rozhodce, který nebyl ani podle rozhodčí smlouvy, ani jinak povolán k rozhodování, nebo neměl způsobilost být rozhodcem, tak tyto skutečnosti musely být namítány už v průběhu rozhodčího řízení, a to nejpozději při

¹⁷¹ K uvedeným závěrům dospěl Nejvyšší soud v Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2007 sp. zn. 32 Odo 1528/2005

¹⁷² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 12. 2007 sp. zn. 33 Odo 1089/2005

¹⁷³ Další projednání a rozhodnutí ve věci, kde byl zrušen rozhodčí nálezu (resp. účinky zrušení nálezu), je uváděno ve spojení s kapitolami pojednávajícími o jednotlivých důvodech zrušení rozhodčího nálezu.

prvním úkonu ve věci. Jinak vyjádřeno, je vhodné, pokud žalobce např. spatřuje důvod pro zrušení jenom z jednoho důvodu, např. proto, že rozhodčí smlouva je neplatná a používá jen právní argumentaci k tomuto důvodu, podrobněji popsat i průběh rozhodčího řízení již bez právního hodnocení, protože soud v něm pak může nalézt jiný důvod pro zrušení, např. že byla porušena rovnost a strana neměla dostatečnou možnost bránit svá práva. Není tedy třeba právní vyhodnocení stavu, a stanovit tak přesně důvod zrušení (i když právní vyhodnocení nemusí být přirozeně na škodu, ba naopak). Soud je následně povinen uvedený a prokázaný skutkový stav právně vyhodnotit, a pokud byl naplněn některý z důvodů uvedených v ustanovení § 31 ZoŘ, nález zrušit. Ve výroku by pak měl vymezit důvod zrušení, aby bylo jasné, jakým způsobem jde dále věc projednat a rozhodnout.

3.2.5. Lhůta k podání návrhu na zrušení rozhodčího nálezu

Již výše jsem zmínil rozhodující ustanovení § 32 ZoŘ, které stanoví 3-měsíční lhůtu od doručení rozhodčího nálezu k tomu, abychom mohli podat návrh na zrušení rozhodčího nálezu. Uvedená lhůta je svým charakterem procesní (k jejímu zachování tedy postačí, pokud je návrh poslední den lhůty předán poště k odeslání), zákonná a její zmeškání nelze prominout. U důvodů uvedených v ustanovení § 31 písm. a) až f) nejsou spory o délku či běh lhůty. Ovšem v případě důvodu pro zrušení, kdy jsou dány důvody, pro které lze v občanském soudním řízení žádat o obnovu řízení, se názory různí. Bělohávek¹⁷⁴ jednoznačně zastává pohled na věc, kdy se uvedená lhůta tří měsíců vztahuje i na tento důvod, a to zejména protože ustanovení § 31 písm. g) se odvolává pouze na důvody, nikoli na řízení o obnově. Dále konstatuje, že obnova řízení ohledně rozhodčích nálezů nepřichází v úvahu. Mothejzík¹⁷⁵ naopak uvádí, že pro zkoumaný důvod zrušení rozhodčího nálezu platí lhůty uvedené v OSŘ pro obnovu řízení a tříměsíční lhůta uvedená v ustanovení § 32 ZoŘ se neuplatní. Musím konstatovat, že za současného znění ZoŘ, je pohled Mothejzík¹⁷⁵, nesprávný a přikláním se k názoru Bělohávek. Znění ustanovení § 32 odst. 1 ZoŘ stanoví 3-měsíční lhůtu pro všechny důvody a dále stanoví – „*pokud tento zákon nestanoví jinak*“, to znamená, že by ZoŘ musel stanovit jinou lhůtu pro určitý důvod zrušení, aby byl závěr Mothejzík¹⁷⁵ správný. Zákon ovšem žádnou jinou lhůtu nestanovuje, proto případné posuzování lhůt u důvodu uvedeného v ustanovení § 31 písm. g) podle lhůt uvedených v OSŘ pro obnovu řízení nemá oporu v současném právním řádu. I když by možná bylo logické

¹⁷⁴ BĚLOHLÁVEK, A. *Zákon o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. BECK, 2004, str. 249

¹⁷⁵ Op. cit. sub. 166, str. 109

stanovit lhůty tak, jak se domnívá Mothejzíková, a to zejména s ohledem na fakt, že když tento důvod zákonodárce zařadil, bylo by logické, aby i lhůty odpovídaly povaze tohoto důvodu, není možné za současného stavu je aplikovat. V souvislosti s lhůtou pokládám za důležité připomenout, že podání návrhu na zrušení nemá zásadně odkladný účinek, ovšem ten je možno na návrh přiznat, jestliže by neprodleným výkonem rozhodčího nálezu hrozila závažná újma.

3.3. Důvody zrušení rozhodčího nálezu – obecná charakteristika

Výše je už naznačeno, že rozhodčí nález je možné soudem zrušit pouze ze zákonem stanovených důvodů, které jsou uvedeny v ustanovení § 31 ZoRŘ, jež obsahuje taxativní výčet eventuálních důvodů pro zrušení rozhodčího nálezu. Jak uvádí zahraniční literatura, důvody pro zrušení rozhodčího nálezu se můžou lišit v drobných záležitostech, ale principy jsou zejména díky silně mezinárodnímu charakteru arbitráže obdobné. Např. Lilich a Brower¹⁷⁶ ve své práci věnované mezinárodní arbitráži konstatují, že důvody pro zrušení rozhodčích nálezů lze „přeshraničně“ rozdělit do následujících kategorií:

- nedostatek spočívající v absenci platné rozhodčí smlouvy
- porušení základních principů řádného soudního procesu
- překročení pravomoci rozhodce (tzv. *ultra petitem*)
- porušení pravidel při ustavování rozhodců a postupu v řízení
- zjevná neplatnost (neúčinnost) rozhodčího nálezu (včetně chybějícího podpisu a dalších zjevných důvodů)
- rozpor s veřejným pořádkem (včetně nearbitrability)

Každá země má možnost si upravit důvody svým způsobem, nicméně velké rozdíly nenalezneme. Např. Slovenský zákon o rozhodčím řízení¹⁷⁷ upravuje důvody pro zrušení podobně jako náš právní řád s drobnými rozdíly jako například, že je možno zrušit rozhodčí nález („rozhodcovský rozsudok“), pokud byl vydán v důsledku spáchání trestného činu rozhodcem, účastníkem nebo znalcem.¹⁷⁸ Pro přehlednost tedy uvádím uzavřený¹⁷⁹ výčet důvodů, pro které je možno zrušit rozhodčí nález dle ustanovení § 31 ZoRŘ¹⁸⁰:

¹⁷⁶ LILICH, B. R., BROWER, N. CH. *International arbitration in the 21 st Century : towards „judicialization“ and uniformity?*. the Twelfth Sokol Colloquim, 1993, str. 135

¹⁷⁷ Zákon č. 244/2002 Z.z., o rozhodcovskom konaní

¹⁷⁸ Srovnej ustanovení § 40 zákona č. 244/2002 Z.z., o rozhodcovskom konaní

- byl vydán ve věci, o níž nelze uzavřít platnou rozhodčí smlouvu,
- rozhodčí smlouva je z jiných důvodů neplatná, nebo byla zrušena, anebo se na dohodnutou věc nevztahuje
- ve věci se zúčastnil rozhodce, který nebyl ani podle rozhodčí smlouvy, ani jinak povolán k rozhodování, nebo neměl způsobilost být rozhodcem,
- rozhodčí nález nebyl usnesen většinou rozhodců,
- straně nebyla poskytnuta možnost věc před rozhodci projednat,
- rozhodčí nález odsuzuje stranu k plnění, které nebylo oprávněným žádáno, nebo k plnění podle tuzemského práva nemožnému či nedovolenému,
- se zjistí, že jsou dány důvody, pro které lze v občanském soudním řízení žádat o obnovu řízení.

V dalších kapitolách budu podrobněji rozebírat jednotlivé důvody, na tomto místě však pojednám o jejich charakteru a aktuálních úvahách v odborné veřejnosti nad dostatečností důvodů pro zrušení rozhodčího nálezu.

Po prostudování důvodů je patrné, že jsou výlučně procesního charakteru (o určité výjimce by se dalo hovořit u důvodu uvedeného v ustanovení § 31 písm.f) – k tomu blíže kapitola 3.4.6.). Znamená to, že soud při přezkumu rozhodčího nálezu nezkoumá věcnou správnost rozhodčího nálezu, ani soulad s hmotným právem (soud tedy nebude moci zrušit rozhodčí nález, který např. řeší spor plynoucí z odpovědnosti za vady ze smlouvy o dílo mezi podnikateli a nález bude v rozporu s ustanoveními obchodního zákoníku). Soud se zabývá pouze tím, zda rozhodčí řízení proběhlo v souladu se zákonem. Bylo by totiž v rozporu s podstatou rozhodčího řízení, aby soudy zkoumaly nálezy z hlediska merita věci, podstata arbitráže by byla narušena. K obdobnému závěru ostatně dospělo i nedávné rozhodnutí Nejvyššího soudu¹⁸¹, které konstatuje, že „*měl-li by soud v rámci řízení o zrušení rozhodčího nálezu přezkoumávat jeho věcnou správnost, pozbyla by smyslu právní úprava rozhodčího řízení.*“ Tímto okamžikem by se totiž z návrhu na zrušení rozhodčího nálezu stal

¹⁷⁹ V této souvislosti je nutno připomenout, že rozhodčí nálezy vydané ve sporech mezi účastníky, na které dopadá působnost Evropské Úmluvy o obchodní arbitráži (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 176/1964 Sb., o Evropské úmluvě o obchodní arbitráži) bude možno aplikovat rovněž důvody pro zrušení rozhodčího nálezu dle ní, ovšem ty jsou téměř totožné s těmi uvedenými v ustanovení § 31 ZoŘ. K tomu blíže BĚLOHLÁVEK, A. *Zákon o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. BECK, 2004, str. 244-245.

¹⁸⁰ Pokládám za nutné ještě připomenout, že v případě, že není podán návrh na zrušení rozhodčího nálezu (např. pro zmeškání lhůty), je možné v některých případech ještě situaci zhojit ve fázi nuceného výkonu, a to postupem uvedeným v ustanovení § 35 ZoŘ. Bylo by ovšem nad rámec práce zabývat se podrobněji také touto oblastí, nicméně v případě snahy o nápravu nezákonného rozhodčího nálezu je třeba vždy pamatovat i na tuto variantu.

¹⁸¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 33 Cdo 2675/2007, ze dne 30.10.2009

klasický opravný prostředek, znamenalo by to obrovský nápad návrhů na zrušení rozhodčích nálezů na soud a zároveň neúměrné prodloužení rozhodčího řízení. Taktéž si nedokáží představit, jak by soud přezkoumával věcnou správnost rozhodčích nálezů, které byly vydány na základě ekvity. Nicméně je třeba zaznamenat odborné diskuse poslední doby, které v návaznosti zejména na činnost některých ad hoc rozhodců rozhodujících naprosto zjevně v rozporu s hmotným právem, volající po rozšíření důvodů pro zrušení rozhodčích nálezů.¹⁸² Všichni si uvědomují rizika rozšíření důvodů, která jsem uvedl výše, proto je v odborné veřejnosti vedena diskuse ohledně nalezení vhodného řešení. Např. Pokorný¹⁸³ vyjádřil názor, kdy by byl pro zavedení nového důvodu pro zrušení, který by umožnil rušit zjevně excesivní rozhodčí nálezy.¹⁸⁴ Pokud bych měl uvést příklad ad absurdum – rozhodčí nález by určil neplatnost smlouvy, protože jej podepsala žena, takový nález by byl zrušitelný soudem podle takového důvodu. Podobných extrémních příkladů by samozřejmě šlo uvést povícero. Nevýhoda takového řešení spočívá zejména v onom neurčitém právním pojmu „exces“ neboli zjevné vybočení. Bylo by na rozhodovací praxi soudů, které by musely přesněji vymezit, co přesně by pod takový důvod spadalo, přičemž u tak komplikované otázky by sjednocení judikatury nejspíše bylo během na dlouhou trať s nejistým výsledkem. Somr naproti tomu nesouhlasí s postojem Pokorného a konstatuje, že je na stranách řízení, aby byly natolik zodpovědné, aby vybraly „schopného“ rozhodce, přičemž okamžik výběru rozhodce považuje za klíčový pro celé rozhodčí řízení. Z výše avizovaných důvodů je odpůrcem jakéhokoli rozšíření důvodů pro zrušení rozhodčího nálezu. Charakter rozhodčího řízení je dle něj postaven na větší odpovědnosti stran za průběh jejich sporu a součástí toho je i výběr rozhodce. Musím říci, že postoj Somra je značně spekulativní, a to zejména s ohledem na v současnosti tolik rozebírané „spotřebitelské rozhodčí doložky“. Pokud bych to měl shrnout, tak proti rozšíření důvodů pro zrušení rozhodčích nálezů je výše uvedený výrazný zásah do samotné podstaty arbitráže se všemi z toho plynoucími důsledky a pro rozšíření důvodů hraje zásadní roli současná rozhodovací praxe ad hoc rozhodců, a tím pádem možnost efektivnější ochrany práv osob. Není příliš přehnané tvrzení, že praktiky některých ad hoc rozhodců a jimi vydaných rozhodčích nálezů značně poškozují pověst arbitráže a nezasáhne-li stát nějakým způsobem, bude rozhodčí řízení v našich podmínkách ohroženo. Zákonodárce ovšem musí

¹⁸² Uvedená diskuse probíhala např. na konferenci vnitrostátní arbitráže konané dne 12. 11. 2009 v Praze, které se účastnili např. RNDr. Zdeněk Somr, Viceprezident Hospodářské komory České republiky a rozhodce nebo JUDr. Alexandr Mareš, Ph.D., advokát Mareš Partners a rozhodce a další odborníci na rozhodčí řízení

¹⁸³ Mgr. Radek Pokorný, advokát (Advokátní kancelář Pokorný, Wagner & spol.) a rozhodce

¹⁸⁴ Zřejmě takové důvody, které jsou v některých zahraničních úpravách zahrnovány pod důvod označovaný jako rozpor s veřejným pořádkem.

volit zásah velmi citlivě a uvážlivě. Diskutuje se např. o zavedení přísnějších kritérií pro možnost vykonávání funkce rozhodce¹⁸⁵, o omezení arbitrability¹⁸⁶ a také o již naznačeném rozšíření důvodu pro zrušení.

Nejsem zastáncem rozšíření důvodů pro zrušení rozhodčích nálezů, a to zejména kvůli naznačeným rizikům (přeměna návrhu na zrušení v opravný prostředek, značné prodloužení sporů a nejistota v právních vztazích mezi spornými stranami atd.). Rozhodčí řízení zde existuje, aby bylo možno o majetkových sporech rozhodnout pravomocně a vykonatelně i jinak než prostřednictvím soudu. Jakmile by soudy začaly rozhodčí nálezy posuzovat z věcné, resp. hmotněprávní stránky, arbitráž by ztratila svůj smysl, poněvadž by poslední slovo měly stejně vždy soudy. Navíc by taková možnost byla velmi těžce realizovatelná v souvislosti s možností rozhodovat spory dle zásad spravedlnosti. Přece však považuji současný stav vnitrostátní arbitráže za ne zcela uspokojivý a považuji za nutné jej řešit. Jako cesta se jeví buď omezení arbitrability sporů, případně zpřísnění kritérií pro výkon funkce rozhodce. Co se týče omezení arbitrability sporů, v současné době Poslanecká sněmovna projednává novelu ZoŘŘ, která by vyloučila spotřebitelské spory vzniklé ze spotřebitelských úvěrů a ze smluv o úvěru ze stavebního spoření z rozhodčího řízení.¹⁸⁷ Takové omezení arbitrability sleduje zejména ochranu oněch spotřebitelů, kteří uzavírají rozhodčí doložky, aniž by o tom věděli a aniž by měli vůli podrobit svůj případný spor s poskytovatelem úvěru rozhodcům. Mohlo by to alespoň částečně vést k tomu, že rozhodčí řízení bude více realizováno v obchodním prostředí podnikatelskými subjekty (tedy tam, kam podle mého názoru patří), které mají vůli řešit spory v arbitráži, tím pádem jsou si vědomy důležitosti výběru osoby rozhodce a také větší odpovědnosti týkající se průběhu řízení, a tím pádem by se rozhodčí řízení postupně dostalo na správnou dráhu a ubylo by „nekvalitních“ nálezů. Nicméně již jsem v práci uvedl názor, že schválení novely by mohlo vést taktéž k rozsáhlému nárůstu případů už tak přetíženým soudům a také by o možnost konání arbitráže byly ochuzeny ty bdělé osoby, které by opravdu měly zájem na konání rozhodčího řízení. I s těmito výhradami je pro mě ovšem tato varianta zřejmě nejpříjemnější. Mnou naposledy zmíněná eventualita, tedy zpřísnění

¹⁸⁵ Srovnej současné podmínky uvedené v ustanovení § 4 ZoŘŘ.

¹⁸⁶ O této možnosti pojednávám také v další kapitole týkající se důvodu při zrušení rozhodčího nálezu uvedeného v ustanovení § 31 písm. a). V souvislosti tím jsou také rozebrány spotřebitelské rozhodčí doložky a jejich platnost s ohledem na judikaturu ESD.

¹⁸⁷ Viz sněmovní tisk č. 808/0, návrh na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru a o změně zákona č. 64/1986 Sb., a zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů.

kritérií pro výkon funkce rozhodce je totiž jen stěží představitelná při zachování charakteru rozhodčího řízení. Problém vidím ve vymezení podmínek i v jejich případné realizaci. Např. pokud by bylo stanoveno povinné právnické vzdělání, ztratilo by smysl rozhodčí řízení v některých sporech, kde je přínosné, že na spor není nahlíženo právně (např. komplikované vztahy ze smluv o dílo na rozsáhlé stavební projekty). Hovoří se také o zavedení „rozhodcovských zkoušek“, což by v reálu působilo dle mého názoru značné potíže.

Výše nastíněný rozbor vznesl závažné otázky a zároveň poskytl určité varianty jejich řešení, i když je nepochybně možné zastávat jiný pohled na věc. Jinými slovy, každé řešení bude mít značné argumenty pro a proti a je na zákonodárci, aby našel takové východisko, které zasáhne co nejméně do podstaty rozhodčího řízení a zároveň vymýtilo ony negativismy postihující současnou arbitráž. Co se však týče důvodů pro zrušení rozhodčího nálezu, které jsou hlavním bodem mého výkladu, uzavírám, že by nebylo pozitivní rozšířit důvody na možnost hmotněprávního posuzování rozhodčích nálezů, čili stav *de lege lata* výlučně procesního povahy důvodů shledávám jako uspokojivý.

3.4. Jednotlivé důvody pro zrušení rozhodčího nálezu

3.4.1. Rozhodčí nález vydaný ve věci, o níž nelze uzavřít platnou rozhodčí smlouvu

Jedná se o důvod uvedený v ustanovení § 31 písm. a). Vztahuje se na případy, kdy spor není tzv. arbitrovatelný, tj. zákon jej vylučuje z eventuality projednání a rozhodnutí v rozhodčím řízení. Určení arbitrovatelných a nearbitrovatelných záležitostí nalezneme v ustanoveních § 1 a § 2 ZoRR. Zákon stanoví, že lze projednat majetkové spory, jestliže strany by mohly o předmětu sporu uzavřít smír kromě sporů veřejných neziskových ústavních zdravotnických zařízení zřízených podle zvláštního právního předpisu¹⁸⁸ a dále jsou vyloučeny spory vzniklé v souvislosti s výkonem rozhodnutí a incidenčních sporů. Spory, o jejichž předmětu můžou strany uzavřít smír, určujeme podpůrně dle ustanovení § 99 OSŘ a povaha věci připouští uzavření smíru zpravidla ve věcech, v nichž jsou účastníci v typickém dvoustranném poměru, jestliže hmotně právní úprava nevyklučuje, aby si mezi sebou upravili právní vztahy dispozitivními úkony. Z uvedeného vyplývá, že povahou věci je vyloučeno uzavřít smír zejména: a) ve věcech, v nichž lze zahájit řízení i bez návrhu (§ 81 OSŘ), ve věcech, v nichž se rozhoduje o osobním stavu [§ 80 písm. a) OSŘ], a ve věcech, v nichž

¹⁸⁸ Tímto zvláštním předpisem je zákon č. 245/2006 Sb., o veřejných neziskových ústavních zdravotnických zařízeních a o změně některých zákonů.

hmotné právo nepřipouští vyřízení věci dohodou účastníků právního vztahu.¹⁸⁹ Smír lze uzavřít i ve věcech o určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není. Ony incidenční spory je třeba chápat jako spory vzniklé v souvislosti s insolvenčním řízením a pro stanovení skutečnosti, zda je daný spor svým charakterem incidenční, je rozhodující ustanovení § 159 insolvenčního zákona¹⁹⁰.

V aktuální době je třeba sledovat, jak dopadne hlasování v Poslanecké sněmovně ohledně už zmíněného návrhu zákona, kterým by se mimo jiné měnil ZoŘŘ, a to právě v oblasti arbitrability. Jednalo by se o výrazný zásah, který by znamenal vyloučení sporů vzniklých ze spotřebitelských úvěrů a úvěrů ze stavebního spoření z rozhodčího řízení. Důvodová zpráva k tomuto návrhu¹⁹¹ uvádí následující – *„rozhodčí doložky jsou masivně zneužívány podnikateli poskytujícími spotřebitelský úvěr, ale i stavebními spořitelny. Žadatelům o úvěr je v předem připravených formulářích smluv předkládán i jejich souhlas s řešením právních sporů prostřednictvím podnikatelem či stavební spořitelnou nominovaného rozhodce či jiné rozhodčí instituce na základě rozhodčí doložky. To vede v praxi k tomu, že jsou v mnoha případech vydávána rozhodnutí rozhodců, která jsou krajně nevýhodná pro spotřebitele, jsou v příkrém rozporu s judikaturou soudů, a která na mnoho let spotřebitele zatíží vysokými dluhy. Tato praxe přitom nabývá až organizovaného charakteru, zprostředkovaně zatěžuje sociální systém, přispívá k nárůstu kriminality a sociálního vyloučení. Rozhodčí doložky jsou svou konstrukcí pro uvedené úvěrové smlouvy zcela nevhodné a navrhuje se je proto nadále právem nepřipouštět. Je na vládě, aby v rámci transpozice směrnice 2008/48/ES o smlouvách o spotřebitelském úvěru navrhla případně zvláštní systém mimosoudního řešení sporů vzniklých ze smluv o spotřebitelských úvěrech, který nebude v praxi jednostranně výhodný jen pro poskytovatele úvěrů. Do té doby se navrhuje, aby o sporech vznikajících z těchto úvěrových smluv mohly rozhodovat jen soudy.“* Výše jsem už naznačoval možné negativní vlivy této novely, proto by tyto měly být zmiňovány kvůli objektivnímu posouzení návrhu. Kvůli nim také legislativní rada vlády vyslovila nesouhlas s požadovanou změnou, to nicméně neznamená, že by novela nemohla být schválena.¹⁹² V praxi by novelizace znamenala, že případné spory ze spotřebitelských

¹⁸⁹ Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. I. díl. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, str. 434

¹⁹⁰ Zákon č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon

¹⁹¹ Důvodová zpráva k návrhu na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru a o změně zákona č. 64/1986 Sb., a zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů [online]. www.psp.cz, 17. 4. 2009 [cit. 20. 2. 2010]. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=54290>

¹⁹² Viz poznámka pod čarou sub. 61

úvěrů a úvěru ze stavebního spoření by již nemohly být projednány v rozhodčím řízení a případné rozhodčí nálezy v těchto věcech by musely být zrušeny dle ustanovení § 31 písm. a) ZoŘŘ. Dále je třeba upozornit, že smlouvu o úvěru je třeba považovat za absolutní obchod, kdy je nutno brát v úvahu také zvláštní zákon o spotřebitelských úvěrech¹⁹³. Uvedené bude však nutno posoudit jinak v souvislosti s přijetím nového Občanského zákoníku, kde dojde k jednotnému posuzování závazkových právních vztahů.

Problematika arbitrability spotřebitelských sporů (a to nejen těch vzniklých ze spotřebitelských úvěrů a úvěrů ze stavebního spoření) je nemálo sporná. Objevují se totiž názory, že jakékoli spotřebitelské rozhodčí doložky jsou nekalým ujednáním ve smyslu směrnice 93/13/EEC o nekalých ujednáních ve spotřebitelských smlouvách, a tím pádem se jedná o ujednání neplatné. I když by byl důvod zrušení v tomto případě spíše subsumovatelný pod ustanovení § 31 písm. b), pojednám o této problematice na tomto místě, a to vzhledem k úzké souvislosti s arbitrabilitou a také proto, že jak dále uvedu, se může jednat o zákonem nestanovený jiný důvod pro zrušení rozhodčího nálezu, a to pro rozpor s tzv. evropským veřejným pořádkem. Základem pro vznik sporů v této oblasti je rozhodnutí ESD *Claro vs. Movil*¹⁹⁴. Jednalo se o případ, kdy ve Španělsku byla uzavřena účastnická smlouva mezi spotřebitelem a telefonní společností, která obsahovala i rozhodčí doložku. Je nutno podotknout, že španělská úprava nekalých ujednání ve spotřebitelských smlouvách a rozhodčího řízení je značně podobná té naší¹⁹⁵ s tím rozdílem, že Španělsko má ve své právní úpravě arbitráže obsažen důvod pro zrušení rozhodčího nálezu z důvodu rozporu s veřejným pořádkem. Spotřebitel namítal neplatnost rozhodčí doložky před soudem, ačkoli tato námitka nebyla vznesena jako první úkon ve věci v rozhodčím řízení (což mimochodem vyžaduje i naše právní úprava). Proto byla Španělským soudem vznesena předběžná otázka k ESD, kde měl ESD vyřešit, zda vyžaduje ochrana spotřebitelů, kterou zajišťuje směrnice 93/13/EHS, aby soud, kterému je předložena žaloba na neplatnost rozhodčího nálezu (v našem případě návrh na zrušení rozhodčího nálezu), posoudil neplatnost rozhodčí dohody a zrušil nález v důsledku toho, že uvedená rozhodčí dohoda obsahuje zneužívající klauzuli, jestliže spotřebitel uplatnil uvedenou neplatnost v rámci řízení o žalobě na neplatnost, ale nikoli v rámci rozhodčího řízení. ESD se postavil na ochranu spotřebitele a stanovil, že Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách [zneužívajících klauzulích] ve

¹⁹³ Zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru a o změně zákona č. 64/1986 Sb.

¹⁹⁴ Rozhodnutí ESD C- 168/05, Elisa María Mostaza Claro proti Centro Móvil Milenium SL, ze dne 26. 10. 2006

¹⁹⁵ Tuto podobnost lze vysvětlit jednak internacionalizací arbitráže a také harmonizačním procesem v rámci EU.

spotřebitelských smlouvách musí být vykládána v tom smyslu, že vyžaduje, aby vnitrostátní soud, kterému je předložena žaloba na zrušení rozhodčího nálezu, posoudil neplatnost rozhodčí dohody a zrušil tento nálezh v důsledku toho, že uvedená dohoda obsahuje zneužívající klauzuli, i když spotřebitel neplatnost rozhodčí dohody uplatnil nikoli v rámci rozhodčího řízení, ale pouze v rámci žaloby na neplatnost.

O důsledcích tohoto rozhodnutí v našem právním prostředí lze polemizovat. Hovoří se o tom, že jakékoli spotřebitelské rozhodčí doložky pro rozhodce ad hoc sjednané před vznikem sporu jsou nekalým ujednáním ve smyslu výše uvedené směrnice, a proto by případné rozhodčí nálezy měly být v kontextu eurokonformního výkladu zrušeny.¹⁹⁶ Ovšem takový výklad není v souladu se současně účinnou zákonnou úpravou rozhodčího řízení, a aby mohl být takový výklad možný, musela by mít výše zmíněná směrnice přímý, případně nepřímý účinek, což je otázka zdaleka nedořešená.¹⁹⁷ Nicméně na zkoumané rozhodnutí navázal ESD zejména rozhodnutím *Asturcom vs Rodriguez*¹⁹⁸. Tato věc se od předchozího případu lišila v tom, že povinná Cristina Rodriguez se proti rozhodčímu nálezu nebránila a nepopadala žalobu na zrušení rozhodčího nálezu, kde by napadla nepřiměřenost rozhodčí doložky. Záležitost se dostala do stadia nuceného výkonu, kde vznikla otázka, zda směrnice 93/13 musí být vykládána v tom smyslu, že vnitrostátní soud, který rozhoduje o nuceném výkonu, musí, pokud má za tímto účelem k dispozici nezbytné informace o právním a skutkovém stavu i bez návrhu posoudit nepřiměřenost spotřebitelské rozhodčí doložky. ESD konstatoval, že soud je povinen zkoumat nepřiměřenost takové doložky a v případě, že ji vyhodnotí jako nepřiměřenou, vyvodit z toho veškeré důsledky plynoucí z vnitrostátního práva, aby spotřebitel nebyl takovou doložkou vázán. ESD také zdůraznil, že ustanovení předmětné směrnice chránící spotřebitele musí být považováno za normu rovnocennou vnitrostátním kogentním normám, které soud může a musí uplatnit i bez návrhu. Z uvedeného postoje ESD je třeba vyvodit, že účinky směrnice lze pokládat za přímé, nicméně je vždy třeba posoudit, zda je konkrétní spotřebitelská rozhodčí doložka nepřiměřeným ujednáním, což ESD nechává na posouzení vnitrostátním soudům.

Závěrem k důvodu pro zrušení rozhodčího nálezu uvedeného v ustanovení § 31 písm. a) bych ještě dodal, že není zcela jednotný pohled na věc, zda lze arbitralizovat

¹⁹⁶ Srovnej např. PALLA, Tomáš. Rozhodčí doložky ve spotřebitelských smlouvách. ANO či NE? [online]. epravo.cz, 23. 10. 2008 [cit. 9. 12. 2009]. Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/clanky/rozhodci-dolozky-ve-spotrebitelskych-smlouvach-ano-ci-ne-55269.htm>

¹⁹⁷ Srovnej např. KRÁL, Richard. Přímý účinek směrnic ES a jeho současné meze. *Jurisprudence*, 2007, č. 6, str. 3-9 nebo ŠÍŠKOVÁ, N., STEHLÍK, V. *Evropské právo I*. Praha: Linde Praha a.s., 2007, str. 126-137

¹⁹⁸ Rozsudek ESD sp. zn. C-40/08 ze dne 6. 10. 2009 *Asturcom Telecomunicaciones SL vs Cristina Rodriguez Nogueira*

spory určovací, tedy spor, zda existuje dané právo či právní vztah. V kontextu výkladu pojmu „majetkový spor“, kdy se za něj považuje každý spor, jehož základ lze ocenit penězi, se domnívám, že ony určovací spory, které lze takto ocenit, tedy které mají dopad do majetkové sféry stran řízení, lze řešit v rozhodčím řízení. Na problém však existuje i opačný názor.¹⁹⁹ Judikatura²⁰⁰ tak např. již stanovila, že pod arbitrovatelné spory patří i spory vzniklé ze smlouvy o koupi a prodeji cenných papírů.

Co se týče následků zrušení rozhodčího nálezu z tohoto důvodu, je rozhodující ustanovení § 34 odst. 1 ZoŘŘ, které stanovuje, že po zrušení rozhodčího nálezu soud pokračuje k návrhu některé ze stran po právní moci rozsudku v jednání ve věci samé a tuto věc rozhodne.

3.4.2 Rozhodčí smlouva je z jiných důvodů neplatná, nebo byla zrušena, anebo se na dohodnutou věc nevztahuje

Důvod je uvedený v ustanovení § 31 písm. b). To, že je rozhodčí smlouva neplatná nebo byla zrušena anebo se na dohodnutou věc nevztahuje, musí však účastník namítat již v rozhodčím řízení a navíc nejpozději, než začal jednat ve věci samé (pokud tedy ty skutečnosti namítat mohl)²⁰¹, jinak soud takový nále z tohoto důvodu nezruší, resp. žaloba by byla odsouzena k zamítnutí. Uvedená specialita, vyjádřená v ustanovení § 33 ZoŘŘ, se vztahuje na tento důvod zrušení a taktéž na důvod předvídaný ustanovením § 31 písm. c) a má za cíl zamezit účelovému vyhýbání se povinností některých účastníků řízení, kteří např. nenamítali neplatnost rozhodčí smlouvy v rozhodčím řízení, ačkoli tuto možnost měli, doufaje v pro ně pozitivní výsledek sporu. Následně by pak „zkusili“ podat návrh na zrušení rozhodčího nálezu a zpochybňovali by platnost rozhodčí doložky. Tato povinnost účastníků řízení vyžadující značnou bdělost je ovšem diskutabilní ve vztahu ke spotřebitelským rozhodčím doložkám, a to zejména ve světle výše zmíněného a rozebraného rozhodnutí ESD *Claro vs. Movil* a *Asturcom vs. Rodriguez*.

Jak je vidno, lze si zkoumaný důvod rozčlenit do tří kategorií. Jednak neplatnost rozhodčí smlouvy či doložky, dále pak její zrušení a konečně fakt, že daná věc projednávaná

¹⁹⁹ Srovnej např. POHL, Tomáš. K problematice přezkoumání rozhodčích nálezů soudem, *Právní fórum*, 2008, č. 4, str. 162

²⁰⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 12. 2007 sp. zn. 29 Odo 1222/2005

²⁰¹ Přirozeně pokud by účastník neměl vůbec možnost se vyjádřit a byl by mu např. ihned doručen rozhodčí nále z, aniž by měl možnost nějak se účastnit předcházejícího řízení, tak by onu možnost neměl a mohl by se tedy logicky domáhat zrušení rozhodčího nálezu z důvodu uvedeného v ustanovení § 31 písm. b), i když v rozhodčím řízení např. zrušení rozhodčí smlouvy nenamítal.

a rozhodnutá v arbitráži nebyla subjektivně arbitrabilní, tj. rozhodčí smlouva se na dohodnutou věc nevztahovala.

a) **Neplatnost rozhodčí smlouvy.** Zde je třeba si uvědomit, že se jedná o jiné důvody neplatnosti, než je nedostatek arbitrability. Toto rozlišení má závažné praktické důsledky, poněvadž k nedostatku arbitrability soud přihlíží z úřední povinnosti, kdežto u neplatnosti z jiného důvodu se soud bude zajímat, zda tato byla namítána už v rozhodčím řízení v souladu s ustanovením § 33 ZoRŘ. Neplatnost rozhodčí smlouvy je posuzována z hlediska ustanovení ZoRŘ a OZ o právních úkonech, to znamená, že uzavření rozhodčí smlouvy či doložky je právním úkonem, který musí být učiněn vážně, srozumitelně a určitě atd.²⁰² Uvedené bylo potvrzeno i soudní praxí, kdy Nejvyšší soud stanovuje nutnost posuzování rozhodčí smlouvy dle ZoRŘ a ustanovení OZ o právních úkonech, ovšem v předmětném rozhodnutí správně nesubsumuje pod platnost rozhodčí smlouvy tzv. receptum arbitri, tedy přijetí funkce rozhodce rozhodcem.²⁰³ Co se týče určitosti rozhodčí smlouvy, je zapotřebí upozornit na postoj Nejvyššího soudu²⁰⁴ ohledně určitosti rozhodčích doložek odkazujících na pravidla rozhodčího řízení stanovená rozhodcovskými společnostmi či sdruženími. Nejvyšší soud vyjádřil mimo jiné, že ... *„byl-li sjednán obsah rozhodčí smlouvy odkazem na v ní uvedená pravidla, je toto ujednání přinejmenším neurčité, když jde o pravidla vytvořená pro rozhodčí řízení ad hoc, která nebyla součástí rozhodčí smlouvy a která na rozdíl od statutů stálých rozhodčích soudů nebyla uveřejněna v Obchodním věstníku.“* Dále rozvádí, že je nutno zkoumat, zda pokud je uzavřena taková rozhodčí doložka odkazující na pravidla oněch výše již rozebíraných²⁰⁵ rozhodcovských center a společností, je třeba zkoumat vždy skutečnou vůli stran řízení, zda se jednalo o stanovení pravidel řízení ve smyslu ustanovení § 19 odst. 1 ZoRŘ. Jinými slovy doložky, které obsahují pouze odkaz na daná pravidla, jež přirozeně nejsou pravidly stálého rozhodčího soudu ve smyslu ustanovení § 13 odst. 2 ZoRŘ, aniž by strany měly skutečnou vůli řídit se oněmi pravidly, jsou ujednáním neurčitým a pokud není prokázána skutečná vůle stran řídit se takovými pravidly, je zde důvod pro zrušení rozhodčího nálezu. V návaznosti na toto rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou v praxi uzavírány doložky, které obsahují prohlášení, že strany jsou seznámeny s obsahem jejich pravidel postupu v řízení a že s nimi souhlasí (jedná se o případy, kdy rozhodují rozhodci rozhodcovských center, sdružení nebo společnosti).

²⁰² Odůvodněním postoje hmotněprávního posuzování platnosti rozhodčí smlouvy jsem se již zabýval v kapitole 1.6. pojednávající o povaze rozhodčího řízení, proto na ni ohledně této otázky odkazuji.

²⁰³ Blíže Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 6. 2006, sp. zn. 32 Odo 977/2005

²⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 1. 2009 sp. zn. 32 Cdo 2312/2007

²⁰⁵ Bližší rozbor k existenci těchto seskupení viz kapitola 1.4.1. o druzích rozhodčího řízení.

Mezi další nedostatky rozhodčí smlouvy působícími její neplatnost se řadí i absence písemné formy, která je zákonnou podmínkou platnosti rozhodčí smlouvy. Upozorňuji, že v případě použití elektronických nosičů dat je nutno, aby smlouva byla opatřena elektronickými podpisy, samotná výměna elektronické pošty totiž nemůže nahradit písemnou formu.²⁰⁶ V souvislosti s nedávným vytvořením datových schránek se ovšem domnívám, že lze uzavřít rozhodčí smlouvu prostřednictvím jejich použití u subjektů, které ji mají zavedenou. Dále je třeba zmínit tzv. zásadu autonomie smlouvy hlavní a smlouvy rozhodčí, jinými slovy pokud je rozhodčí doložka součástí dané smlouvy a ta je neplatná, tak tato neplatnost nemá vliv na platnost rozhodčí doložky, pokud samozřejmě ta není také samostatně stížena některým důvodem neplatnosti. Uvedený postoj je v našem právním řádu i výslovně vyjádřen v ustanovení § 267 odst. 3 obchodního zákoníku.

Ve spojení s neplatností rozhodčí smlouvy je dosti nevyjasněný problém nicotnosti rozhodčí doložky. Vyjádřeno jinak, pokud rozhodčí smlouva vůbec nevznikla, resp. se jedná o právní úkon zdánlivý, jestli tato skutečnost je důvodem pro zrušení rozhodčího nálezu dle ustanovení § 31 písm. b). V odborné veřejnosti existují dva rozdílné pohledy. Jeden, který je zastáván Bělohlávkem²⁰⁷ bez okolků tvrdí, že nicotnost rozhodčí doložky či smlouvy je důvodem pro zrušení rozhodčího nálezu dle ustanovení § 31 písm. b), přičemž tento postoj odůvodňuje praktickým nerozlišováním mezi nicotností a neplatností právních úkonů. Druhý pohled je zastáván Vrchou²⁰⁸, který se ztotožňuje s pohledem Rabana a stanovuje, že „... nález vydaný osobou bez předchozího souhlasu stran, je pouze právním názorem takové osoby vydaným na žádost strany, jež se na něj obrátila, není tedy právně závazný ani vykonatelný a není ani rozhodčím nálezem ve smyslu ustanovení § 23 a násl. ZoŘŘ. Není proto nutno (možno) jej napadat žalobou na zrušení rozhodčího nálezu podle ustanovení § 31 ZoŘŘ. Plnění (pouze) na základě něho by bylo plněním bez právního důvodu.“ Jak vidno, jsme svědky dvou diametrálně odlišných pohledů. Osobně zastávám z čistě praktických právních důvodů názor Bělohlávka. Neumím si totiž dost dobře představit situaci, kdy bude vydán rozhodčí nález vzešlý z nicotné rozhodčí smlouvy a osoba, které by z něj měla vyplývat nějaká povinnost, by musela čekat až do fáze nuceného výkonu, aby se mohla účinně bránit. K tomu by mohlo celkem lehce dojít, protože osoba rádoby oprávněná z takového nálezu se může pokusit jej vykonat. Z hlediska praktického nerozlišování mezi

²⁰⁶ POHL, Tomáš. K problematice přezkoumání rozhodčích nálezů soudem. *Právní fórum*, 2008, č. 4, str. 162

²⁰⁷ BĚLOHLÁVEK, A. *Zákon o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. BECK, 2004, str. 237

²⁰⁸ VRCHA, Pavel. Rozhodčí nález vydaný bez rozhodčí smlouvy. *Právní fórum*, 2008, č. 12, str. 518 – 521

nicotností a neplatností právního úkonu²⁰⁹ je třeba žalovat na zrušení takového rozhodčího nálezu. Teoreticky právně je třeba přisvědčit názoru Vrchy, resp. Rabana, ale praxe hovoří v tomto případě jiným jazykem a nicotnost je tedy třeba řadit pod důvod uvedený v ustanovení § 31 písm. b). Uvedeným problémem se, i když nepřímo, zabývala soudní praxe. Nejvyšší soud konstatoval, že *„není-li tu rozhodčí smlouvy, není rozhodce oprávněn o majetkovém sporu rozhodnout. Nelze dovodit, že by pasivita a nečinnost žalovaného v rozhodčím řízení měla za následek podrobení se pravomoci rozhodce; takový následek by bylo možno spojovat pouze s chováním žalovaného, jenž by byl aktivní při projednávání sporu, aniž by nejpozději při svém prvním úkonu ve věci samé neexistenci rozhodčí smlouvy namítl“*.²¹⁰ Nejvyšší soud v tomto rozhodnutí rozlišuje situaci, kdy je uzavřena neplatná rozhodčí smlouva a kdy nebyla uzavřena vůbec. Dovojuje, že v případě uzavření neplatné rozhodčí smlouvy by pravomoc rozhodce k vydání rozhodčího nálezu založena byla; obrana žalovaného by spočívala v podání žaloby na zrušení rozhodčího nálezu. Ovšem v situaci neuzavření rozhodčí smlouvy hovoří pouze o fázi nuceného výkonu, z čehož dovozují, že neuzavření rozhodčí smlouvy, resp. její nicotnost nepodřazuje pod důvod uvedený v ustanovení § 31 písm. b). I přesto se domnívám, že můj postoj uvedený výše má svoje opodstatnění. Návrh na zrušení rozhodčího nálezu má totiž charakter specifické určovací žaloby, kde není třeba osvědčovat právní zájem, a já nevidím právní důvod, proč by subjekt, kterému je rozhodčím nálezem stanovena povinnost (i když na základě nicotné rozhodčí smlouvy), se nemohl domáhat objasnění svých práv a povinností formou žaloby na zrušení rozhodčího nálezu.

b) **Rozhodčí smlouva byla zrušena.** V tomto případě se nejedná o výrazně komplikovanou záležitost. Ke zrušení rozhodčí smlouvy může dojít několika způsoby, přičemž se aplikují ustanovení soukromoprávních předpisů o zániku závazků. Znamená to, že rozhodčí smlouva může být zrušena dohodou stran, případně odstoupením, výpovědí a dalšími podobnými možnostmi. V každém případě musí být doloženo, že smlouva existovala a poté byla zrušena před tím, než o ní rozhodoval rozhodce či stálý rozhodčí soud.²¹¹

c) **Rozhodčí smlouva se na danou věc nevztahuje.** Zde odkazují na ustanovení § 2 odst. 4 a 5 ZoŘŘ, které stanoví, že není-li v rozhodčí smlouvě uvedeno jinak, vztahuje se jak na práva z právních vztahů přímo vznikající, tak i na otázku právní platnosti těchto

²⁰⁹ Srovnej např. KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J. a kol. Občanské právo hmotné 1. 4. Vydání. Praha: ASPI, 2005, str. 162

²¹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2008, sp. zn. 20 Cdo 2857/2006

²¹¹ Op. cit. sub. 206, str. 163

právních vztahů, jakož i na práva s těmito právy související a dále také, že rozhodčí smlouva váže také právní nástupce stran, pokud to strany v této smlouvě výslovně nevyloučí. Co se týče vázanosti právních nástupců stran, jen bych upozornil na možná úskalí v souvislosti s indosací směnky, kde se kromě převodu směnečných práv klasickou cestí nejedná o právní nástupnictví.²¹²

Následky zrušení jsou shodné jako u předchozího důvodu, tedy po návrhu některé ze stran soud věc projedná a rozhodne.

3.4.3. Ve věci se zúčastnil rozhodce, který nebyl ani podle rozhodčí smlouvy, ani jinak povolán k rozhodování, nebo neměl způsobilost být rozhodcem

Důvod uvedený v ustanovení § 31 písm. c) slouží zjednodušeně řečeno ke kontrole dodržení ustanovení §§ 4 až 12 ZoRŘ. Jedná se o vícero možností, které mohou nastat, bylo by nad rámec práce podrobněji rozebírat všechny jednotlivě, a to navíc s ohledem na skutečnost, že v praxi se tento důvod zrušení rozhodčího nálezu vyskytuje spíše sporadicky. Proto se zaměřím na základní vymezení eventualit, jež mohou nastat.

Podmínky způsobilosti být rozhodcem jsou zákonem stanoveny tak, že rozhodcem může být občan České republiky, který je zletilý a způsobilý k právním úkonům a dále cizinec, je-li podle práva svého státu způsobilý k právním úkonům; postačí však, je-li způsobilý k právním úkonům podle práva České republiky. Ona způsobilost k právním úkonům se samozřejmě posuzuje dle občanského zákoníku a je třeba si povšimnout, že u rozhodce je nutná i zletilost a že tedy není možné ztotožňovat tyto dvě podmínky s tzv. plnou způsobilostí k právním úkonům, kterou lze za zákonem stanovených podmínek nabýt i před dosažením zletilosti. Některé zvláštní zákony dále stanoví inkompatibilitu daných povolání s funkcí rozhodce, typicky v případě soudců. Z tohoto pojetí lze dovodit, že případů, kdy bude rozhodce nezpůsobilý k výkonu funkce, není mnoho. Ohledně diskuse nad zavedením přísnějších kritérií jsem krátce pojednal již výše.

Dále je ve spojení s tímto důvodem dbát pozornosti, zda bylo dáno za dost ustanovení § 5 odst. 2 ZoRŘ, tedy zda proběhlo písemně tzv. *receptum arbitri*. To může být realizováno i zároveň s prvním učiněním úkonem ve věci, který rozhodce činí (typicky výzva k vyjádření adresovaná žalovanému). Absence *receptum arbitri* by vedla ke zrušení jím vydaného nálezu.

²¹² K tomu blíže PARÍZEK, Igor. Směnka a rozhodčí řízení, *Právní rozhledy*, 2002, č. 1, str. 11-12

Způsob ustanovení do funkce může být odlišný v jednotlivých případech. Jinak tomu bude u stálého rozhodčího soudu²¹³, jinak u ad hoc rozhodčího řízení, kde si strany způsob ustavení můžou určit smluvně, nebo se podpůrně použije právní úprava v obsažená v ZoŘŘ.

V souvislosti s probíraným důvodem je občas pozapomínáno, že jeho součástí je taktéž případná podjatost rozhodce. Rozhodce musí svou funkci vykonávat nezávisle a nestranně. Má povinnost bez odkladu stranám nebo soudu oznámit všechny okolnosti, které by mohly vzbudit oprávněné pochybnosti o jeho nepodjatosti a pro něž by byl jako rozhodce vyloučen. Pokud by takto neučinil, je možno v průběhu rozhodčího řízení na návrh strany jej vyloučit prostřednictvím realizace pomocné funkce soudu. Kdyby ani k tomuto nedošlo, je nutno tento nedostatek zhojit až návrhem na zrušení rozhodčího nálezu. Zde je velmi důležité si však uvědomit, že návrh na zrušení k soudu by mohl účastník úspěšně podat pouze tehdy, pokud by již v rozhodčím řízení nemohl (objektivně posuzováno) namítat podjatost. Opět se totiž dostáváme k ustanovení § 33 ZoŘŘ, které je již zmiňováno u předchozího důvodu pro zrušení rozhodčího nálezu. Soudní praxe je však opačného názoru, kdy Vrchní soud v Praze konstatoval, že „na základě ustanovení § 31 písm. c) zákona o rozhodčím řízení se podjatosti rozhodců coby důvodu pro zrušení rozhodčího nálezu dovolávat nelze, neboť toto ustanovení míří výslovně jen na případy nezpůsobilosti rozhodce k výkonu funkce (ve smyslu § 4 ZoŘŘ) a na případy, kdy rozhodující rozhodce nebyl k rozhodnutí povolán rozhodčí smlouvou“.²¹⁴ Dovolím si tvrdit nesprávnost závěru Vrchního soudu, poněvadž způsobilost rozhodce je třeba vykládat nikoli jen vztahu k ustanovení § 4 ZoŘŘ, ale také k dalším ustanovením vyžadujícím jeho nezávislost a nestrannost, proto je třeba jeho případnou podjatost podřadit pod důvod uvedený v ustanovení § 31 písm. c).

Následky spojené se zrušením rozhodčího nálezu z tohoto důvodu jsou jiné od předchozích dvou uvedených, protože zde po právní moci rozhodnutí o zrušení rozhodčího nálezu zůstává rozhodčí smlouva v platnosti. Rozhodci zúčastnění na rozhodčím nálezu, který byl zrušen, jsou však z nového projednání a rozhodování věci vyloučeni. Nedohodnou-li se strany jinak, budou noví rozhodci jmenováni způsobem původně určeným v rozhodčí smlouvě nebo podpůrně dle ZoŘŘ.²¹⁵

²¹³ Srovnej ustanovení § 21 řádu RS HK AK pro vnitrostátní spory.

²¹⁴ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 19. 11. 2007, sp. zn. 8 Cmo 351/2007

²¹⁵ Viz ustanovení § 34 odst. 2 ZoŘŘ.

3.4.4. Rozhodčí nález nebyl usnesen většinou rozhodců

I když je některými autory tento důvod považován za nadbytečný²¹⁶ a zároveň podobně jako předchozí důvod se s ním v reálu setkáváme poskromnu²¹⁷, ne-li vůbec, je zákonodárce povinen sledovat postup při vydávání rozhodčího nálezu a chránit tak práva účastníků řízení, která jim náležejí. Zákonodárce tak činí skrze ustanovení § 31 písm. d), které odkazuje na skutečnost, že nebude-li nález vydán usnesením většiny rozhodců tak, jak to vyžaduje ustanovení § 25 odst. 1 ZoŘ, bude zrušen. Z povahy věci plyne, že zmíněný důvod nelze uplatnit v případech, kdy rozhoduje jediný rozhodce, což je v praxi zvláště u ad hoc arbitráže frekventovaný způsob rozhodování. Výhoda rozhodování jediného rozhodce spočívá především v menší nákladnosti řízení pro účastníky (nemusí platit ve všech případech), ovšem na úkor větší objektivitivy senátního rozhodování. Navíc už jsem v práci upozornil na nebezpečí podjatosti „samorozhodců“, zejména ve spotřebitelských rozhodčích sporech, kdy je jediný rozhodce navíc jmenován onou silnější smluvní stranou. Je tedy na stranách řízení, aby vyhodnotily, co pro ně v konkrétní záležitosti bude nejlepší. Senáty mohou být tříčlenné anebo vícečlenné, počet však musí být vždy lichý.

Skutečnost, že rozhodčí nález byl přijat většinou, se osvědčuje tím, že je doručený rozhodčí nález podepsán alespoň většinou rozhodců. Případný nedostatek ve splnění této povinnosti nemusí nutně však vždy znamenat, že rozhodčí nález nebyl přijat většinou rozhodců. Může se jednat pouze o omyl, ten je pak zhojitelný postupem dle ustanovení § 26 ZoŘ. Až od doručení této opravy pak může rozhodčí nález nabýt účinku pravomocného soudního rozhodnutí a být soudně vykonatelný. Následky zrušení z tohoto důvodů jsou totožné jako u předchozího důvodu, aplikuje se tedy ustanovení § 34 odst. 2 ZoŘ.

3.4.5. Straně nebyla poskytnuta možnost věc před rozhodci projednat

Rozhodčí řízení je ovládáno zásadou rovnosti stran, jež je zákonodárcem výslovně vyjádřena v ustanovení § 18 ZoŘ. Důsledkem této rovnosti je povinnost rozhodců poskytnout stranám stejnou možnost věc před nimi projednat. Pokud takto neučiní, je rozhodčí nález vydaný v důsledku takového porušení zrušitelný dle ustanovení

²¹⁶ Srovnej např. ROZEHNALOVÁ, N. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 2. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, str. 304

²¹⁷ Zatím není znám případ ze soudní praxe Nejvyššího soudu, kdy by se zabýval tímto důvodem pro zrušení rozhodčího nálezu.

§ 31 písm. e) ZoŘŘ. Důvod je zahraniční literaturou²¹⁸ chápán a také nazýván jako porušení řádného procesu („*breaches of natural justice*“ nebo též „*due process*“). Mluvím zde o zřejmě nejsložitějším, ale také asi nejčastějším důvodu pro zrušení rozhodčího nálezu. Jeho složitost je spatřována v ne úplně vyjasněném okruhu záležitostí, které pod něj spadají a také relativně velkým prostorem soudu pro posouzení, co sem ještě patří a co nikoli. Soudy zde musí dbát opatrnosti, aby nevstoupily do sféry věcného přezkumu nálezu, poněvadž v reálu je mnohdy snaha účastníků řízení, aby soud prostřednictvím tohoto důvodu právě meritorně zkoumal nálezu. Jak uvádí Bělohávek,²¹⁹ ... „*řada těchto případů je jen zastřeným pokusem o to, učinit z institutu návrhu na zrušení rozhodčího nálezu opravný prostředek proti rozhodčímu nálezu.*“ To je ovšem nepřipustné. U tohoto důvodu je více než u ostatních třeba mít vždy na paměti, že rozhodčí řízení je řízení nezávislé na občanském soudním řízení a že nároky na bdělost a ostražitost účastníků jsou bezesporu větší, než je tomu u klasického soudního řízení. Právě proto se bude jednat o naplnění tohoto důvodu pouze v situacích, kdy dojde k porušení základních principů rozhodčích řízení. I když mohou nastat různorodé poměry, u kterých je velmi potřebné vždy přihlídnout ke konkrétním okolnostem případu, odborná literatura²²⁰ rozděluje několik nejvíce rizikových oblastí, kde může docházet k nedostatečnému poskytnutí možnosti projednat věc před rozhodci. Narážím hlavně na jazyk řízení, dále doručování, stanovování lhůt účastníkům pro dané úkony, a v neposlední řadě dokazování.

Jazyk řízení je jednou ze záležitostí, které jsou v plně v dispozici stran řízení. Strany si mohou stanovit, v jakém jazyce bude probíhat spor, přičemž v případě, že by např. vybraný rozhodce nebyl vybaven stranami vybraným jazykem, je to pro něj určité důvod, aby nepřijal funkci rozhodce. Výběr jazyku řízení bude přirozeně typický u mezinárodní arbitráže. Co se týče rozhodčího řízení, jež probíhá na našem území, je zásadně jednacím jazykem čeština, případně slovenština, nedohodnou-li se strany jinak. Pokud nastane případ, že jedna ze stran český nebo jiný zvolený jazyk neovládá, je rozhodce povinen poskytnout jí možnost překladu listin a také tlumočnicka. Náklady si hradí sám účastník. Pokud by rozhodce takovému účastníkovi nedal příležitost na tlumočnicka a překlad listin, jednalo by se nepochybně o důvod pro zrušení rozhodčího nálezu. Ona příležitost bude poskytována hlavně skrze delší lhůty k vyjádření a udělením většího časového prostoru před případným ústním jednáním.

²¹⁸ Srovnej např. TWEEDDALE, A., TWEEDDALE, K. *Arbitration of commercial disputes: International and English law and practice*. Oxford: Oxford University Press, 2007, str. 385-386

²¹⁹ Op. cit. sub. 207, str. 238

²²⁰ Srovnej např. op. cit. sub. 216, str. 305 nebo KLEIN, B., DOLEČEK, M. *Rozhodčí řízení*. Praha: ASPI, a.s. 2007, str. 137-138

O doručování jsem již pojednal v kapitole týkající se průběhu rozhodčího řízení, proto na ni v podrobnostech odkazuji.²²¹ Jenom připomínám, že nedostatky v doručování jsou častým důvodem zrušení rozhodčích nálezů, proto mu rozhodci musí věnovat značnou pozornost zejména s ohledem na výše už zmíněnou judikaturu Nejvyššího soudu.

Rozhodci stanovují v řízení různé lhůty účastníkům řízení, zejména pro vyjádření ve věci, navrzení důkazů, dále sem řadíme i předvolání k ústnímu jednání s dostatečným časovým předstihem. Lhůty jsou nutnou prevencí před snahou některých účastníků uměle prodlužovat spory. Arbitři jsou vybaveni možností s nedodržením a zmeškáním lhůty spojit fikci uznání nároku. V takovém případě však nevydají rozhodčí nález pro uznání, poněvadž to neumožňuje ZoRŘ, nýbrž vydají klasický rozhodčí nález. Nicméně rozhodci musejí dbát při stanovování lhůt opatrnosti, aby tyto byly přiměřené a nezavdávaly příčinu pro zrušení rozhodčího nálezu z důvodu znemožnění projednání věci před rozhodcem. Délka lhůty bude vždy záležet na konkrétních okolnostech a podle toho je ji také nutné vždy posuzovat. Tak bude jiná u mezinárodních a vnitrostátních sporů, bude jiná u účastníků, kteří např. potřebují překládat listiny, tlumočnicka apod. Ovšem výše jsem již naznačil, že u klasických vnitrostátních arbitráží je lhůta k vyjádření minimálně 10-denní, předvolání k ústnímu jednání by mělo být doručeno taktéž alespoň s 10-denním předstihem.²²²

Se stanovením lhůt k vyjádření je spojena také povinnost rozhodců dát možnost straně se vyjádřit. Ti např. nemůžou postupovat způsobem, kterým soudy postupují při vydávání platebního rozkazu, kdy pouze na základě žaloby a listinných důkazů, vydají platební rozkaz, aniž by se protistrana vyjádřila.²²³ Rozhodce musí dát vždy možnost straně se vyjádřit, i když by nárok žalobce byl podle něj nesporný, přičemž tato možnost musí být dostatečná a stejná pro všechny strany řízení. Neučiní-li tak, je zde dán důvod pro zrušení rozhodčího nálezu. V případě, že strany postupem dle ustanovení § 19 odst. 1 dohodnou, že bude konáno ústní jednání ve věci, je rozhodce povinen jej nařídit, jinak by zde byl opět důvod pro zrušení. Co se týče ústního jednání, domnívám se, že je nutno jej nařídit také tehdy, pokud se strany dohodly, že řízení bude pouze písemné, ale v řízení vyšla jeho potřeba najevo a zejména tehdy, požádá-li o to účastník s relevantním odůvodněním.²²⁴ Ovšem pod tento důvod zrušení nelze řadit situace, kdy se účastník řízení nedostaví k ústnímu jednání, ačkoli byl řádně

²²¹ Viz kapitola 2.4.1.

²²² Nejspíše se vychází z analogické aplikace OSŘ, kde je stanovena doba, kdy má být doručováno předvolání k ústnímu jednání. Nicméně praxe poskytuje, co se týče lhůty k vyjádření, většinou lhůtu 30-denní.

²²³ Zde totiž neexistuje institut odporu, kterým by se takový rozhodčí nález automaticky rušil.

²²⁴ O rozhodčích smlouvách či doložkách vylučujících předem ústní jednání bylo již pojednáno v kapitole 2.4.2., proto na ni v podrobnostech odkazuji.

předvolán a následně tvrdí, že mu nebyla dána možnost projednat věc před rozhodci. Uvedené bylo již potvrzeno judikaturou Nejvyššího soudu.²²⁵

Rozhodčí řízení je řízení kontradiktorní, kde platí projednací zásada.²²⁶ Přitom je ovšem na rozhodcích, aby vyhodnotil, které navržené důkazy provede a které nikoliv. Samozřejmě nemůže ignorovat důkazní návrhy. Neprovedení důkazu je třeba odůvodnit, a to zejména v odůvodnění rozhodčího nálezu (nedohodnou-li se ovšem strany ve smyslu ustanovení § 25 odst. 2 ZoŘ). Případné ignorování návrhů důkazů a neodůvodnění jeho neprovedení by bylo důvodem pro zrušení rozhodčího nálezu, ovšem pouhé jeho neprovedení takové následky nepůsobí.²²⁷ Ovšem nedostatečné administrativní či jiné materiální zázemí rozhodců nebo rozhodce nemohou být důvodem pro odmítnutí provedení důkazu, a to i když je takové odmítnutí důkazu obsaženo v odůvodnění rozhodčího nálezu.²²⁸ Pokud rozhodce provádí důkaz, musí účastníkům řízení umožnit, aby tomu byli přítomni, a to především včasným vyrozuměním. Přirozeně jim musí být i poskytnuta možnost se vyjádřit se k provedení důkazu a také vyslovit závěrečné návrhy. V souvislosti s nedostatečnou možností projednat věc před rozhodci považuji za nutné opětovně upozornit na výše rozebrané značně kontroverzní rozhodnutí Nejvyššího soudu stanovující rozhodcům poučovací povinnost dle ustanovení § 118a OSŘ.²²⁹

Nastínil jsem základní oblasti, kde a jakým způsobem může docházet k porušení povinnosti rozhodců spočívající v nedostatečné možnosti účastníků projednat věc před rozhodci. Není snad ani možné učinit úplný výčet okolností, které by byly subsumovatelné pod tento důvod (např. by sem bylo vhodné řadit i situace, kdy byl rozhodčí nález vydán rozhodcem, jež byl uplacen)²³⁰, proto je třeba jej hodnotit vždy ve spojení s konkrétním individuálním případem a s ohledem na charakter arbitráže jako takové, jejíž součástí je i větší tíha odpovědnosti stran za průběh řízení.

²²⁵ Srovnej Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 12. 2008, sp. zn. 32 Cdo 1452/2007

²²⁶ Viz ustanovení § 120 odst. 1 a 3 OSŘ.

²²⁷ Srovnej Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 9. 2004, sp. zn. 32 Odo 366/2006

²²⁸ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 5. 2009, sp. zn. 23 Cdo 2570/2007

²²⁹ Blíže kapitola 2.4.3.

²³⁰ Tyto případy je nutno pojit i s důvodem uvedeným v ustanovení § 31 písm. c), protože u takového rozhodce by nepochybně bylo možno konstatovat, že nebyl nepodjatý.

3.4.6. Rozhodčí nález odsuzuje stranu k plnění, které nebylo oprávněným žádáno, nebo k plnění podle tuzemského práva nemožnému či nedovolenému

Následuje šestý důvod zrušení rozhodčího nálezu, jež je obsahem ustanovení § 31 písm. f) ZoŘŘ. Výše jsem konstatoval, že důvody jsou výlučně procesního charakteru, zde je však třeba uvést, že tento zasahuje do oblasti hmotného práva. Ostatně zřejmě proto je nahlíženo na jeho zařazení do ustanovení § 31 ZoŘŘ negativně a mluví se o jeho systematictější zařazení do ustanovení o odepření uznání a výkonu, případně o zastavení výkonu rozhodčího nálezu.²³¹ Tento postoj *de lege ferenda* nelze ani tak přisuzovat rozhodování *ultra petitem*, nýbrž případům, kdy je podle tuzemského práva plnění nemožné či nedovolené. Ono úskalí tkví v zejména v kauzách, kdy není rozhodným právem právo české. Rozhodčí nález vydaný v tuzemsku, i když je rozhodné právo jiné než české, může totiž být předmětem návrhu na zrušení rozhodčího nálezu. Ovšem nemožnost či nedovolenost soud posuzuje vždy vzhledem k tuzemskému právu. Proto mohou nastat situace, kdy plnění bude možné a dovolené dle rozhodného práva, ovšem ne dle našeho, soud však takový nález zruší, a pokud se majetek povinného nachází na území České republiky, dosáhne oprávněný stěžící nuceného výkonu rozhodčího nálezu. Pokud by se jeho majetek nacházel i v zahraničí, mohl by se oprávněný pokusit jej vykonat tam, pokud daný právní řád hodnotí problém jinak. To je umožněno tím, že zrušení rozhodčího nálezu nemá *exteritoriální* účinky.

Jak je patrné, zkoumaný důvod lze členit na tři „*poddůvody*“, kdy do první skupiny řadíme rozhodování *ultra petitem*, do druhé odsouzení strany k nemožnému plnění, a do poslední odsouzení strany k plnění nedovolenému.

Rozhodování *ultra petitem*, tj. k plnění, které nebylo oprávněným žádáno, nečiní ve většině případů výraznější potíže. Pokud již nastane tato eventualita, bude se většinou jednat o příslušenství žádaného plnění, případně úroky nebo smluvní pokuty. Soud musí prověřit, co bylo skutečně žádáno žalobcem, a to nejen v žalobě, ale i v průběhu řízení, kdy mohlo docházet k změně nároků, a následně výsledek porovnat s plněním přiznaným. A to všechno bez zkoumání „*správnosti*“ přisouzení plnění. Sporné se může zdát, do jaké míry bude takový nález zrušen. Přikláním se k názoru, že bude záležet na konkrétních okolnostech. Pokud bude možné oddělit výrok odsuzující stranu k nadměrnému plnění, mohl by soud zrušit jen tuto část, ovšem v případech, kdy to nebude z povahy věci možné (např. pokud by bylo rozhodčím nálezem přiznáno úplně jiné plnění, než bylo žádáno, např. *ad absurdum* by byla přiznána nemovitost místo požadovaného peněžitého plnění), je třeba zrušit nález kompletně celý. Dále

²³¹ Viz. op. cit. sub. 216, str. 306 nebo op. cit. sub 207, str. 242-243

je zde zapotřebí se zamyslet nad možností aplikace ustanovení § 153 odst. 2 OSŘ, které stanoví, že „soud může překročit návrhy účastníků a přisoudit něco jiného nebo více, než čeho se domáhají, jen tehdy, jestliže řízení bylo možno zahájit i bez návrhu, nebo jestliže z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky.“ Týkajíc se řízení, které je možno zahájit i bez návrhu, zde není sporu, že toto použitelné v rozhodčím řízení není, poněvadž se jedná o záležitosti, které nejsou tzv. arbitrovatelné, ovšem pokud z právního případu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky, mluvíme i o sporných řízeních (typicky např. zrušení a vypořádání spoluvlastnictví), která mohou být předmětem arbitráže. Na tomto místě např. Pohl²³² uvádí, že v těchto výjimečných případech je možné přisoudit více, než bylo žádáno v žalobním petitu. Opačný názor však zastává Klein²³³, který rozhodování ultra petitem v rozhodčím řízení striktně odmítá. Osobně se ztotožňuji s pohledem Pohla, kdy, ač budou tyto kauzy v reálu velmi vzácné, jejich existenci vyloučit nelze a pak je v souladu se zákonem rozhodnout tzv. ultra petitem.

Do druhé kategorie patří odsouzení k nemožnému plnění. Klein²³⁴ dle mého názoru nesprávně směšuje nemožnost a nedovolenost, které je třeba odlišovat. Nemožnost je nutno brát jako nemožnost právní, nikoli faktickou. Právně nemožná bude např. povinnost plnit v neexistující měně. Jenom připomínám, že ona nemožnost, stejně jako nedovolenost, se vždy posuzuje dle našeho právního řádu, i když bylo *lex arbitri* právo jiné než české.

Nedovolené plnění je *plnění, které není aprobováno vnitrostátním právem. Půjde o plnění, které je vyhrazeno jen některým subjektům, zejména státu, nebo podléhající státnímu dozoru či státnímu povolení (např. výbušniny, střelné zbraně, drogy, nerostné bohatství, části lidského těla apod.), u nichž je možnost dispozice s nimi omezena či vyloučena. Uvedené znamená, že „nedovolenost plnění“ je spojena s předmětem závazku (s plněním žalované strany) a nikoliv s okolnostmi, pro které by měl být výkon práva na požadované plnění odepřen (pro rozpor s dobrými mravy).*²³⁵ V tomto ohledu považuji za důležité připomenout výše již zmíněné rozhodnutí Nejvyššího soudu²³⁶, které stanovuje, že nelze přezkoumávat věcnou správnost rozhodčích nálezů. Pokud by totiž soud zkoumal např. soulad rozhodčího nálezů s dobrými mravy nebo zda byla daná smlouva (nikoli rozhodčí) dostatečně určitá apod., dostal by se do oblasti věcného přezkumu, a to je nepřipustné.

²³² Op. cit. sub. 199, str. 165

²³³ KLEIN, B., DOLEČEK, M. *Rozhodčí řízení*. Praha: ASPI, a.s. 2007, str. 139

²³⁴ Op. cit. sub. 233, str. 138-139

²³⁵ LISSE, Luděk. Přezkum věcné správnosti rozhodčího nálezů soudem [online]. epravo.cz, 24. 2. 2010 [cit. 26. 2. 2010]. Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/clanky/prezkum-vecne-spravnosti-rozhodciho-nalezu-soudem-60331.html>

²³⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 10. 2009 sp. zn. 33 Cdo 2675/2007

Nemožnost a nedovolenost plnění je tedy spojena s hmotněprávním posuzováním nálezu (i když ne na takové úrovni, že bychom se dostávali do meritorního přezkumu nálezu), proto lze důvod uvedený v ustanovení § 31 písm. f) považovat svým způsobem za výjimku z procesního charakteru důvodů. Ovšem nelze než souhlasit s Bělohávkem a Rozehnalovou, že jeho současné zařazení je nesystematické.

3.4.7. Jsou dány důvody, pro které lze v občanském soudním řízení žádat o obnovu řízení

Není tajemstvím, že se setkáváme s důvodem, který není přijímán bez výhrad. Náš právní řád je v tomto ohledu určitou raritou, poněvadž většina zahraničních úprav jej neobsahuje, ostatně ani vzorový zákon komise UNCITRAL nezná tento důvod.²³⁷ V praxi se s ním setkáváme zřídka, což potvrzuje absence judikatury k tomuto důvodu. Důvod je obsahem ustanovení § 31 písm. g), přičemž se zde nelze obejít bez OSŘ, konkrétně jeho ustanovení § 228 odst. 1 písm. a), b). Velmi důležité je brát v úvahu, že se jedná pouze o důvody, pro které by bylo možné konat obnovu v občanském soudním řízení. Nejedná se o eventualitu konání obnovy řízení v rámci rozhodčího řízení, to znamená, že tady nelze subsidiárně aplikovat celou právní úpravu pojednávající o obnově řízení, nýbrž jen zmíněná ustanovení. Obnova řízení jako taková v rámci arbitráže možná není, znění ZoŘŘ ji totiž neumožňuje. Lhůta k podání návrhu na zrušení z tohoto důvodu byla již rozebrána výše.²³⁸

Důvody obnovy vymezené prostřednictvím OSŘ lze vymežit jako:

- skutečnosti, rozhodnutí nebo důkazy, které bez své viny nemohl účastník použít v původním řízení před soudem prvního stupně nebo za podmínek uvedených v ustanovení § 205a a 211a též před odvolacím soudem, pokud mohou přivodit pro něho příznivější rozhodnutí ve věci nebo

- lze-li provést důkazy, které nemohly být provedeny v původním řízení před soudem prvního stupně nebo za podmínek uvedených v ustanovení § 205a a 211a též před odvolacím soudem, pokud mohou přivodit pro něho příznivější rozhodnutí ve věci.

Nejasností spojených s takovým vymezením v rozhodčím řízení je více, zmíním jen několik nejpodstatnějších z nich, tedy že ona ustanovení §§ 205a a 211 stanovují výjimky ze zákazu používání nových skutečností a důkazů (tzv. nova) v odvolacím řízení, ovšem

²³⁷ Srovnej např. § 40 Zákona č. 244/2002 Z.z., o rozhodcovském konání, resp. čl. 34 vzorového zákona o mezinárodní obchodní arbitráži z roku 1985.

²³⁸ Viz kapitola 3.2.5.

použitelnost tohoto zákazu je minimálně sporná u případného řízení dle ustanovení § 27 ZoŘŘ (což je obdoba odvolacího řízení v arbitráži), kde si dle mého názoru mohou strany sjednat, že v přezkumném řízení v rámci arbitráže nova přípustná budou. Taková možnost vyplývá z ustanovení § 19 odst. 1 ZoŘŘ a z toho, že na přezkum rozhodčího nálezu dle ustanovení § 27 ZoŘŘ nelze mechanicky aplikovat právní úpravu o odvolání v OSŘ, což dovozují zejména z konstantního postoje odborné literatury i judikatury pojednávající o limitech ustanovení § 30 ZoŘŘ.²³⁹ Proto znění ustanovení § 228 odst. 1 písm. a), b) může být modifikovatelné v závislosti na průběhu daného rozhodčího řízení, kde mají strany ohledně jeho postupu širokou volnost. To může činit soudům v praxi potíže.

Soud při zkoumání, zda je zde dán důvod pro zrušení rozhodčího nálezu z tohoto důvodu, především zkoumá, zda u prvního důvodu obnovy to, že skutečnosti, rozhodnutí nebo důkazy nebyly provedeny v rozhodčím řízení, nemohl účastník skutečně bez své viny provést. Jinými slovy nepůjde o důvod obnovy, pokud účastník navrhoval důkaz v rozhodčím řízení, tento byl rozhodci odmítnut, a účastník se přesto domnívá, že má rozhodující význam. Dále je třeba rozlišit mezi důkazy, resp. skutečnostmi a důkazy. Důkazy a skutečnosti opravňující obnovu musí objektivně existovat v době od zahájení do skončení rozhodčího řízení, kdežto rozhodnutí mohou být vydána i po jeho skončení.²⁴⁰ Např. i po skončení rozhodčího řízení může být vydáno veřejnoprávní rozhodnutí některého úřadu potvrzující tvrzení účastníka, které nebylo bráno v potaz.

U obou důvodů obnovy pak soud bude muset zkoumat, zda důkazy, rozhodnutí a skutečnosti mohou přivodit pro účastníka příznivější rozhodnutí ve věci. Osobně se domnívám, že tímto se soud dostává do věcného zkoumání věci, poněvadž musí posoudit meritum záležitosti a v návaznosti na to, jestli ony např. nové důkazy jsou schopné změnit dosavadní rozhodčí nález, čímž vlastně dá soud návod rozhodcům, jak věc posuzovat, což podle mě značně naráží na podstatu rozhodčího řízení. I když takový návod pro ně není nijak závazný, podle mého názoru je tím zasaženo do jejich nezávislosti a nestrannosti, což je základní zákonná podmínka výkonu jejich činnosti. Proto se domnívám, že by zákonodárce *de lege ferenda* měl zvážit použití tohoto důvodu.

Pokud dojde ke zrušení z tohoto důvodu, aplikuje se opět ustanovení § 34 ZoŘŘ, tj. rozhodčí smlouva zůstává v platnosti, ovšem rozhodci zúčastnění na rozhodčím nálezu, který

²³⁹ Např. by bylo protismyslné v řízení přezkumném ve smyslu ustanovení §27 ZoŘŘ, aby v případě nesprávnosti rozhodčího nálezu byl tento rušen a vrácen k dalšímu projednání, nýbrž se tento nález rovnou mění – op. cit. sub. 199, str. 160.

²⁴⁰ Op. cit. sub. 207, str. 244

byl zrušen, jsou z nového projednání a rozhodování věci vyloučeni. Nedohodnou-li se strany jinak, budou noví rozhodci jmenováni způsobem původně určeným v rozhodčí smlouvě nebo podpůrně podle ustanovení ZoŘŘ. Osobně jsem přesvědčen, že zde je zbytečné vyloučení původních rozhodců, protože na rozdíl od předchozích důvodů tu není jejich pochybení např. v tom, že špatně vyhodnotili svou pravomoc apod.

Naznačil jsem několik příčin pochybností týkajících se probíraného důvodu, proto by měl naznačené problematické aspekty zákonodárce zvážit a odstranit zmíněné nedůslednosti.

Závěr

Rozhodčí řízení zaujímá v našem právním řádu významné místo mezi způsoby řešení sporů. Dospěl jsem k závěru, že arbitráž lze chápat jako jediný alternativní způsob vyřešení sporu (ADR). Ostatní varianty jako mediace, conciliace apod. neřadíme pod ADR, poněvadž nejsou skutečnou alternativou k civilnímu řízení soudnímu, které spolu s řízením rozhodčím dokáže řešit spory autoritativním způsobem. Nelze všeobecně říct, že rozhodčí řízení je výhodnější než civilní řízení soudní nebo naopak, takové hodnocení je třeba vždy učinit v souvislosti s konkrétním případem. V odborné literatuře se můžeme mnohdy setkávat s jednostranným přístupem, který arbitráž buď upřednostňuje, nebo ji zavrhuje. Takový obecný závěr nelze přijmout.

Naše právní úprava rozhodčího řízení umožňuje uchopení arbitráže skrze všechny výchozí doktríny, což se také děje (např. postoj Ústavního soudu a odborné veřejnosti se v mnohých ohledech liší), a to má pak za následek roztržitost názorů na některé praktické otázky (např. postavení rozhodců a jejich odpovědnost, do jaké míry si mohou strany sjednat průběh sporu apod.). Přikláním se ke smíšené doktríně, ovšem upozorňuji na teorii autonomní, která může v budoucnu nabýt na významu. Domnívám se totiž, že je třeba určitý minimální vliv a kontrola státu nad rozhodčím řízením, ovšem trendem je tyto vlivy omezit na minimální míru, která je dle mého názoru dána zárukami řádného procesu. Rozhodčí řízení je v současné době relativně autonomní, protože není možné popřít ovlivňování státem (typicky kontrolní a pomocná funkce soudů), ale zároveň mu není možné odepřít značnou míru autonomie. Z tohoto pojetí vychází také povaha rozhodčí smlouvy. Tu je třeba chápat jako *sui generis* institut, který není výlučně hmotně či procesněprávním úkonem. Jeho platnost je třeba posuzovat dle ZoRŘ a příslušných ustanovení OZ o náležitostech právních úkonů, nicméně jeho účinky se projevují zejména v právu procesním. Jedná se o smlouvu zakládající specifický vztah mezi stranami. Rozhodci, i když nejsou orgány veřejné moci, nalézají právo a jsou nadáni pravomocí vydat rozhodčí nález, který má účinky pravomocného a vykonatelného soudního rozhodnutí.

Existence v současnosti diskutovaných rozhodcovských center a sdružení je v souladu se ZoRŘ, i když jsou tendence zejména ze strany soudní rozhodovací praxe vyslovit jejich nezákonnost. Soudní rozhodnutí vyslovující jejich nezákonnost dle mého pohledu na věc nahrazují činnost zákonodárce. Soudy mají za úkol zpřesňovat a konkretizovat nejasné znění právní úpravy, ale nepřísluší jim nahrazovat činnost patřící výlučně zákonodárci. Připouštím, že činnost některých center a sdružení může být pochybná, to ovšem není za současného

znění ZoŘŘ důvod k vyslovení nezákonnosti jejich působení, resp. k tomu, že taková rozhodčí řízení probíhají v rozporu se zákonem. Vzhledem k přetrvávajícím nejasnostem se však domnívám, že by zákonodárce měl *de lege ferenda* jednoznačně odstranit pochybnosti ohledně existence a činnosti rozhodcovských center a sdružení.

V druhé části práce jsem se zabýval samotným průběhem rozhodčího řízení. V rozhodčím řízení hrají hlavní roli účastníci řízení, kteří mají značnou volnost. Klasické civilní soudní řízení má přesně stanovený postup, který je třeba dodržet. V rozhodčím řízení se jeho průběh může značně lišit, i když se např. bude jednat o typově naprosto shodné záležitosti. To znamená, že lze nalézt mnoho podob průběhu arbitráže podle toho, jak to konkrétním účastníkům vyhovuje. Samozřejmě volnost stran týkající se možnosti určit si průběh rozhodčího řízení není neomezená, proto jsem vymezil mantinely, ve kterých tak ještě je možné činit, a kdy už nikoliv. Limity se týkaly např. oblasti doručování, ústního jednání, přičemž kritériem pro posouzení, co je ještě uvnitř oněch mantinelů, bude vždy soulad s kogentními ustanovení ZoŘŘ, zachování rovnosti stran a zachování záruk řádného procesu. Zároveň je třeba mít na paměti, že s volností stran je spojena jejich větší odpovědnost za průběh rozhodčího řízení, což by měly soudy vždy brát v úvahu při rozhodování o zrušení rozhodčího nálezu.

V poslední části se zabývám zrušením rozhodčího nálezu v občanském soudním řízení. Jde o projev kontroly rozhodčího řízení. Důvody pro zrušení rozhodčího nálezu jsou soudy posuzovány správně z hlediska jejich nezasahování do věcné stránky rozhodčích nálezů. Zabýval jsem se tím, zda je dostatečný taxativní výčet důvodů pro zrušení rozhodčího nálezu v současném ZoŘŘ, kdy se objevují názory na možnost jejich rozšíření. Snahy o rozšíření těchto důvodů pramení z narůstajícího množství spekulativních rozhodčích nálezů, o jejichž souladu s právním řádem lze polemizovat. Došel jsem k závěru, že ne příliš dobrá situace v prostředí rozhodčího řízení (zejména ad hoc rozhodčího řízení) není řešitelná skrze rozšíření důvodů pro zrušení, protože by se civilní soudní řízení o zrušení rozhodčího nálezu stalo ve svém důsledku řízením o opravném prostředku proti rozhodčímu nálezu. To by nebylo přínosné, jelikož by se nezachovala podstata arbitráže. Ona nelichotivá situace ad hoc rozhodčího řízení je dle mého názoru řešitelná omezením arbitrability sporů. Poslanecká sněmovna ČR také již změnu ZoŘŘ projednává. Novela se nyní nachází ve druhém čtení legislativního procesu, kde byl podán pozměňovací návrh, který umožní projednání všech spotřebitelských sporů v rozhodčím řízení, ovšem pouze u stálého rozhodčího soudu ve smyslu ustanovení § 13 ZoŘŘ. O pozměňovacím návrhu v současné době ještě nebylo rozhodnuto. Nepochybuji o tom, že tento návrh (i ve znění pozměňovacího návrhu) má

mnoho odpůrců, nakonec i já jsem v práci připustil její negativní dopady, nicméně se domnívám, že je to cesta, která způsobí nejméně potíží a zároveň se zachovají základní znaky rozhodčího řízení. Rozhodčí řízení vzniklo v obchodním prostředí, kam také patří. Tím, že jsou v něm často projednávány spory ze spotřebitelských smluv, rozhodují ve větší míře rozhodci, kteří vydávají zjevně právně nesprávné rozhodčí nálezy, které jsou pak předmětem kritiky a negativně ovlivňují celospolečenský pohled na rozhodčí řízení. Netvrdím, že každý rozhodce jmenovaný stranami z podnikatelského prostředí rozhodne vždy v souladu s právem, nicméně riziko je nepochybně menší. Proto se domnívám, že *de lege ferenda* je návrh změny ZoŘŘ správnou cestou, i když se výsledky nedostaví hned. Můj postoj je dán především autonomní povahou arbitráže, kdy řešení jejího současného ne příliš uspokojivého stavu by nemělo spočívat v nabourání její podstaty. Jeden z rozhodujících okamžiků rozhodčího řízení je výběr rozhodce, a to je třeba si uvědomit. Pokud se subjekt práva rozhodne, aby jeho spor byl řešen s vyloučením pravomoci obecných soudů, musí si být vědom také daleko větší odpovědnosti s tím spojené, která je kompenzována větší liberálností, co se týče jejich volby průběhu rozhodčího řízení. Tyto konsekvence jsou však zejména pro některé spotřebitele těžce uchopitelné, a to jedle mého názoru jedna z příčin současného stavu rozhodčího řízení. Není na místě právně nepostihovat rozhodce, kteří produkují právně nesmyslné rozhodčí nálezy, *de lege ferenda* by nesporně měla být vyřešena otázka jejich odpovědnosti.

Cílem práce bylo podrobněji pojednat o průběhu rozhodčího řízení a důvodech pro zrušení rozhodčího nálezu v občanském soudním řízení. Pohledy na řešení problematických aspektů se různí, což může mimo jiné plynout z celkového náhledu na arbitráž. Naznačil jsem možné způsoby řešení sporných otázek (arbitrabilita, důvody zrušení rozhodčího nálezu atd.), nicméně globálně hodnotím právní úpravu arbitráže jako uspokojivou, i když aktuální stav rozhodčího řízení (zejména ad hoc rozhodčího řízení) není úplně v pořádku. To je však zapříčiněno výše několikrát zmiňovaným nedostatkem bdělosti stran při volbě rozhodčího řízení.

Použitá literatura

Monografie

BĚLOHLÁVEK, A. *Zákon o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů. Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. BECK, 2004, 701 s.

DAVID, V., SLADKÝ, P., ZBOŘIL, F. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou.* Praha: Leges, 2008, 432 s.

FOREJT, A. *Řešení sporů v rozhodčím řízení.* Praha: PROSPEKTRUM, 1995, 176 s.

GERLICH, K. *Rozhodčí řízení v občanských rozepřích právních.* Brno ; Praha : Orbis, 1932, 148 s.

KAMLACH, M. *Zákon o rozhodčím řízení s komentářem.* Ostrava: Sagit, 1995, 112 s.

KLEIN, B., DOLEČEK, M. *Rozhodčí řízení.* Praha: ASPI, a.s. 2007, 272 s.

LEW, D.M Julian, MISTELIS, A. Loukas, KRÖLL, Stefan. *Comparative International Commercial Arbitration.* The Hague: Kluwer Law International 2003. 953 s. ISBN 90-411-15684

LILICH, B. R., BROWER, N. CH. *International arbitration in the 21 st Century : towards „judicialization“ and uniformity?.* the Twelfth Sokol Colloquim, 1993

MOTHEJZÍKOVÁ, J., STEINER, V. a kol. *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů s přílohami. Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. BECK, 2006, 216 s.

ROZEHNALOVÁ, N. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku.* 2. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, 388 s.

RŮŽIČKA, K. *Mezinárodní obchodní arbitráž.* 1.vydání. Praha: PROSPEKTRUM, 1997, 168 s.

RŮŽIČKA, K. *Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky.* Aleš Čeněk, Dobrá Voda u Pelhřimova, 2003

SCHELLE, K., SCHLLEOVÁ, I. *Rozhodčí řízení. Historie, současnost a perspektivy.* 2. vydání. Praha: EUROLEX Bohemia, s.r.o., 2007

TWEEDDALE, A.,TWEEDDALE, K. *Arbitration of commercial disputes: International and English law and practice.*Oxford: Oxford University Press, 2007, 1009 s.

WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní.* 4. Aktualizované vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2006, 729 s.

Odborné články

BĚLOHLÁVEK, Alexandr. Aplikace procesních předpisů na rozhodčí řízení. *Právní rádce*, 2008, č. 2, str. 12-21

BĚLOHLÁVEK, Alexandr. Procesní předpisy a rozhodčí řízení, *Právní fórum*, 2007, č. 12, str. 431 – 444

BĚLOHLÁVEK, Alexander. Doručování v komunitárním a mezinárodním právu soukromém – především v souvislosti s civilním řízením soudním a před rozhodci. *Bulletin advokacie*, 2006, č. 2, str. 24 – 32.

BĚLOHLÁVEK, Alexandr. Rozhodčí řízení a trestní právo v tuzemském a mezinárodním kontextu. *Právní fórum*, 2008, č. 4, str. 140 – 152

BĚLOHLÁVEK, Alexander. Rozhodčí řízení ad hoc vs. řízení před stálými rozhodčími soudy a postavení tzv. rozhodčích center. *Bulletin advokacie*. 2005, č. 10, str. 54 – 58.

BĚLOHLÁVEK, A. Arbitrabilita sporů. *Právní rozhledy*, 2003, č. 3, str. 6

BĚLOHLÁVEK, Alexander. Tuzemská právní praxe a veřejnost objevují výhody rozhodčího řízení. *Bulletin advokacie*. 2006, č. 2, str. 18 – 21.

BĚLOHLÁVEK, Alexandr, PEZL, Tomáš. Postavení rozhodčího řízení v systému ochrany práv a ústavního pořádku České republiky a dalších zemí, *Právní rozhledy*, 2004, č. 7, str. 256 – 261

FOJTÍK, Luboš, MACÁKOVÁ, Lenka. Otazníky nad uznáním a výkonem cizích rozhodčích nálezů, *Právní fórum*, 2009, č. 5, str. 184 – 188

GONSORČÍKOVÁ, Miluše. Vliv Bruselského nařízení na rozhodčí řízení, *Jurisprudence*, 2005, č. 1, str. 10 – 16

HERBOCZKOVÁ, Jana. Některé otázky týkající se rozhodčího řízení vedeného online, *Právní rozhledy*, 2009, č. 9, str. 317 – 322

HORÁČEK, Tomáš, CHOLENSKÝ, Robert. Možnosti alternativního řešení sporů v oblasti elektronických komunikací, *Právní fórum*, 2008, str. 167 – 174

CHOVANCOVÁ, Katarina. Slovenské rozhodcovské konanie a medzinárodné rozhodcovské pravidla, *Časopis pro právní vědu a právní praxi*, 2005, č. 4, str. 399 – 401

KLEIN, Bohuslav. Pozapomenuté výhody rozhodčího řízení. *Právní fórum*, 2008, č. 4, str. 128 – 133

KRÁL, Richard. Přímý účinek směrnic ES a jeho současné meze. *Jurisprudence*, 2007, č. 6, str. 3-9

PAŘÍZEK, Igor. Směnka a rozhodčí řízení, *Právní rozhledy*, 2002, č. 1, str. 6 – 16

- PECHA, Richard. K právní povaze rozhodčích nálezů. *Bulletin advokacie*, 2003, č. 5, str. 41 – 46.
- POHL, Tomáš. K problematice přezkoumání rozhodčích nálezů soudem. *Právní fórum*, 2008, č. 4, str. 158 – 167
- POSPÍŠIL, Petr. O právu rozhodce na odměnu za rozhodnutí sporu v rozhodčím řízení. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 11 – 12, str. 43 – 45.
- RABAN, Přemysl. K odpovědnosti rozhodce a rozhodčího soudu. *Bulletin advokacie*. 2003, č. 4, str. 25 – 34.
- ROZEHNALOVÁ, Naděžda. Zásada autonomie a zásada rozhodování rozhodců o své pravomoci – dvě stránky jednoho problému. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2008, č. 2, str. 112 – 121.
- ROZEHNALOVÁ, Naděžda. Rozhodčí řízení – alternativa k řízení soudnímu. *Právní fórum*, 2008, č. 4, str. 121 – 127
- RŮŽIČKA, Květoslav. Mezitímní a částečný rozhodčí nález. *Právní fórum*, 2008, č. 4, str. 153 – 158
- RŮŽIČKA, Květoslav. Je rozhodčí smlouva základem rozhodčího řízení?. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 10, str. 52-54.
- RŮŽIČKA, Květoslav. K otázce právní povahy rozhodčího řízení. *Bulletin advokacie*, 2003, č. 5, str. 31 – 40.
- SLOVÁČEK, David. Ochrana spotřebitele a rozhodčí doložky. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 7-8, str. 46-48.
- SOKOL, Tomáš. Vázanost rozhodce právem ČR ve vnitrostátním sporu. *Právní fórum*, 2008, č. 4, str. 134 – 140
- STEHLÍK, Václav. Vybrané otázky rozhodčího řízení v komunitárním právu, *Jurisprudence*, 2005, č. 1, str. 3 – 10
- STRNADOVÁ, Michaela. Sjednávat či nesjednávat rozhodčí doložky?. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 7-8, str. 53-54.
- STRNADOVÁ, Michaela. Notářský zápis jako důkaz v rozhodčím řízení aneb nad jedním nálezem Rozhodčího soudu při hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky. *Ad notam*, 2009, č. 3, str. 98-99
- VRCHA, Pavel. Rozhodčí nález vydaný bez rozhodčí smlouvy. *Právní fórum*, 2008, č. 12, str. 518 – 521
- ZIMA, Petr. Český kříženec dobrovolného a povinného rozhodčího řízení. *Právní rádce*, 2006, č. 5, str. 28-31

ZOULÍK, František. Některé problémy rozhodčího řízení. *Bulletin advokacie*, 2007, č. 1, str. 13 – 15

ŽÍLA, Michal. Doručování rozhodčích nálezů po novele OSŘ, náhradní doručení a posouzení neúčinnosti doručení rozhodčího nálezu. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 12, str. 32-35

Judikatura

- Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 460/2001
- Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 174/2002
- Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 435/2002
- Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 345/2001
- Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 443/2001
- Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 174/2002
- Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 448/06
- Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2169/07
- Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 32/06
- Usnesení Ústavního soudu sp. zn. ÚS 402/01
- Rozhodnutí ESD C-102/81 Nordsee Deutsche Hochseefischerei v. Reederei Mond Hochseefischerei ad.
- Rozhodnutí ESD sp. zn. C-61/65 Vaasen-Gobbles
- Rozhodnutí ESD sp. zn. C-109/88 Handles-og kontorfunktionaerernes Forbund I Danmark v. Dansk Arbejdsgiverforening
- Rozhodnutí ESD sp. zn. C-393/92 Municipality of Almelo and others v. NV Energiebedriff Ijsselmij
- Rozhodnutí ESD C-126/97 Eco Swiss China Time Ltd. v. Benetton International NV
- Rozhodnutí ESD C- 168/05, Elisa María Mostaza Claro proti Centro Móvil Milenium SL
- Rozsudek ESD sp. zn. C-40/08, Asturcom Telecomunicaciones SL vs Cristina Rodriguez Nogueira
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 9. 2004, sp. zn. 32 Odo 366/2006
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2008, sp. zn. 20 Cdo 2857/2006
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 4. 2007 sp. zn. 20 Cdo 1612/2006
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 11. 2004 sp. zn. 32 Odo 217/2004
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 9. 2004 sp. zn. 32 Odo 366/2006
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 4. 2007 sp. zn. 32 Odo 1528/2005
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 12. 2007 sp. zn. 29 Odo 1222/2005
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 12. 2007 sp. zn. 33 Odo 1089/2005
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 6. 2006, sp. zn. 32 Odo 977/2005
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 6. 2008 sp. zn. 32 Cdo 1201/2007
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 10. 2009 sp. zn. 33 Cdo 2675/2007
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 7. 2008 sp. zn. 32 Cdo 2282/2008
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 1. 2009 sp. zn. 32 Cdo 2312/2007
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 12. 2008, sp. zn. 32 Cdo 1452/2007
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 5. 2009, sp. zn. 23 Cdo 2570/2007
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 5. 2009 sp. zn. 12 Cmo 496/2008
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 19. 11. 2007, sp. zn. 8 Cmo 351/2007

Právní předpisy

- Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku české republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 513/1991 Sb., Obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Řád stálého rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky pro vnitrostátní, mezinárodní a online spory
- Zákon č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 2/1991 Sb., O kolektivním vyjednávání, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů
- vyhláška ministra zahraničních věcí č. 74/1959 Sb. o Úmluvě o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů
- vyhláška ministra zahraničních věcí č. 176/1964 Sb. o Evropské úmluvě o obchodní arbitráži
- vzorový zákon UNCITRAL pro mezinárodní obchodní arbitráž

Informace z elektronických zdrojů

- <http://www.finarbitr.cz/cs/>
- <http://adr.komora.cz/Stranky/default.aspx>
- Ministerstvo průmyslu a obchodu. *Mimosoudní řešení spotřebitelských sporů (ADR)*. [online]. Businessinfo.cz, 8. 1. 2009 [cit. 9. 12. 2009]. Dostupné na <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/spotrebitelska-politika/mimosoudni-reseni-spotrebitel-sporu-adr/1001146/49694/>
- PALLA, Tomáš. Rozhodčí doložky ve spotřebitelských smlouvách. ANO či NE? [online]. epravo.cz, 23. 10. 2008 [cit. 9. 12. 2009]. Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/clanky/rozhodci-dolozky-ve-spotrebitelskych-smlouvach-ano-ci-ne-55269.htm>
- Sazebník nákladů rozhodčího řízení - mezinárodní spory [online]. abcourt.cz, aktualizované dne 4. 8. 2009 [cit. 9. 12. 2009]. Dostupné na http://www.arbcourt.cz/index.php?url=cz_sazebnik_mez.htm
- PINZ, Jan. Způsoby poznání práva jako jeho nalézání právní vědou, soudnictvím a právoznalectvím [online]. [cit. 9. 12. 2009]. Dostupné na <http://www.law.muni.cz/edicni/dp08/files/pdf/prteorie/pinz.pdf>
- RABAN, Přemysl. *Soukromé rozhodčí soudy a stanné rozhodčí řízení* [online]. pravnicaradce.ihned.cz, 25. 11. 2005 [cit. 10. 11. 2009]. Dostupné na <http://pravnicaradce.ihned.cz/c1-17257700-soukrome-rozhodci-soudy-a-stanne-rozhodci-rizeni>
- Důvodová zpráva k návrhu na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru a o změně zákona č. 64/1986 Sb., a zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích

- nálezů, ve znění pozdějších předpisů [online]. www.psp.cz, 17. 4. 2009 [cit. 20. 2. 2010]. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=54290>
- LISSE, Luděk. Přezkum věcné správnosti rozhodčího nálezu soudem [online]. epravo.cz, 24. 2. 2010 [cit. 26. 2.2010]. Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/clanky/prezkum-vecne-spravnosti-rozhodciho-nalezu-soudem-60331.html>
 - Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Návrh zákona o mediaci v netrestních věcech a změně některých zákonů* [online]. Portal. Justice.cz [cit. 5. 3. 2010]. Dostupné na <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?k=4978&o=23&j=33&d=281981>

Příloha č. 1

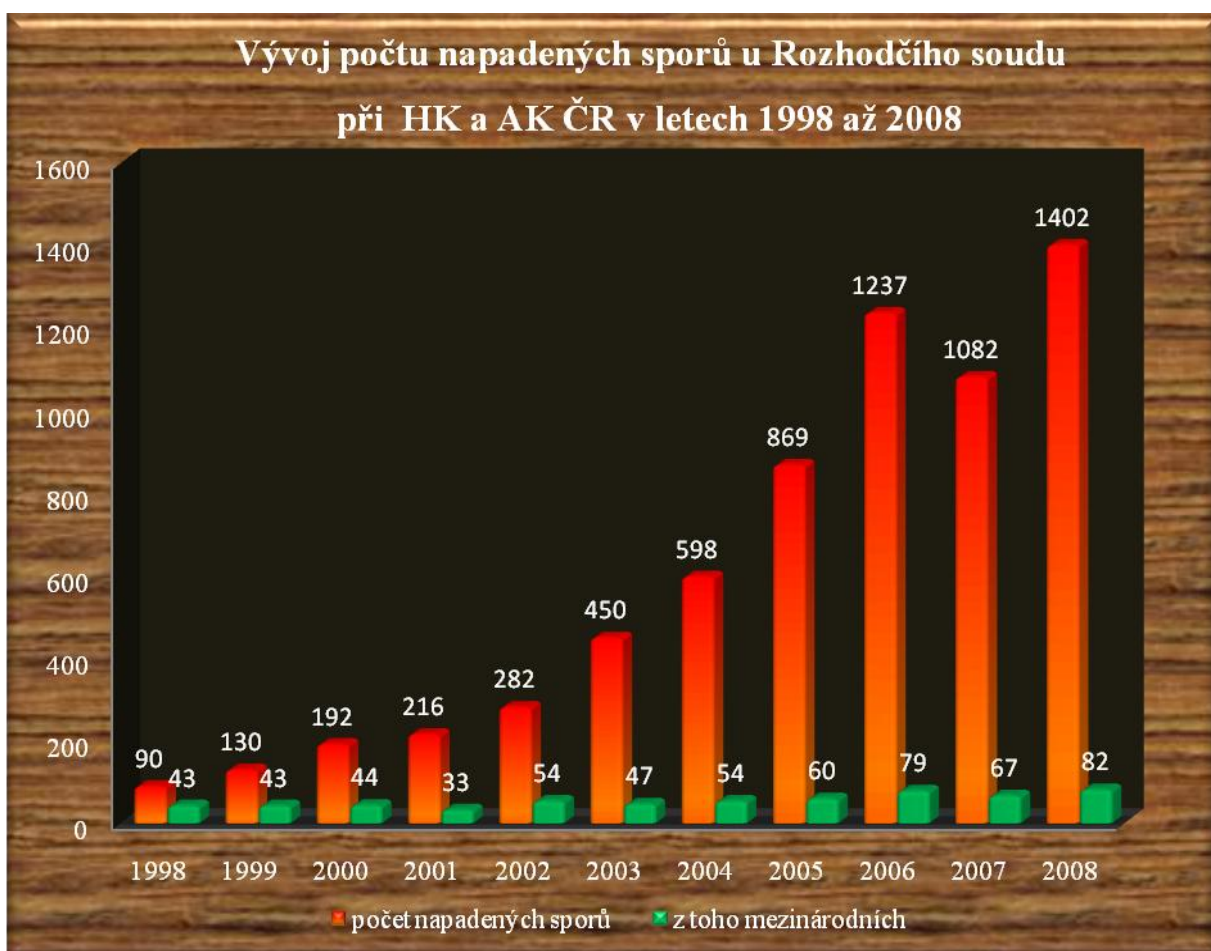
Vývoj počtu napadených sporů u Rozhodčího soudu při HK a AK ČR v letech 1998 až 2008											
rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
počet	90	130	192	216	282	450	598	869	1237	1082	1402
z toho mezinárodních	43	43	44	33	54	47	54	60	79	67	82
podíl mezinárodních v %	48%	33%	23%	15%	19%	10%	9%	7%	6%	6%	6%

Pozn.: Jedná se o údaje pouze o rozhodčím řízením před naším jediným stálým rozhodčím soudem.

Mezinárodními spory jsou myšleny spory, kde je alespoň jedna ze stran ze zahraničí.

Procentuální podíl je zaokrouhlen na celá procenta.

Údaje za rok 2009 nejsou v současné době k dispozici.

Zdroj údajů: Internetový portál www.soud.cz
 Rejstříky rozhodnutí Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky za léta 1987-2002.

Příloha č. 2

Soud obecný	Funkce pomocná	Funkce kontrolní
Fáze před a po zahájení rozhodčího řízení, ale před jednáním ve věci samé	Jmenování rozhodce (§ 9) Vyloučení rozhodce (§ 12) Zproštění mlčenlivosti (§ 6)	X
V průběhu rozhodčího řízení až do vydání rozhodčího nálezu	Provedení důkazu (§ 20) Předběžné opatření (§ 22) Zproštění mlčenlivosti (§ 6)	X
Po vydání rozhodčího nálezu	Úschova rozhodčího nálezu (§ 29) Zproštění mlčenlivosti (§ 6)	Zrušení rozhodčího nálezu (§ 31) Odepření výkonu (§ 35) Odepření uznání a výkonu (§ 39)

Pozn.: Uvedené § jsou ze ZoRŘ.

Zdroj: ROZEHNALOVÁ, N. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 2. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, str. 291